

KOROŠKI

svižinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

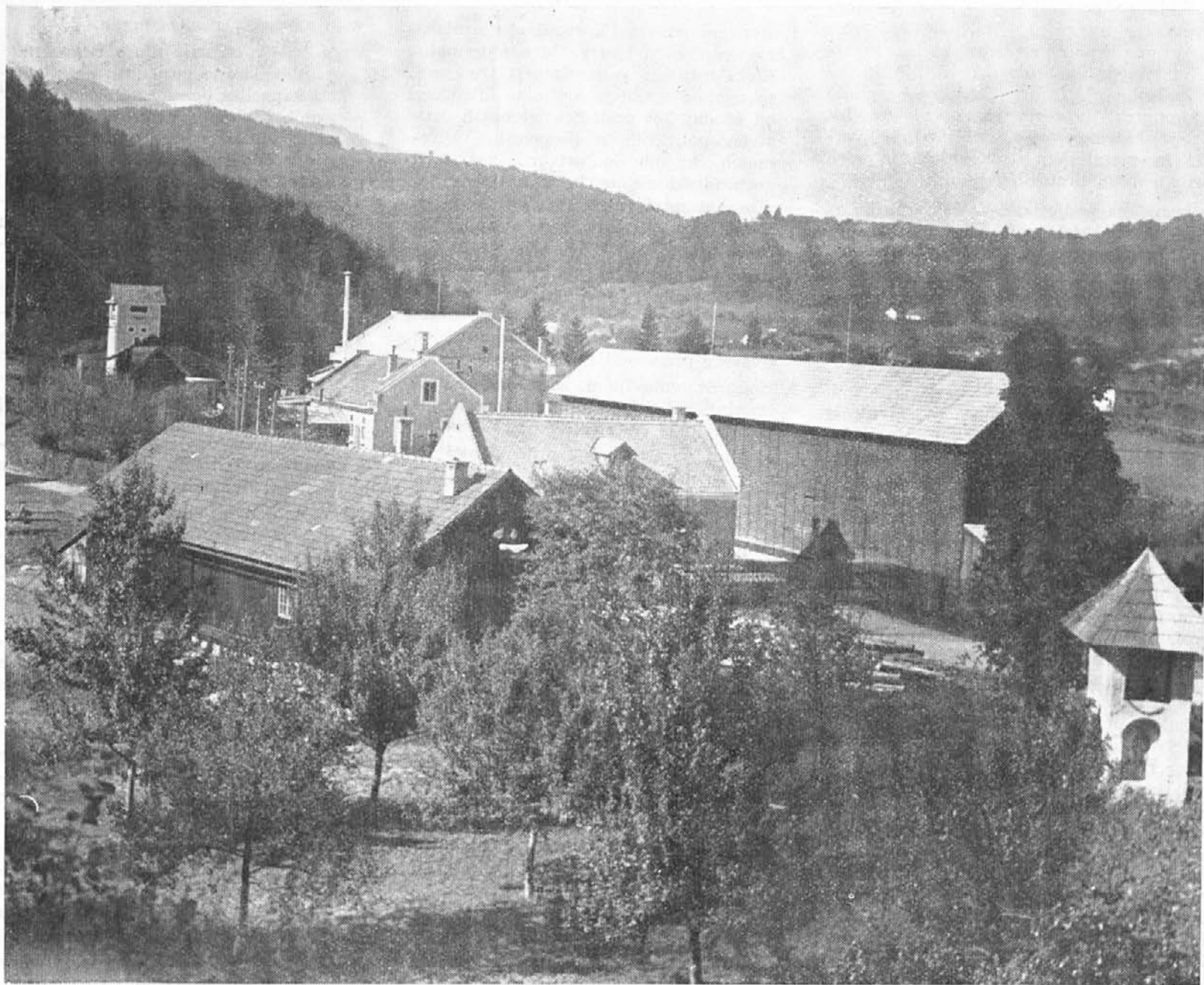
Leto II.

Ravne na Koroškem, 26. februarja 1953

Štev. 1-3

Kongres livarjev je velik korak za napredek livarstva Jugoslavije.

Pri našem podjetju je 60% programa in uspeha odvisno od uspeha livarne, zato tu ne smemo biti boleča točka, temveč zmagojoči obrat.

Tovarna lesovine in lepenke na Prevaljah

Koroški gozdovi niso samo značilnost in lepota dežele, temveč so tudi pomembna gospodarska osnova kraja. Vseeno pa je tu vedno le bolj cvetela lesna »trgovina« namesto »lesne industrije«. Bili smo bolj »furmani« kot pa strokovnjaki lesne predelave. Papirnica na Prevaljah se menda edina trmasto uveljavlja tudi v tej smeri. Dvakrat jo je do sedaj uničil požar, dvakrat pa voda, pa je spet tu, večja in lepša kot kdaj koli. (Glej članek na strani 7!)

Predsednikovo pismo

Na čestitko in pozdrave, ki jih je kolektiv poslal tovarišu Maršalu s priložnostnega zborovanja ob priliki njegove izvolitve za predsednika republike, smo prejeli naslednje pismo:

»Delevnemu kolektivu železarne Ravne na Koroškem, LR Slovenija.

Najpristrčneje se zahvaljujem za čestitko, katero ste mi poslali ob priliki moje izvolitve za predsednika FNRJ in vam želim mnogo uspehov v nadaljnji izgradnji naše socialistične domovine.

Josip Broz-Tito l. r.«

I. KONGRES LIVARJEV LR SRBIJE

Važna pobuda na napredek livarstva Jugoslavije

ob 100-letnici prve livarne v Srbiji

Pod pokroviteljstvom gospodarskega sveta ter na pobudo in pod vodstvom strokovne skupine za livarstvo Mehansko-tehnološkega inštituta LR Srbije je bil v začetku decembra lani v Beogradu I. kongres livarskih strokovnjakov LR Srbije, katerega so se udeležili tudi livarski in metalurški strokovnjaki iz vseh drugih naših bratskih republik.

Iz našega podjetja, kjer zavzema livarstvo bistveni del proizvodnega programa, so šli na kongres trije delegati, in sicer: mladi livar tov. Stanko Čeh, livarski mojster tov. Karel Polanc in livarski svetovalec tov. Franc Torkar.

Kongres je bil v dneh, ko so v Srbiji praznovali stoletnico kragujevske topilnice, v kateri so vliвали dele orožja in tudi topovske cevi (od tod naziv »topolivnica«) v namen obrambe sto- in stoletja napadane srbskega naroda. Ta livarna je potem prišla v sklop Vojno-tehn. zavoda v Kragujevcu in lahko rečemo, da so livarji tako tudi utemeljitelji naše obrambne industrije.

Ko je pozdravil kongresno pobudo srbskih livarjev in čestital k visokemu jubileju, je predstojnik Metalurškega inštituta, prof. ing. Ciril Rekar iz Ljubljane, povedal tudi nekaj iz zgodovine livarstva na Slovenskem. Smo še starejši, saj so naše železarne pravi starostni mamuti iz dobe začetkov in razvoja železarstva v alpskih deželah. Že pred 150 leti smo v železarni Dvor na Dolenjskem izdelovali orožje in tudi topovske cevi. Zanimivo je, da so naši predniki na Dvoru izdelano orožje skrivaj pošiljali in tihotapili bratom Srbom za obrambo domovine. Velika je tradicija livarskega dela tu in tam, nova socialistična Jugoslavija pa je ustvarila temelje za pravi revolucionarni razvoj in napredek celotne delavnosti in tudi naše livarske stroke iz obrtnih okvirov v moderno livarsko industrijo. Kongres je pričal, da se livarji tega prvi zavedajo.

Na kongresu, ki je trajal štiri dni in katerega se je udeležilo 300 delegatov, so bile zbrane važne ugotovitve ter sestavljeni predlogi za dvig livarstva v državi, in sicer:

UGOTOVITE IN ...

- Kongres pozdravlja spodbudo strokovne skupine za livarne Mehan.-tehnološkega inštituta, organizatorja kongresa, in ugotavlja, da je prišla ta iniciativa od spodaj kot posledica globokih društveno-političnih in ekonomskih sprememb, ki jih je ustvaril naš novi gospodarski sistem in v katerem neposredni proizvajalci, poleg ostalega, samostojno odločajo tudi o napredku svoje proizvodnje.
- Kongres ugotavlja, da naj bodo kongresi livarskih strokovnjakov tudi v bodoče stalna oblika dela pri postavljanju osnovnih smernic za napredek livarske proizvodnje.
- Kongres ugotavlja, da so v livarski proizvodnji LR Srbije doseženi, posebno v povojni dobi, vsestranski uspehi in to:
  - hiter porast obsega proizvodnje;
  - razširitev asortimenta proizvodnje;
  - da se izboljšujejo tehnološki procesi, da se mehanizirajo in pri njih vedno bolj uporabljajo sodobne metode dela;
  - da se organizacija dela v livarnah izboljšuje s prehodom iz obrtne in polindustrijske — na industrijsko proizvodnjo;
  - da je produktivnost dela v stalnem porastu;
  - da se izboljšuje kvaliteta proizvodov z istočasnim zniževanjem proizvodnih stroškov;
  - da strokovni nivo livarskih kadrov stalno raste;
  - da prihaja sodelovanje livarskih strokovnjakov — praktikov, tehnikov in inženirjev — na bazi ustvarjenega medsebojnega zaupanja, vse bolj do izraza tako v podjetjih samih, kakor tudi med podjetji in inštitutom ter visokimi tehniškimi šolami.
- Medtem pa obstojajo pri vseh naštetih uspehih v naših livarnah tudi resne slabosti in pomanjkljivosti, zaradi katerih tehniški nivo mnogo zaostaja za drugimi kovinskimi predelovalnimi in strojnimi obrati.

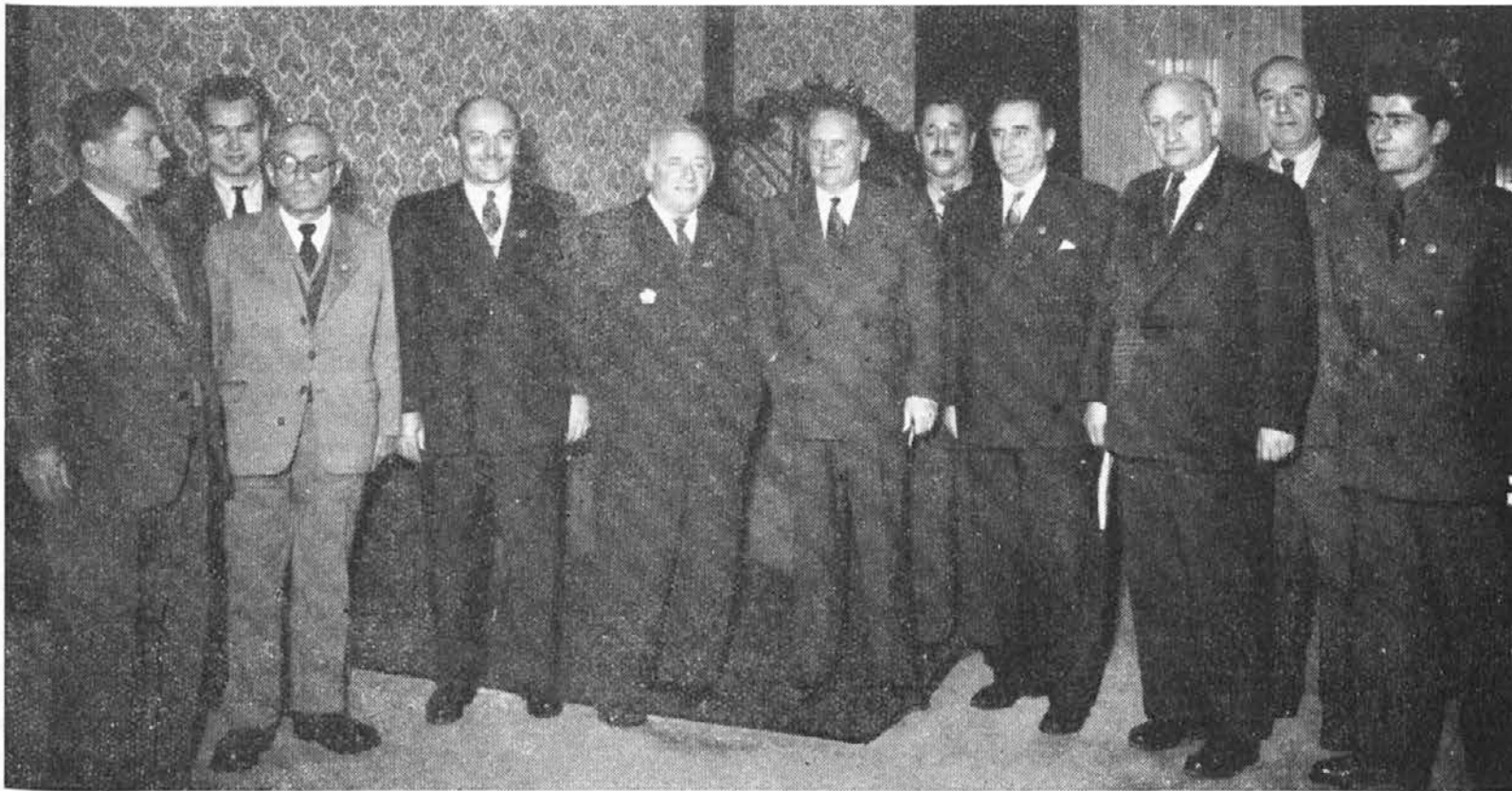
Te slabosti in pomanjkljivosti se izražajo predvsem v naslednjem:

- V slabem izkoriščanju obstoječih kapacitet, kar je posledica: neskladnosti kapacitet posameznih oddelkov v samih livarnah; nizke proizvodnosti dela; širokega sortimenta proizvodnje v odnosu na eno livarno; nezadostne uporabe sodobnih metod dela; nezadostne, nepopolne in slabo uporabljene mehanizacije; pomanjkanja in nizkega strokovnega nivoja livarskih kadrov.
- V pomanjkanju sodobne organizacije dela, kar je posledica: pretežno obrtnega in polindustrijskega načina proizvodnje; nezadostno organizirane tehnične priprave proizvodnje; neustaljenosti proizvodnih programov; neizkoriščenje možnosti uporabe serijske proizvodnje; nezadostnega poznavanja sodobne organizacije dela s strani livarskih kadrov.
- V nezadovoljivi kvaliteti izdelkov, kar je posledica: uporabe neodgovarjajočih surovin in pomožnega materiala; pomanjkljive stalne preizkušnje in kontrole materiala in izdelkov; pomanjkanje tehniških pogojev in predpisov zanje; pomanjkanje opreme in drugih proizvodnih sredstev; hitrega in nesistematičnega dviga livarskih kadrov itd.
- V visokih proizvodnih stroških, ki so posledica neekonomičnosti obstoječe livarske proizvodnje, povzročene največ po zgoraj navedenih slabostih in pomanjkljivostih.

To stanje je v prvi vrsti posledica premale zavesti važnosti in kontinuitete livarskih procesov ter njihovo zapostavljanje posebno s strani vodstev podjetij, v čigar sestavi se livarne nahajajo.

Zaradi take zaostalosti so postale livarne ovira nadaljnega napredka domače strojne industrije. Zato se postavlja izboljšanje livarske proizvodnje kot ena izmed najvažnejših nalog, v katerem pravcu je prva začela sistematično organizirano in kolektivno delati strokovna skupina za livarne Mehan.-tehnološkega inštituta v Beogradu.

Ob priložnosti kongresa je sprejel delegacijo livarjev tudi državni poglavar, predsednik republike tov. maršal Tito. Med desetčlansko delegacijo je bil tudi naš livarski svetovalec tov. Franc Torkar.

PREDLOGI KONFERENCE

Na podlagi analize stvarnega stanja v naših livarnah in predlogov, iznesenih v referatih in diskusiji in v svrhu napredka livarske proizvodnje, kongres predlaga naslednje ukrepe:

1. da se na po strokovni skupini za livarstvo doseženih temeljih in na podlagi zaključkov kongresa nadaljuje delo na napredku proizvodnje in da se v njenem okviru ustanovi sekcija za lahke in barvaste kovine;
2. da se v livarnah ukrene vse potrebno za maksimalno izkoriščenje njihove kapacitete;
3. da se na bazi kooperacije izvrši revizija proizvodnih programov livarn s tem, da gre kurz k njihovi specializaciji in serijski proizvodnji, kar je osnovni pogoj za prehod iz obrtne in polindustrijske na sodobno industrijsko proizvodnjo;
4. da se z uvedbo odgovarjajoče mehanizacije in sodobnih metod dela v naših livarnah izboljšajo fizični pogoji dela, poveča proizvodnost dela, izboljša kvaliteta izdelkov, znižajo proizvodni stroški itd.;
5. da se stalno in vztrajno teži k čim bolj racionalnemu izkoriščanju livarskih surovin in k vedno večji uporabi domačih surovin v livarski proizvodnji;
6. da se livarske surovine in za določene izdelke čim prej izdelajo potrebni predpisi in standardi v pogledu kvalitete in metod preizkušnje;
7. da se po laboratorijih vzpostavi kontrola livarskih surovin in izdelkov — kot stalna metoda dela in da ta kontrola dela tudi instruktivno;
8. da se teži k prehodu na bolj sodobne organizacije dela in evidence, obračajoč pri tem posebno pozornost na teh-

niško pripravo proizvodnje in študija dela kot na osnovne pogoje za uvedbo mehanizacije in njenega pravilnega izkoriščanja;

9. da se najbolj intenzivno dela na dvigu strokovnosti vseh livarskih kadrov s težnjo uskladenja učnega programa v nižjih, srednjih in višjih šolah, z medsebojno izmenjavo izkušenj in ogledom domačih in inozemskih livarn;
10. da se organizira izdajanje kvalitetne strokovne literature za potrebe livarskega kadra. Posebno pa naj se v cilju čim večje povezave in menjave izkušenj pristopi k izdajanju strokovnega časopisja za livarstvo;

11. da se Mehan.-tehnološkemu inštitutu omogoči še globlje stike s podjetji kakor tudi z domačimi in inozemskimi znanstvenimi ustanovami, da bi mogel Inštitut nadaljevati z dosedanjim plodnim delom;

12. da iniciativni odbor, izbran na kongresu, stori vse potrebno za sklicanje ustanovne skupščine, na kateri je treba sprejeti sklep o ustanovitvi strokovnega združenja livarjev LR Srbije.

Celotni material kongresa bo izšel v posebni izdaji strokovne skupine za livarstvo pri Mehan.-tehnološkem inštitutu v Beogradu.

INDUSTRIJSKA ŠOLA — pomoč mladini in tovarni

Metalurška industrijska šola Železarne Ravne je bila ustanovljena leta 1946. Do sedaj je uspešno končalo šolo že 189 gojencev naslednjih poklicev:

- 61 ključavničarjev,
- 35 strugarjev,
- 10 rezkalcev
- 17 kovačev (strojnih),
- 41 livarjev,
- 8 modelnih mizarjev,
- 15 električarjev,
- 1 pleskar,
- 1 tehn. risar.

Lanskoletni vpis odnosno letošnja zasedba šole je šla še bliže bistveni stroki in potrebi naše tovarne. V prvem letniku je 30 gojencev, ki so si izbrali livarsko stroko in livarski poklic. Tako bomo z leti dobili iz naše šole zadosti podkovan naraščaj in tako dopolnjevali potrebo po kvalificiranem kadru tovarne plemenitih

je. Predvsem pa ima mladina v industrijski šoli veliko prednost pridobitve znanja in kvalifikacije za uspeh v življenju in tudi za pokoj. Poglejte samo lestvico pokojninskih prejemkov in videli boste, kako prednostna je pridobitev kvalifikacije tudi za leta, ko ne moremo več delati. Morda se potreb podjetja in prednosti, ki jo ima mladina v industrijski šoli naš kraj še premalo zaveda. Vsaj pri vpisih v šolo in v osnovne poklice je bilo to opaziti.

Naša industrijska šola je tudi na ven priznan učni zavod. Na razstavi v Slovenjem Gradcu je prejela dvoje pisemenih pohval. Na razstavi zveznih industrijskih šol v Beogradu je v državnem merilu dosegla tretje mesto in prejela za nagrado knjižno zbirko. V okviru industrijskih šol podjetij črne metalurgije pa je takrat zasedla prvo mesto.

Postanimo vzorna tovarna socialističnega gospodarstva

(Poročilo na zboru kolektiva ob zaključku poslovnega leta 1952)

Delavski svet oz. upravni odbor sta smatrala za potrebno, da se ob zaključku poslovnega leta poda kratka analiza izvrševanja letošnjih nalog ter kratek pregled naših bodočih zadolžitvev. Nimam namena, niti ne morem danes ob tej uri dajati detajlnih števil o uspehih in neuspehih naše letošnje proizvodnje in gradnje tovarne, temveč bo to predloženo ko-

je pravi revolucionarni preokret, iz distributivnega načina nalogov, odredb in kontingentov smo prišli na samostojno komercialno poslovanje podjetij. V prvem trenutku, navajeni na staro, smo mislili, da bo brez delitve kontingentov težko, da bo brez koordinacije po direktijah in ministrstvih zašepalo po naših podjetjih, praksa pa je pokazala drugo. Kolektivi so

V prvem polletju smo fakturirali za . . . 1.391.000.009.— din
v drugem polletju pa za . . . . . 1.719.000.000.— din
kar pomeni v drugem polletju za . . . 328.000.000.— din
več prodanega blaga. Inkaso nam pokaže podobno sliko, in sicer smo v prvem polletju kasirali za . . . . 1.291.000.000.— din
v drugem polletju pa . . . . . 1.654.000.000.— din

Četudi so materialni stroški v drugem polletju v primeru s prvim polletjem narasli od 846 na 941 milijonov dinarjev, je evidenca Narodne banke pokazala v drugem polletju znatno večji dohodek, in sicer

v prvem polletju . . . 445.000.000.— din
in v drugem polletju 713.000.000.— din

Vsi ti rezultati kažejo, da se je kolektiv znašel v novem finančnem sistemu in da so bili v tem zabeleženi znatni uspehi. Če analiziramo še posamezne mesece, ugotovimo, da smo bili najuspešnejši v mesecu decembru, ko smo kljub temu, da je mesečno povprečje fakturirane robe znašalo 270 milijonov dinarjev, v tem mesecu prodali in računali za 465 milijonov din. Slično sliko kaže tudi dohodek, katerega smo v povprečju imeli mesečno 96 milijonov din, v decembru pa 254 milijonov dinarjev. Najhujši problem nam je bil pri dohodku v tem, ker smo v prvem četrtletju namesto dosege predpisanega dohodka imeli 29 milijonov din izgube, kar smo morali zboljšanjem dela in rednejšo odpremo nadoknaditi v zadnjih treh četrtletjih in kar nam je le z največjimi napori v zadnjem četrtletju tudi uspelo.

Detajlni pregled kaže, da je tovarna aprila meseca, ko smo prešli na družbeni plan, napravila prvo preokretnico. Četudi se cel kolektiv še ni prve mesece zavedal novega položaja in svojih dolžnosti, pa je konferenca razširjenega delavskega sveta junija meseca, ki je kritično orisala naše finančno stanje, le široko informirala kolektiv o resni situaciji. Plan proizvodnje, na katerem je baziral družbeni plan, je bil napravljen sredi leta 1951 pod starimi pogoji, zato ni mogel biti več realen novemu sistemu, ki je že kmalu začetka odkril potrebe tržišča. Zato smo za drugo polletje napravili nov plan, prilagojen naročilom, ga prediskutirali med kolektivom in z njim zadolžili posamezne obrate. S stalnim in doslednim zasledovanjem uspeha proizvodnje in finančne situacije po naših organih upravljanja: upravnega odbora in delavskega sveta, smo uspeli, da se je skoraj cel kolektiv začel zavedati svojih dolžnosti. Pokazane so zboljšave v proizvodnji z odpravo oz. zmanjšanjem škarta, z zboljšanjem evidence, z zboljšanjem odnesov do odjemalcev, z zboljšanjem izpolnjevanja sklenjenih terminov zlasti v zadnjem četrtletju po vseh obratih. Velik del kolektiva se je dnevno prizadeval za odpremo našega blaga in zato

Konstruktivsko polje za konstrukcijskim poljem — za krepitev domače proizvodne moči

lektivu po izvršenem zaključnem računu v obliki enostavne in razumljive brošure. V naslednjem grobi obris našega letošnjega dela.

JUGOSLAVIJA VZOR BORCA ZA MIR IN ENAKOPRAVNOST

Leto 1952 pomeni daljno pridobivanje ugleda naše države. Jugoslavija ni več samo vzor borca proti fašizmu, temveč je postala vzor in nosilec miru, varnosti, neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov. Akcije, ki jih dela naše predstavništvo preko organizacije Združenih narodov, so jasen dokaz pravilne in nesebične naše zunanje politike. Borba proti vsem imperialističnim težnjam, pa četudi se te pojavljajo pod socialistično krinko ali vatiškansko masko, borba proti interesnim sferam in večjim pravicam velikih, borba za suvereniteto vseh narodov sveta, je svojstvo in dejstvo naše zunanje politike.

NAPREDEK DEMOKRATIZACIJE GOSPODARSTVA

Preteklo leto je zlasti značilno z najbolj skokovitim razvojem naše notranje gospodarske demokracije. Četudi se že v prejšnjih letih nastali delavski sveti in se začela decentralizacija državne uprave, je bil pa v zadnjem letu z odpravo vseh direktij, odpravo močnega vpliva državne uprave nad gospodarstvom oz. podjetji in s pravo gospodarsko osamosvojitvijo vseh podjetij, napravljen največji napredek demokratizacije našega gospodarstva. Nastal

začeli samostojno dihati. Delavski sveti in upravni odbori so dobili v svoje roke to, kar jim je za vodenje podjetja potrebno, celotno finančno poslovanje. Finančni uspehi se postali odraz proizvodnih uspehov in tovarnen. Podjetja so dobila družbeni plan, pri katerem ni več toliko važno, kaj in kako neka tovarna dela, temveč je važno izvrševanje obveznosti v obliki akumulacije in skladov. Uspehi tega prehoda na nov finančni sistem, ki se je formalno začel že z januarjem, praktično pa z aprilom, so vidni po vseh podjetjih. Tudi naše podjetje kljub vsem pomanjkljivostim, ki jim še nismo bili kos, je pokazalo v tem letu v zvezi s prehodom na družbeni plan dober napredek. Hočem podati nekaj števil, ki kažejo delovanje — finančne uspehe našega dela.

USPEHI PO NOvem FINANČNEM SISTEMU

Kakor je znano, je bila za zasledovanje našega plana v letošnjem letu najbolj važna slika, ki jo je pokazala Narodna banka s svoje družbeno evidenco. Ta nam je z mesečnimi izkazi naših čistih dohodkov pokazala naš proizvodni in finančni uspeh in od tega so bile odvisne naše plače. Dohodek, ki je razlika med kasirano prodano robo in izdatki za surovine, pomožni material itd., je jasno, najbolj odvisen od tega, kako smo mi redno odpremili naše produkte. Zato nam prva slika izdane fakture že pokaže vzpon in napredovanje do konca leta.

smo tudi končno uspeli in izvršili, četudi šele na koncu leta, našo letošnjo plansko zadolžitev in izpolnili do države svojo obvezo z realizirano akumulacijo v višini 1.057.000.000.— din.

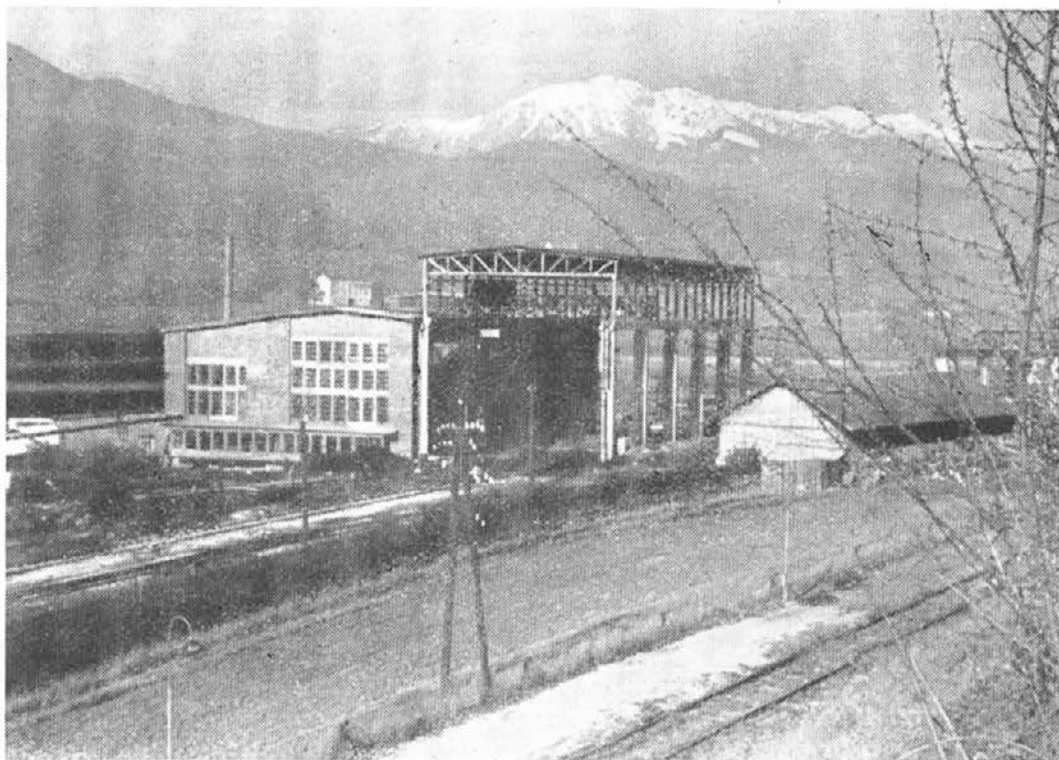
KAPITALNA IZGRADNJA

Tudi v kapitalni izgradnji lahko smatramo letošnje leto kot leto največjih naših uspehov. Niso bili sicer izvedeni vsi objekti, katere smo želeli, bil pa je napravljen največji plod naše desedanje izgradnje: izgrajena je bila nova jeklarna z novimi pečmi. Skupno smo potrošili v letošnjem letu na investicijskih delih din 1.275.000.000.—, in sicer na gradbenih delih 479.000.000.— in na opremljenosti 796.000.000.— dinarjev. Od utrošene sume za opremo je bilo 132.000.000.— vloženi oz. plačani za inozemske opreme. Na delih družbenega standarda pa je bilo skupno potrošenih ne da bi se pri tem upošteval dom železarjev, 116 milijonov dinarjev. Pomembno vredno je poudariti pri kapitalni izgradnji to, da smo z letošnjim letom dosegli in prekoračili tudi obvezo 5-letnega plana proizvodnje surovega jekla, ki znaša 28 tisoč ton letne kapacitete. (Plan 1953 je 30.000 t.)

OBVEZNOSTI

V LETU 1953 ZA 23 % VEČJE

Pred nami je nove poslovno leto in nove planske naloge. Po daljšem razpravljanju med kolektivom, na upravnem odboru in delavskem svetu je bil na osnovi kapacitet in naročil, definitivnih in predvidenih, izdelan predlog družbenega plana za sledeče leto. Ta predlog zahteva od nas v sledečem letu za 8.803.000.000.— din skupne proizvodnje, kar je za 28 % več in 1.299.000.000 dinarjev obveznosti v obliki akumulacije in skladov, kar je 23 % več kakor v letošnjem letu. Z ozirom na nove kapacitete, večjo mehanizacijo je povečanje akumulacije in skupne proizvodnje razumljivo, razumljiva pa tudi relativna povečava akumulacije napram plačilnemu fondu, ki je v prihodnjem letu le za 11 % večji kot pa je letošnje izplačilo. Ncv plan pomeni daljni korak pri prehodu naše tovarne na tovarno kvaliteten jekel, zato ne vsebuje več, oz. v zmanjšani obliki artikle, proizvedene iz navadnih kvalitet, ima pa na drugi strani močno razširitev mehanske in termične obdelave kvalitetnih proizvodov. Uspehi, ki so bili doseženi v zadnjem polletju in zlasti v zadnjem četrtletju, so nam zagotovilo, da bomo tudi naloge v prihodnjem letu izvršili. Dejstvo je, da se bo januarja 1953 zaradi pravočasnega zaključevanja prvič delo razvijalo normalno. 462.000.000.— din fakturirane robe v mesecu decembru pa nam zagotavlja ugoden dohodek v prvem mesecu prihodnjega leta, kar se bo bistveno razlikovalo z letošnjim letom. Kakor vsako leto, tako je tudi jasno, imamo plan za sledeče leto napet in bo za izvršitev potrebno celotno prizadevanje. Potrebno bo čimboljše in čimbolj tovariško sodelovanje, popolno pokorščino tehnološki disciplini, odpravo intriga in nekarakternih bolesnih ambicij.

Pogled proti Peči bo iz takih industrijskih perspektiv vedno lepši

VEČJA PRODUKTIVNOST DELA IN ZNIŽANJE STROŠKOV — POGOJ ZA NADALJNJO IZGRADNJO

Tudi za nadaljnji razvoj našega podjetja so nam v prihodnjem letu več ali manj že zasigurana finančna sredstva. Odobrena investicijska kvota iz državnega proračuna je sicer v primeru z letošnjim letom znatno manjša in znaša le 250 milijonov dinarjev, vendar nam sredstva, s katerimi že razpolagamo, kakor sredstva, katera bomo akumulirali tekom leta in bomo z njimi samostojno razpelagali, omogočajo enako gradbeno dejavnost, kakor smo jo imeli v letošnjem letu. Nimamo sicer namena poleg nadaljevanja gradnje začetih objektov pričeti z gradnjo novih večjih naprav in hal, razen pri stanovanjskih blokih, vsekakor pa zahteva tudi dokončevanje začetih objektov nič manjšo dejavnost, kakor je bila v letošnjem letu. Večje paznjo bomo polagali gradnji družbenega standarda.

Iz neizkoriščene amortizacije, ki znaša v letošnjem letu cca 40 milijonov din, neutrošenih sredstev za svobodno razpelaganje, ki znašajo cca 8 milijonov din, kakor iz nove amortizacijske kvote in novih sredstev za samostojno razpelaganje, ki jih bomo ustvarili v prihodnjem letu, nam bo na razpolago skupno nadaljnjih 220 milijonov din, kar nam že zasigura zadovoljivo gradbeno dejavnost. Izdatki za opremo v sledečem letu ne bodo več tako izdatni kakor v letošnjem letu, ker smo večji del istih nabavili letos, zato bomo v glavnem naša investicijska sredstva v sledečem letu trošili v gradbene namene. S povečanjem produktivnosti dela in z znižanjem stroškov pa bomo ustvarili še znatno več razpoložljivih sredstev in s tem omogočili pospeševanje gradnje tako pri družbenem standardu kakor v tovarni. Od dobrega poslovanja bo odvisna gradbeno dejavnost.

S pričetkom gradnje novega objekta valjarne ne mislimo pričeti predno ne

bodo izdelani detajlni načrti, za kar pa nam je potrebno vsaj še eno leto, da bomo lahko po skrbnih pripravah v 1954. letu s tem objektom načrtno pričeli in ga z relativno manjšimi stroški tudi dokončno v redu izgotovili.

POSTANIMO VZORNA TOVARNA SOCIALISTIČNEGA GOSPODARSTVA

Na kraju svojih iznašanj se moram še iskreno zahvaliti vsemu kolektivu za zupanje, ki mi je bilo izrečeno. Čutim za meralno dolžnost in vam obljubljam, da bom odslej še z večjim elanom delal v vašem interesu in v interesu izgradnje naše tovarne in kraja. Vem, da me nimate vsi radi, vendar edlečila je večina, zato pozivam tudi vse tiste, ki jim meja prisotnost ni po volji, da se podredijo večini in tovariško stopijo k premagovanju skupnih naporov.

V želji, da bi naš kolektiv postal vzor, naša tovarna pa vzorna tovarna socialističnega gospodarstva, vam želim srečno in uspeha polno novo leto.

Gregor Klančnik, direktor

DOPOLNITEV UPRAVNEGA ODBORA

Delavski svet je na zasedanju dne 3. decembra 1952 izvedel dopolnilne volitve v upravni odbor podjetja. Po tej izvolitvi so člani upravnega odbora naslednji tovariši:

Lojze Breznikar,
Boris Florjančič,
Anton Godec,
Rudolf Gorenšek,
Miha Ošlak,
Jože Repe,
Franc Retko,
Simon Rogina in
direktor Gregor Klančnik.

Predsednik upravnega odbora je tovariš Miha Ošlak.

Inž. Karel Fojan:

Elektroenergetski razvoj železarne

Železarna na Ravnah, znana tovarna plemenitih jekel, je eno izmed najstarejših podjetij metalurško-kovinarske stroke v naši državi. Njeni začetki segajo daleč pred leta prve svetovne vojne in je bila do osvoboditve last tujega kapitala.

Še do leta 1935 je bil edini energijski vir majhna hidrocentrala na reki Meži s Francisovo turbino, moči 50 kW in pripadajočim trofaznim generatorjem, moči 50 kVA, napetosti 500 V. Leta 1936 je montiran v prostorih stare kotlarnice parni izpušni stroj s trifaznim generatorjem, tipa Siemens-Schuckert, moči 280 kVA, napetosti 525 V. Takratni potrošniki so bili izključno le električna razsvetljava z nekaj manjšimi elektromotorji po posameznih obratih, čemur je seveda takratna proizvodnja električne energije zadoščala. Ko pa je bil leta 1938 montiran v stari valjarni pogonski trofazni elektromotor, moči 200 kW, napetosti 500 V, pa lastni energijski viri niso mogli več pokriti potreb po električni energiji. Tedaj je bil zgrajen 20 kV daljnovod od termocentrale Velenje do Železarne na Ravnah, v skupni dolžini 26 km, z bakrenimi vodniki prereza $3 \times 35 \text{ mm}^2$. Ta je omogočil prenos električne energije od 3500 kW ter napajal potrošnika železarne na Ravnah in svinčeni rudnik v Mežici. Parni stroj in vodna turbina sta služila od sedaj le kot pogonska rezerva. Leta 1942 je zgrajen del nove mehanične delavnice s kalilnico specialnih jekel, ki pa sta šele po osvoboditvi popolnoma kompletirani. Prav tako je po osvoboditvi dograjena in montirana nova kotlarna z dvema poševno-cevnima parnim kotloma, generatorsko postajo s petimi plinskimi generatorji ter kompresorsko postajo z dvema batnima kompresorjema.

Do leta 1948 obratuje v stari jeklarni desettonska SM-peč, ki pa vsled vsakodnevni večjih potreb po plemenitih jeklih ni mogla pokriti trga v naši državi.

V istem času se montira v stari livarni 1,5-tonska elektro-obločna peč s priključno vrednostjo transformatorja 600 kVA. Velenjski daljnovod ni več zadoščal potrebam odn. sunkoviti obtežbi, ki jo je proizvajala 1,5-tonska elektro-obločna peč. Iz ekonomsko-energijskih razlogov je zgrajen nov 20 kV daljnovod iz hidrocentrale Dravograd v skupni dolžini 7,8 km, z bakrenimi vodniki $3 \times 50 \text{ mm}^2$. Prenosna možnost tega daljnovoda je znašala 3500 kW.

Tako sta se pojavila na Ravnah dva vira 20 kV energije, dovajana po dveh zelo različnih daljnovodih. Velenjski daljnovod v svoji trasi, trikrat daljši od dravograjskega, je napajal nekaj časa Mežico, dočim dravograjski Železarno na Ravnah. Mežiški rudnik pa je postal kmalu s tem načinom napajanja nezadovoljen, pa je zahteval energijo iz Dravograda. Da bi bilo ugodeno obema potrošnikoma z zadostno in konstantno energijo, je podjetje Drž. elektrarne Slovenije (DES) zgradilo na Ravnah 20 kV razdelilno postajo. S to rešitvijo sta oba daljnovoda pričela obratovati paralelno, a obema potrošnikoma je

bila zajamčena zadostna dobava električne energije.

Toda razvoj na Ravnah je prehitel tudi ta vir električne energije. Na temelju zakona o petletnem planu za razvoj narodnega gospodarstva FLRJ v letih 1947 do 1951 od 28. IV. 1947, drugo poglavje, 10. člen, 23. točka, je bilo odločeno, da se v Železarni na Ravnah ustvari povečanje proizvodnje jeklene litine.

Temu je sledil študij in vrsta projektov, iz katerih je prišlo do zaključka, da se le s povečanjem odn. razširitvijo starih obratov ne bo moglo izdelati večje količine jekla, ki bi pokrila potrebe domačega trga. Treba je bilo novega obrata, novih kapacitet! Tako je izdelan idejni projekt današnje nove jeklarnice, ki pa mu je kar nato sledil glavni projekt z vrisanimi novimi kapacitetami.

Tako je pričela graditev naše nove jeklarnice, katere gradbeni del je prevzelo gradbeno podjetje »Gradis«, celotno železno konstrukcijo pa je izdelalo mariborsko podjetje »Franc Leskošek«.

V letu 1951/52 je pričela montaža nujno potrebnih žerjavov v livni lopi, ki se nadaljuje v ostalih lopah.

S 1. majem 1952 je pričela obratovati nova štiritorska elektro-obločna peč, ki je zahtevala nadaljnjih 2000 kW električne energije iz 20 kV omrežja. Hidrocentrala Dravograd, zavedajoč se svoje težke naloge, je montirala v to svrhu v 20 kV polje tri trifazne transformatorje od 2500 kW, tipa »Rade Končar«, s transformacijsko možnostjo od 5 na 20 kV ter s tem trenutno rešila še nadaljnjo možnost napajanja železarne iz 20 kV DES-ovega omrežja.

Toda razvoj v novi jeklarni hitro napreduje. V letu 1953 pričnemo z obratovanjem dvetonske visokofrekvenčne peči S. I. C. E., z obremenitvijo 750 kW, visokofrekvenčnimi pečmi tipa ASEA, sestojče iz dveh peči po 1,5 t ter eno pečjo 500 kg, s skupno obremenitvijo 650 kW. Nadalje sledijo montaža moderne, popolnoma avtomatizirane priprave peska, štirih komadov sušilnih električnih peči in cele vrste posameznih pogonov, s skupno obremenitvijo 1000 kW. V letu 1953 sledi nadalje pričetek obratovanja nove desettonske elektro-obločne peči, z obremenitvijo nadaljnjih 4500 kW, a v letu 1954 druge desettonske elektro-obločne peči, z obremenitvijo nadaljnjih 4500 kW. Obe zadnji elektro-obločni peči bosta opremljeni s trifaznimi transformatorji, moči 6000 kVA.

V programu gradenj naše kapitalne izgradnje sta tudi novo odpremno skladišče ter modelno skladišče z novo moderno mizarsko delavnico, ki bosta potrebovali dodatnih 150 kW električne energije.

Z izgradnjo nove valjarne plemenitih jekel v letu 1954—1956 v naši železarni, bo potrebno še nadaljnjih 4000 kW električne energije!

Če sedaj pogledamo potrebo po električni energiji vseh agregatov, ki bodo

montirani do leta 1956, bomo potrebovali skupno:

obstoječi del tovarne + novo	
montirana 600-tonska stiskalnica v kovačnici	2.000 kW
nova jeklarna	13.400 kW
nova valjarna	4.000 kW
skladišča in ostalo	600 kW
Skupno	20.000 kW

Ako pogledamo to velikansko število potrebnih kW električne energije, pa vidimo, da tega naše 20 kV omrežje nikakor več ne zmore. — Elektrarni Velenje in Dravograd moreta dati v 20 kV omrežje skupno le 9500 kW. Vsako povečanje obtežbe 20 kV omrežja pa v nadaljnjem dovaja do skrajne neekonomičnosti, ker bi bile letne zgube, nastale vsled Joulove toplote, mnogo večje od vsote, ki jo zahtevajo obresti in amortizacija bakrenega prevodnika, to je eno, a drugo — da bi procentualni padec napetosti daleč presegal normirane ekonomske vrednosti. Vsled velikih tokov, ki bi nastali pri tako povečani obtežbi, bi prišlo do ogrevanja bakrenih vodnikov, kar bi še dodatno povečalo procentualni padec napetosti. Tako delo central bi bilo skrajno neekonomsko in zelo škodljivo za narodno gospodarstvo.

Sedaj sledi doba študija napajanja Železarne na Ravnah iz novega vira električne energije, ki naj bi bila v novi centralni trafo-postaji. Treba je bilo rešiti dvoje težkih vprašanj:

1. izbrati najpovoljnjšo prenosno napetost na daljnovodni progi Dravograd—Ravne,

2. rešiti lokacijo centralne trafo-postaje v sami železarni.

Pri izbiri prenosne napetosti sta nastali dve ločeni misljenji: eno, ki je zagovarjalo 35 kV napetost, a drugo 110 kV napetost. Zmagala je napetost 110 kV iz sledečih razlogov:

1. Hidrocentrala Dravograd ima v svoji prostozračni 110 kV trafo-postaji prostor za odvodno polje.

2. Hidrocentrala Dravograd bi morala za 35 kV prenosno napetost zgraditi novo trafo-postajo s transformacijsko možnostjo od 5—35 kV, kar bi predstavljalo veliki finančni izdatek.

3. Sunkovita obtežba elektro-obločnih peči zahteva stabilno mrežo, a tu je seveda ugodnejša 110 kV kot pa 35 kV napetost.

4. Vsako nadaljnje povečanje Železarne Ravne je pri 110 kV sistemu popolnoma omogočeno ter bo priključeno na sistem tako imenovanega slovenskega omrežja, v katerem so združene vse naše največje centrale.

Tako je v letu 1952 izdelan idejni in glavni projekt za daljnovod Dravograd—Ravne s strani projektivnega zavoda, Elektroprojekta, a dela na gradnji najmodernejšega daljnovoda je dokončalo elektromontažno podjetje »Elektro«-Celje. Daljnovodni vodniki iz Alu-jeklene vrvi, prereza 120 mm^2 , so montirani na ipsilondrogeve železne konstrukcije.

Vzporedno s to gradnjo smo pričeli z gradnjo trafo-postaje, za katero je bilo določeno na končnem zasedanju naših strokovnjakov, da bo zgrajena na levem bregu reke Meže, zahodno od energetskega obrata. V letu 1952 smo vsled zakasnitve gradbenih načrtov uspeli zgraditi le groba gradbena dela 5 kV stikališča, dočim bo ostali del dograjen do dne 1. maja 1953. Z montažo elektro-opreme trafo-postaje predvidevamo končati do 1. novembra, ko bo postaja sposobna za obratovanje. Moč trafo-postaje v dokončni izgradnji bo znašala 20 megaVA ali 18.000 kW, kar je predvideno za napajanje nove jeklarne ter nove valjarne. Ostali del tovarne bomo napajali direktno iz 20 kV omrežja, katerega razvod in transformacijo predvidevamo tudi v sklopu nove centralne trafo-postaje.

Pomena vredno je tudi, da prikažemo v številkah potrošnja električne energije Železarne Ravne od leta 1935 do danes, kar je razvidno iz sledečega prikaza:

V letu 1935 je potrošenih	674.911 kWh
" " 1940 " "	1,272.171 "
" " 1944 " "	3,639.695 "
" " 1948 " "	5,649.688 "
" " 1949 " "	7,334.580 "
" " 1950 " "	8,586.840 "
" " 1951 " "	9,271.240 "
" " 1952 " "	13,084.866 "
" " 1953 predvidevamo	19,036.000 "

Iz tega vidimo, da se je od leta 1935 do danes potrošnja električne energije povečala na 20-kratno vrednost, kar pomeni velikanski napredek naše industrije.

Če pa pogledamo na drugi strani izdatke našega podjetja za potrošene kWh, pa vidimo, da so to milijonske vsote. Zato bi na koncu tega članka apelirali na vse sodelavce našega podjetja na geslo, da izvedemo skrajno štednjo z električno energijo kjer koli se to da: ugasnimo pravočasno mnoge žarnice, ki nam pogostokrat še svetijo pri dnevni svetlobi, izklopimo vse agregate, ki jih trenutno ne potrebujemo. S tem bomo dokaj razbremenili naše zelo obtežene centrale in obenem prištedili našemu podjetju in skupnosti precejšnjo vsoto denarja.

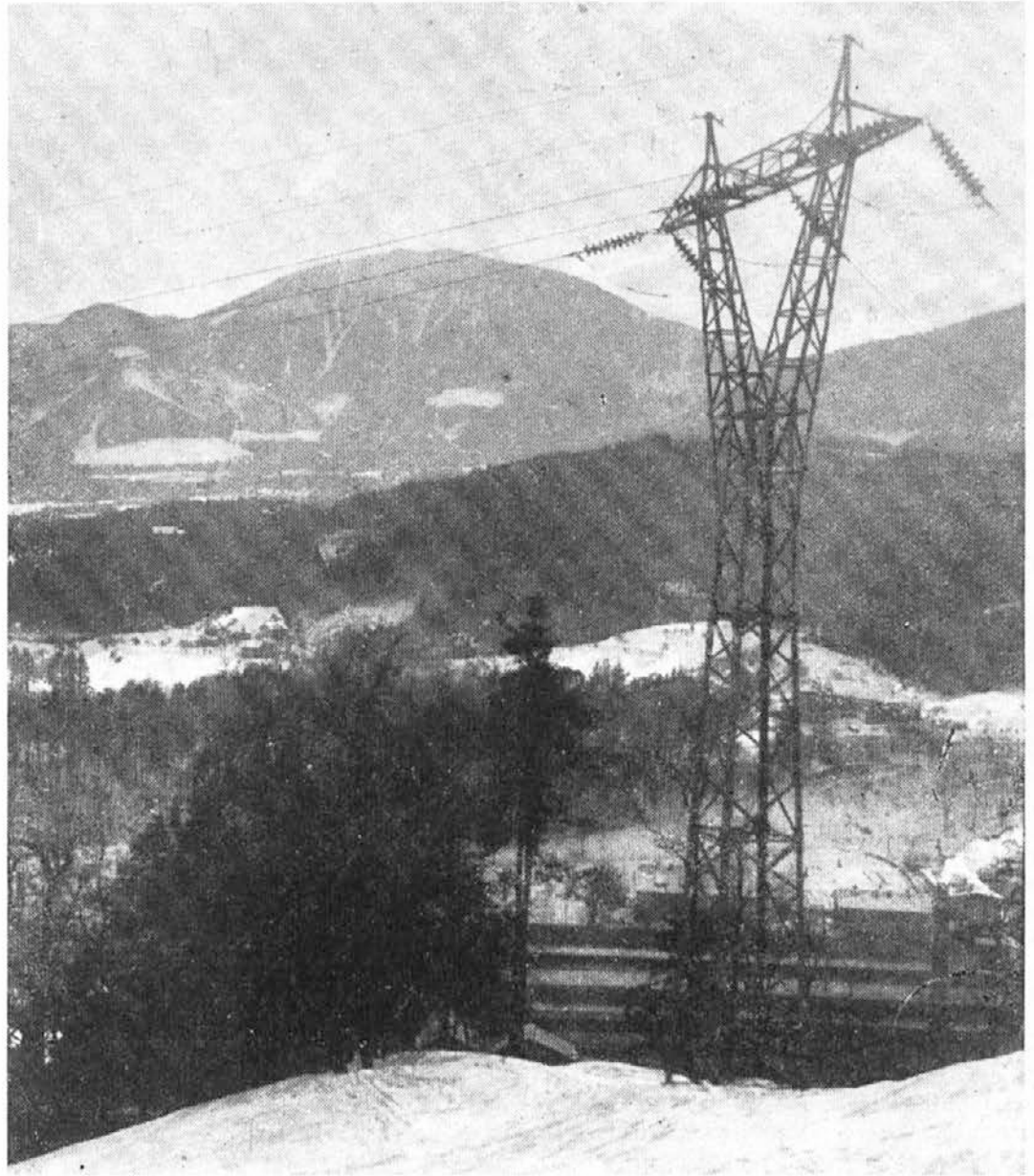
SVET PROIZVAJALCEV

Na XXV. rednem zasedanju delavskega sveta se bili izvoljeni za člane sveta proizvajalcev naslednji sodelavci našega kolektiva:

Leopold Čič, delavec meh. delavnice,
Anton Radušnik, obratovodja valjarne,
Viktor Slemnik, delavec kladivarne,
Tončka Večko, delavka v mehanični delavnici, in
Jožef Zorman, delavec v valjarni.

KOLIKO ŠKODE NAPRAVIJO SAMO DROBNE NEZGODE DO SEDEM DNI BOLOVANJA

Samo manjše poškodbe po obratnih nezdah, ki imajo za posledico le do 7 dni bolovanja, so n. pr. v mesecu septembru 1952 povzročile 303 izgubljene delovne dni in strošek 101.513 dinarjev. Torej nesreča za posameznika in izguba za kolektiv tudi že pri teh malih praskah.

Odlične panorame. Nosilec novega daljnovoda za dovod energije ravenskim fužinam na Tičlerjevem vrhu.

Karel Aberšek:

Nastanek papirnice na Prevaljah

(Glej naslovno sliko)

Kmalu bo 90 let, odkar je železnica prvič peljala skozi naš kraj — na progi Maribor—Celovec. Nekaj let pozneje se je začela razvijati tudi lesna trgovina. Najprej so ustanovili tu trgovsko zastopstvo neki Dunajčani. Špedicija je bila na Prevaljah. Njihova akcija pa je kmalu zaspala. Blago je bilo poceni, uradniki, žagarji, drvarji in vozniki pa so precej stali.

V prejšnjem stoletju, preden je bila tod speljana železnica, je bilo visoko na Pohorju in tudi na Kozjaku nekaj glažut. Glažute so bile tam, kjer je bila na razpolago surovina — ustrezní kamen in pa dosti lesa za drva. Glažute so kurili z drvimi, zato je morala imeti vsaka glažuta predvsem dosti drvarjev. V tej zvezi so prišli v te kraje tudi italijanski delavci. Od Italijanov Peruzzijev, ki so prišli v Mežico, je šel eden na Pohorje. Pri delu se je posebej izkazal, jemal pripravo lesa tudi v akord in pri tem precej zaslužil.

Bil je za tiste čase dosti napreden, pismen in pameten ter je tako privarčeval nekaj denarja. Pustil je delo na Pohorju in se preselil v Črno pri Prevaljah, kjer se je od leta 1870 pečal z lesno trgovino. Že omenjenega leta je kupil posestvo na Prevaljah, ki je imelo parcelo tudi onkraj Meže. Moral je imeti torej že precej gotovine, ker posestva tudi takrat niso bila zastonj. Tisto leto se je tudi oženil ter postavil jezin žago na Meži. Sedanji posestnik Bezjak, ki je leta 1904 kupil eno njegovih hiš odnosno posestvo, je našel na podstrešju več njegovih knjig, iz katerih je razvidno, da je vse vestno zapisoval.

Ta nekdanji pohorski drvar Peruzzi je kmalu umrl. Vdova je že okrog leta 1878 žago prodala. Z lesno trgovino se je namreč začel pečati v kraju baje zelo priljubljeni posestnik Plešivčnik iz »Urškin'ga dvora«, ki je kupil od vdove tudi žago. Trgovina je šla na veliko. Plešivčnik

je imel na Prevaljah pisarje in špediterje, špediterja tudi v Dravogradu, v Celovcu pa tudi tekstilno tovarno, katero je vodil njegov sin, ki je očetu nazadnje pripomogel tudi »na kant«. Plešivčnik je namreč imel veliko premoženje, tako da menda ni niti vedel, kje povsod ga ima, pa so ga izkoriščali njegovi uslužbenci in pomagali s sinom na čelu. Leta 1894 je šlo vse skupaj na dražbo. Tako je kupil od Plešivčnika omenjeno žago stari Lahovnik.

Lahovnik je v letih 1896-1897 postavil papirnico. Stroje so dobili z Dunaja, brusne kamne iz Nemčije. Pri papirnici je zasvetila električna luč — menda prva vse Koroške. Sama črpalka pri brusnem stroju je stala 1200 goldinarjev, dobili so jo s Saškega. Gradnjo je vodil italijanski mojster Madele. Ko so kopali pod turbino, je silila zraven voda; pomagali so si z navadno ročno brizgalno.

Leta 1898 je bil decembra meseca izredno hud mraz. Meža je zamrznila vse od Dravograda do Črne. Od 5. do 6. januarja 1899 pa je pritisnil nenadoma jug. Narasla voda je odnesla jez z obrambnim zidom. V izgubo je šel ves material. Še isto leto so začeli graditi širši jaz. Pri kopanju temeljev, peska in glena v Meži so prišli do zanimivih odkritij iz rimske dobe. Raznih kipov, soh, rakev itd. je bilo menda cel vagon. Kipov je nekaj na Ravnah — pa tista Brančurnikova klop; nekaj jih je v Mariboru, nekaj v Celovcu v muzejih. Zid pri tovarni je delal Italijan Tominc z Leš.

Že leta 1906 pa je Lahovnik papirnico prodal. Kupil jo je grof Thurn. Thurn je papirnico nekoliko izboljšal, kajti ves les je bil domala njegov in je imel na tem večji interes. Na ta način je mogel

uporabiti, odnosno vnovčiti tudi drobni les.

Meža pa je kmalu spet zašumela. 1. novembra 1926 je narasla in ponovno odnesla jez. Grof Thurn je nad papirnico že obupal in rekel, da stvari ne bo več upostavljal. Njegov gozdar Hrubež pa mu je s številkami prikazal, da od papirnice živijo. Tako je Thurn privolil v popravilo. Leta 1927 je bil jez zopet gotov. Kmalu po končanem delu je na grabljah ubilo Dragajnerja.

V letih 1930—1935 je bila splošna kriza. Delavci niso dobivali plač v denarju, temveč samo bone za hrano. 24. decembra 1937 pa je začelo nenadoma goret. Tovarna je zgorela do tal. Ob tej priliki sta bila žrtvi tudi dva gasilca.

Obnova papirnice je zahtevala nabavo novega brusnega stroja, druge stroje so še nekako uporabili. Leta 1940 je bila v tovarni ustanovljena tudi partijska organizacija. Brata Nesti in Franc Štern, Jurij Mežner, Jakob Pečnik, Alojz Brunker, Marko Prosen in Avgust Božič so bili med okupacijo prvi aretirani in prepeljani v zloglasne Begunje. Vrnili sta se samo Pečnik in Prosen.

Dne 29. marca 1943 je bila tovarna zopet požgana. Pogorela je tudi sušilnica in stanovanjska hiša.

Prišla je svoboda in z njo obnova. Do jeseni 1945 smo pokrili vse objekte in dogradili stanovanjsko zgradbo. Prostovoljno delo je dalo vrednost nad 1.200.000 dinarjev. Brusni stroj gloda očiščena polena in daje zmleto maso. Veliko kolo turbine prenaša sila Meže na stroje. Postavljena sta tudi transformator in motor, ki pomenita dragoceno rezervo za neprekinjeno obratovanje, kajti Meža bi v suhih dneh pomenila le preveliko odvisnost.

Dr. Štefan Varga:

Nezgode — rak v naših obratih

Vedno več se govori o njih, vedno več je razpravljanja in pisanja v časopisih, vedno bolj se poglobljamo v študij, postavljajo se sklepi in izvajajo ukrepi — vse se zliiva v en sam klic, znižajmo obratne nezgode!

Tako majhne so v našem obratu in tako redke za onega, ki jih stalno ne opazuje, skoraj nevidne, brezpomembne lahko rečemo. Ko pa jih na koncu meseca seštejemo, se začudimo visokemu številu in ko jih preračunamo, se prestrašimo ogromne vsote in izgube. Dnevno jih srečujemo, redko je delovno mesto, kjer v teku časa ne pride do nesreče. Prepogoste so, njih število ne kaže tendence znižanja, kot neozdravljiv rak na telesu trdovratno, vztrajno in brez prestanka žrejo delovno moč in sredstva obratu. 10.800 izgubljenih delovnih dni, nad tri milijone dinarjev so terjale v minulem letu nezgode od podjetja. Če pomislimo poleg tega še na škodo, ki jo trpi prizadeti ponesrečenec in njegova družina, če upoštevamo še odstotek invalidnosti, ki pri določenem številu ponesrečencev sigurno ostane, potem je nujno, da zastavimo vse sile in sredstva, pritegnemo vse raz-

položljive moči, predvsem delavstvo v celoti, v borbo proti temu tako škodljivemu pojavu v obratih.

Zavedajmo se, da je naloga težka, da je delo na tem polju obširno in neizčrpno, da zahteva ljudi, ki se bodo v celoti, vestno in neumorno vrgli na posel. Da bodo brez omahovanja zaradi začetnih neuspehov kljubovalno iskali skritega sovražnika in ga onemogočali. Dve osnovni stvari sta, ki se jih je treba lotiti v prvi vrsti: stroj — delavec.

Stroj, to nemo čudo in dobrotnik človeštva, je prvi, pred katerega moramo stopiti pri našem delu. Veselimo se ga in čudimo se mu, ko ga gledamo, kako bruha iz sebe z lahko milijone dobička. Ko pa zagrabi ali udari v živo in zahteva roko ali življenje, vidimo v njem ogromno potuhnjeno pošast, ki vsak trenutek čaka, pripravljena vzeti življenje vsakemu, kdor se mu nepravilno približa. Ali bomo mogli razkriti vse skrite tajne takega stroja, ki so nevarne onemu, ki z njim upravlja? Ali bomo znali preiti v premoč in vsaj delno zmagati v tej borbi? Redko je delovno mesto in stroj, pri katerem bi lahko z gotovostjo trdili, da smo izklju-

čili vsako možnost nezgode, potem ko smo ugotovili njegov sestav in način obratovanja. Šele ponovna, nova nezgoda pri istem stroju nas pouči, kaj smo spregledali, in opozori, da je molčeči stroj velika uganika za opazovalca, ki le pride in odide. Duša odkrivanj nevarnih točk pri stroju in na delovnem mestu mora zato biti oni, ki je pri njem stalno dneve in leta, ki pozna vsako smet svojega okolja, to je delavec sam. Ni ga dela v stroju, s katerim ne bi imel skoraj vsaki dan opravka. Nešteto primerov ima gotovo vsak, ko bi vedel povedati, kako se je zadnji hip umaknil in se rešil. A kot skrivnost je ostalo to med njim in strojem, dalje ni prišlo, delo pa je teklo naprej, kot da se ne bi nič zgodilo, dokler se na istem mestu ni ponesrečil kdo drugi. Začnimo torej s sklepom: *nobene analize brez delavca na delovnem mestu*, nobene ukrepa, dokler še on ni povedal, kaj je videl in doživel; vsi drugi smo le polovični opazovalci. Videli bomo le grobe in preproste stvari, zajeti pa stvari v celoti ne bomo mogli nikdar, čeprav bomo imeli še toliko izkušenj.

Ko smo opravili analizo stroja in našli njegove nevarne točke, stoji pred nami nič manj važno vprašanje, kako se braniti pred njim? Kako izdelati, namestiti in uporabljati zaščitna sredstva, da ta ne bodo zmanjšala efekta dela, da ne bodo sama povzročala nezgod, delavcu pa nudila neugodje in s tem izmikanje od uporabe zaščitnih sredstev. Tudi to zahteva natančnega študija in bogatih izkušenj, ki si jih bo treba s časom pridobiti. Kdo bo napravil načrt za zaščitno sredstvo, kdo ga bo izdelal, kdo bo skrbel za njih pravilno uporabo in varstvo, vse to so vprašanja, mimo katerih ne smemo iti. Slabo in nepravilno zaščitno sredstvo lahko napravi več škode, kot če ga sploh ne bi bilo.

Pustimo stroj in preidimo k drugi važni točki, to je delavec. Če smo zaščitili stroj in delovno mesto, še zdaleč nismo opravili vsega. Postavili smo le temelj, ki pa sam ne predstavlja ničesar, kar naj bi rodilo sadove. Nje, ki so predmet nezgod, moramo pritegniti k stvari stodstotno. Vzgoja in pouk delavstva v tem smislu je pereč problem pri preprečevanju obratnih nezgod. Kakor uči mojster vajenca, preden mu da orodje v roke in ga pusti k stroju, kakor mu razlaga pogosto vsak prijem in uporabljanje orodja posebej, da bo predmet, ki naj ga izdela, pravilen, tako bomo morali razlagati delavcu nenehno, za kaj gre, zakaj ga motimo pri njegovem delu. Učiti jih bo treba v mnogih primerih, predvsem novince, osnovnih gibov in prijemov, kako naj delajo, da ne bo prišlo do nesreče. Oba cilja sta enako važna, izdelani predmet naj bo pravilen in napravljen brez vmesnih nezgod. Težka bo ta naloga, a uspeha brez nje ne smemo pričakovali kot si ga želimo. Dokler ne bo poslednji delavec prežet z mislijo, čuvati se na vsakem koraku, pomagati pri preprečevanju nesreč, dokler ne bo poslednji delavec prihajal v obrat s strahom, ali se bo še vračal tak kot prihaja, dokler ne bo razumel, da tudi najmanjša, na videz brezpomembna poškodba s svojim zdrav-

ljenjem in delanezmožnostjo zahteva visoke izdatke, toliko časa namen ni dosežen. Ali bo dosegljivo to pri delavstvu, kateremu se je do sedaj posvečalo tako malo pažnje v tem oziru? Bo! Le začeti je treba načrtno, le prave prijeme je treba najti in začetnih neuspehov se ne smemo prestrašiti. Videli bomo, da bomo prišli tako daleč, ko bo delavec ponosen, ne samo na svoje strokovno znanje, ampak tudi na to, da se že dolgo ni ponesrečil.

Poglejmo, kakšne poškodbe težijo naš obrat, kje bo treba najprej zagrabiti? Ni treba iti daleč nazaj in navajati kupe števil. Jasno pot nam kaže že statistika zadnjega meseca: 69 poškodb. Od teh:

poškodb prstov na roki in zapestja 34;
očesnih poškodb (tujek v očesu) 12;
poškodb stopala 10;
različnih lokalizacij 13.

Če pogledamo te številke, vidimo, da so poškodbe enolične. Roka, oko, stopalo — in smo pri kraju. Ali jih bomo lahko znižali? Očesne poškodbe in preostalih trinajst poškodb različnega značaja bomo lahko odpravili, če se temeljito izvede le nekaj najosnovnejših ukrepov zaščite in navodil. Poškodbe prstov roke in stopala pa predstavljajo vsekakor težak problem. Kako bomo zaščitili roko, organ, ki je osem ur neprestano v akciji pri vseh mogočih delih in v vseh mogočih okoliščinah? Kako bomo odtegnili od nezgode organ, brez katerega se ne more začeti in ne končati nobeno delo v obratu težke industrije? Kako bomo zaščitili stopalo pred težkim kosom železa, ki pade delavcu iz rok bodisi zaradi teže bodisi iz kakršnega koli drugega vzroka? Ti dve vprašanji skrivata v sebi še mnogo nepoznanega, mnogo neodkritega, čeprav največkrat malenkostnega. Ti dve vprašanji nas silita k vztrajnemu in vestnemu študiju, če hočemo nekaj doseči.

Kdo je kriv nezgode: ali stroj, ali delavec, ali delodajalec? Odgovor je vedno težak. Ko pridemo na mesto in skušamo stvar analizirati, je prvi vtis skoraj vedno isti — delavec. Čim dalj časa se mudimo na kraju nesreče, čim bolj raziskujemo, tem bolj se odmikamo od tega mnenja. Tem več vzrokov najdemo, ki opravičujejo delavca, ali pa vsaj zmanjšajo njegovo krivdo. Če dodamo k vsemu, kar smo dognali, še dejstvo, da je mnogokrat delo tako, da mora delavec v določenih momentih vso svojo pozornost posvetiti delu in s tem nujno pozabiti nase, potem pade krivda kmalu na drugega, pa če še tako malenkostna zaščita ni bila izvedena. Le vestni in objektivni opazovalci bodo smeli izreči sodbe, posameznik nikoli, pa naj je vzrok nezgode še tako očiten.

Kdaj smemo pričakovati prve uspehe? Določen odstotek znižanja v najkrajšem času, če bodo prvi koraki pravilni in odločni, razumevanje delavstva pri tem pa zadovoljivo. S tem pa še ne sme biti zadoščeno cilju. Čeprav moramo priznati, da nezgode iz obrata ne bomo nikdar popolnoma odpravili, vendar lahko pričakujemo, če bomo storili vse, kar moremo, da bo uspeh v doglednem času zadovoljiv. Skušajmo se vsaj v splošnem približati namenu, da bomo znižali nezgode na minimum.

Clanska vrsta telovadcev »Svobode« leta 1925.

Iz zapiskov nekdanje „Svobode“ na Ravnah

(Konec)

Po občnem zboru 9. februarja 1924 (ne 1925, kakor je zadnjič pomotoma napisano), je sledila odborova seja 19. februarja 1924. Iz zapisnika je razvidno, da so s komedijo »Babilon« uspešno gostovali na Prevaljah. Predvsem pa so na tej seji predajali funkcije novim odbornikom.

Na naslednji seji 22. februarja 1924, so bili v zapisniku kratki. Odložena je veselica, ki so jo nameravali prirediti skupno s kovinarji 1. marca.

Seja dne 27. marca 1924 obravnava prireditve za 1. maj. Predlog, da bi bila igra že popoldne, potem pa prosta zabava, je bil odklonjen s 3 : 4. Sodrug Borstner predlaga igro na predvečer, 1. maja dopoldne priredijo živo sliko na prostem, popoldne telovadni nastop na prostem, zvečer pa v telovadnici prosto zabavo. Za knjižnico se odobri nabiralna akcija.

Tudi seja dne 10. aprila je obravnavala največ priprave za prvomajsko proslavo. Živo sliko so predstavili na predvečer po igri »Nebesa na zemlji«. Občino so zaprosili, da odstopi za prireditve prostor sejmišča. Delo pa so si razdelili takole: sodrug Brodnjak — tehn. delo telovadnega odseka, sodrug Borstner — igra; nabava 500 komadov nageljnov in plakati — sodr. Borstner, sodrug Stravs uredi glede prodaje pijače in jedil; kavarna Sternjak organizira prodajo kave; vstopnice Kuhar (po 5 in 3 din, bloki za ples po 1 din, pavšalirani ples po 20 din). Steklenino oskrbi Gradišnik, reditelji pa so: Stelcer, Maks Keber, Lepkov, Tasotto, Franc Mežner,

Borstner in Luka Močnik. Blagajno bosta imela Gradišnik in Oroselj.

Seja dne 24. aprila določi še reditelja za spreved in sicer: Franca Voha in Franca Meznerja.

Na seji dne 8. maja 1924 se pokaže prvič »zadeva« Stravs.

Dne 15. maja so obravnavali obračun prireditve 1. maja ter dali članom društva prosto pot v pogledu udeležbe pri proslavi in odkritju Malgajevega spomenika. O tem so obvestili tudi »Svobodo« na Prevaljah, v Mežici in Črni.

24. maja 1924 zopet seja. Zadeva Stravs se nadaljuje (pravijo, da je tu seme Vorničevega »Kajuha iz zagate«). Stravs enostavno ne prihaja več na seje. V društvenem razsodišču so Kuhar, Borstner in Ivan Verčko. Stravs določi svoje zagovornike sam.

Na seji dne 28. junija 1924 odstopa kot tajnik sodrug Oroselj, kar se vzame na znanje.

Na naslednji seji demisionira tudi predsednik Gradišnik. Do izrednega občnega zbora vodi predsedniške posle Luka Juh, tajniške pa sodrug Borstner. Tožbo »Pevskega in godbenega društva Guštanj« zaradi glasovirja dajo v zastopstvo Kuharju in dr. Korunu.

Seja z dne 20. avgusta 1924 prečiščuje notranje organizacijske odnose. Sejo vodi že sodr. Luka Juh.

Sledi zapisnik seje z dne 12. nov. 1924. Zadeva »Stravs« gre h koncu. Razgovor o poglobitvi in poenotenju dela.

Beno Kotnik:

TIHE ŽRTVE

Nad enajst let je od tega, ko je bil naš narod postavljen pred težko preizkušnjo. Takrat je bilo našemu ljudstvu prizadeto ogromno gorja, veliko solz je bilo pretočenih. Precej je družin, ki nosijo te težke posledice okupatorskega divjaštva še danes tiho v sebi. Ena takih družin na Ravnah je Logarjeva.

Jaka Logar je bil tovarniški delavec. Od leta 1938 je bil član KP in sekretar ene guštanjskih celic. V Guštanju sta takrat obstajali dve celici, drugo je vodil Matevž Bavče. Člani obeh celic so uživali med delavstvom veliko zaupanje. Sestajali so se po gozdovih v bližini Raven, člani Logarjeve celice pa največkrat na njegovem stanovanju, ki je bilo na podstrešju Pongračeve hiše. Logarja so stalno obiskovale vidne osebnosti, kot n. pr. Dušan Kveder iz Ptuja, Zidanšek in Slava Klavora iz Maribora.

Ko je okupator zasedel naše kraje, je Logar svoje politično delo nadaljeval. Razširjal je letake, bodril partije in zavedne delavce in jim zagotavljal, da je zasedba le začasna in da je prišel čas, ko bo mo-

ral vsak patriot vršiti svojo dolžnost. Nekaj tednov po okupaciji je visela v Pongračevem sadnem vrtu z vrha najvišjega drevesa jugoslovanska zastava, zaradi česar je v trgu nastala velika razburjenost. Nemci si zastave niso upali sneti z drevesa, ker so mislili, da se nahaja poleg nje peklenski stroj. Zastavo sta ponoči razobesila Logar in Ivan Pongrac. Sredi junija je obiskal Logarja Dušan Kveder, ki je bil takrat član vojaške komisije (danes generalni podpolkovnik JLA) s tov. Štiblerjevo. Oba sta prisostvovala partijskemu sestanku, ki se je vršil v gozdu nad gimnazijo. Kveder je podal takratno politično situacijo in celico zadolžil, da mora zbirati municijo in orožje ter začeti s sabotažnimi akcijami. Deset članov KP bi moralo takrat oditi v določenem roku na Pohorje in se pridružiti Pohorski četni. Do odhoda ni prišlo, ker so nekateri člani začeli izbegavati, tako, da je ostal Logar skoraj sam. Logar je dobil kmalu za tem zvezo s Pohorsko četo potom njenega kurirja. V šrotneškem gozdu sta z Ivanom Pongracem oddala nekaj pušk in municije.

Jakob Logar

Ko Logarja že ni bilo več, je vzdrževal zvezo Ivan Pongrac, ki je ponovno odnesel nekaj orožja, municije in par bomb k Radmanu v Razbor. Orožje sta dobila od nemških vojakov na Ravnah.

Logarja so gestapovci zasledovali. Neki so zavohali sled za nekim komunistom »Jakom«. Najprej so zasliševali Jakoba Goloba, ki pa se je še srečno izmotal. Dne 27. januarja 1942 je bil pa Logar aretiran. Odpeljali so ga najprej v Celovec in od tam v Begunje. Iz Celovca je ženi pisal še zadnjo karto, s katero je družino pozdravljaj.

V Begunjah je bil večkrat pretepen do smrti in mučen z električno žico. 12. februarja 1942 je bil ustreljen. Nemci od njega niso izvedeli ničesar, kajti on ni izdal niti enega, s katerim je delal in bil povezan.

Čez nekaj časa je prišla k Logarjevi ženi neznana oseba, ki ji je povedala, da je bila z njenim možem v Begunjah skupaj zaprta. Zadnjo noč pred Logarjevo usmrtnitvijo, je to osebo naprosil, naj v slučaju vrnitve iz zaporov obišče njegovo ženo in naj ji pove, da pusti doma vse lepo pozdraviti, da naj žena otroka vzgoji v dobrega Jugoslavana, naj se ne mozi več in naj ona nadaljuje politično delo.

Logarjeva je imela tedaj štiriletnega dečka in nekaj tednov staro deklico, ki jo je dojila. Dojenček je zbolel. Vsa potrta se je podala v tovarno po bolniški list. Upravnik tovarne Weck pa ni dovolil izdaje bolniškega lista in je odslovil Logarjevo z besedami: »Banditskim otrokom niso potrebna zdravila!« V prepričanju, da ji bo občina pomagala spraviti otroka v bolnišnico, se je zatekla k županu Osijandru. Tudi ta jo je nahrulil in dejal, da banditski otroci ne spadajo v bolnišnico. Otrok je vedno bolj hiral. Dr. Erat otroka ni smel zdraviti, le na skrivaj je nosila sestra zdravnikove žene Kati zdravila za otroka. Ker zdravnik otroka ni smel videti, tudi ni mogel ugotoviti prave diagnoze. Šele na posredovanje šefa gestapa je dobila občina nalog, da izda za otroka spremnico za bolnišnico.

Ko je prinesla Logarjeva otroka v bolnišnico, jo je nemški primarij najprej nahrulil, za kaj ni otroka prej prinesla. Lo-

V zapisni knjigi sledi zapisnik občnega zbora z dne 10. aprila 1926 (verjetno pomota — da gre le za l. 1925). Pohvaljen dramatični odsek. V preteklem letu so imeli Cankarjevo proslavo, priredili 6 iger, 4 telovadne nastope, 4 množične izlete. Po delegatu so se udeležili tudi mednarodne telovadne olimpiade. Vpisanih članov 32. Uspeh dramskega odseka i moralno i finančno. Nabavili so z izkupičkom telovadne obleke. Telovadni odsek marljiv, a nima ne prostora ne orodja.

Sledi zapisnik seje z dne 28. avg. 1925 (vmes je prazen list — zapisnikar ni končal, saj ni navedel niti novoizvoljenega odbora). Tu so predajali odn. prevzemali funkcije odbora. Imena niso navedena. Dramski odsek se obveže v sezoni naštu dirati 8 iger — kot prvo »Mati«.

S čisto drugo pisavo sledi zapisnik rednega občnega zbora z dne 9. aprila 1927. Občni zbor otvarja predsednik, sodrug Luka Juh. Iz njegovega poročila je razvidno, da je »Svoboda« priredila samo eno igro. Tudi telovadni odsek ni imel dobre letine. »Svoboda« pa je imela šolo mednarodnega jezika. Blagajnik se pritožuje zaradi nerednega plačevanja članarine, tajnik pa se občnega zbora niti udeležil ni. Voranc poroča za knjižnico, da je bilo prečitanih skupno okrog 2000 knjig. Knjižničarju je pomagal največ Juri Kresnik, za kar dobi pohvalo. Imovina knjižnice obsega vrednost 5500 din.

Volilna komisija (Juh, Zori in Stane) predlagajo novi odbor: preds. Franc Mežner, tajnik Franc Dobaj, blagajnik Alojz Raspet. Odborniki pa: Maks Keber, Šater, Teršek in Stane; za telovadno enoto je bil izvoljen Tasotto, za pevsko društvo pa Zagar.

Iznešen je bil predlog združitve vseh treh knjižnic (»Svobode« [Malgajeva], klerikalna in delavska).

Seja z dne 10. aprila 1927 ugotavlja najprej premoženje podružnice. O združitvi knjižnic poroča sodrug Teršek. Klerikalni so se izjavili proti. Če ne bo mogoče obdržati lastno knjižnico, je predlog za »občinsko«. Članarina se zviša na 5 din.

Seji je sledil članski sestanek, na katerem je predaval sodrug prof. Favai o delu kulturnih organizacij in na katerem so se pogovorili o nadaljnjem delu »Svobode«. Prof. Favai meni, da je kulturna organizacija ravno toliko vredna kot druge razredne organizacije. Glavno pri delavcu in kmetu je, da naj mislita vsak s svojo glavo. Potrebne so knjižnice in čitalnice, da začno delavci sami razmotrivati, kaj je in kaj ni mogoče. Teršek poudarja potrebo, dati mladini čim več izobrazbe.

V posameznih odsekih so izvoljeni po 3 odborniki, ki bodo skrbeli za koordinacijo dela in sicer: za knjižnico: Kuhar, Kresnik, Hecl; za dramatik: Šorn, Krajnc, Šatar; za telovadni odsek: Tasotto, Stane, Kragelnik; za veski zbor: Teršek, Raspet, Zagar.

Sodrug Teršek poudari, da bi pri ev. združitvi knjižnic obstajala nevarnost izločitve proletarskih knjig. Sprejet je predlog za skupno občinsko knjižnico, vendar s pridržano lastniško pravico.

V zapisni knjigi je potem samo še zapisnik seje z dne 12. maja 1927, ki je bila v gostilni pri Strudlu.

Ustanovljen je tamburaški odsek. Razprava o prostoru. Spominski žebelj v imenu guštanjske »Svobode« zabijeta v Studencih pri Mariboru sodruga Petek in Šater.

Zapisna knjiga, iz katere smo prebrali te podatke, bo izročena novemu društvu »Svobode« na Ravnah.

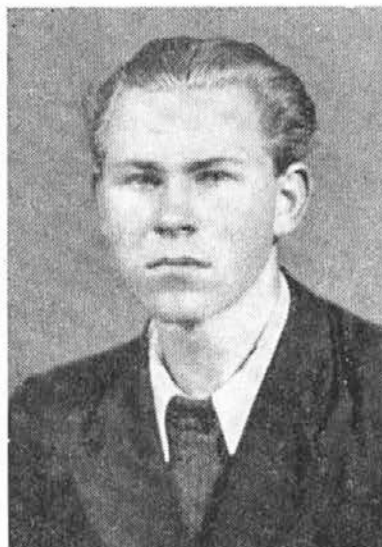

ZA SVOBODO DOMOVINE 1941 — 1945

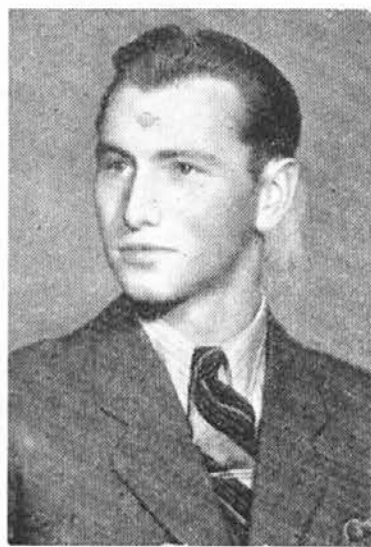
Iz občine Ravne na Koroškem je padlo in po logorjih pomrlo 90 občanov, od tega samo iz Kotelj 43

LUKI

FRANCI

NESTI

FRIDI

Juhova dva

Družina Luka Juh je izgubila oba sinova. Luki Juh, roj. 26. XI. 1915 — padel 11. julija 1943 pri Mokronogu na Dolenjskem. Franci Juh, roj. 20. III. 1926 — padel 27. XI. 1943 pri Španarjevem križu na Brinjevi gori

Plešnikova dva

Plešnikovima sta padla edina otroka. Nesti Plešnik, rojen 26. XI. 1919 — padel 17. I. 1945 pri Zabrniku v Sentanelu. Bogomir Plešnik, roj. 26. VI. 1926 — padel 5. X. 1944 pri Rateju na Lešah

Roman Kogelnik:

Za Plaznikove v Bistri en nemški tank

Bilo je konec junija 1944, ko je bil narodnoosvobodilni pokret na slovenskem Koroškem že močno razširjen, v času, ko je že sleherni kmet in bajtar v planinah moralno in materialno podpiral NOB in ko je tudi že skoro vsak prebivalec naše lepe Koroške — še tako nizko v dolini v najmočnejših nemških postojankah — vedel kaj povedati o borbah partizanov, borcev za svobodo in izgon okupatorja iz naše dežele. Istočasno pa se je tedaj opazil napredek tudi pri partizanskih edinicah v hosti, kajti v juniju 1944 so tudi že partizane na Koroškem naši zahodni zavezniki v večjem obsegu zalagali z voja-

škim materialom, obutvijo in oblačilom. Solčava, takrat prva partizanska republika v tem delu Slovenije, je postala pravo žarišče in središče partizanskega pokreta na Koroškem. Z okolico je bila tudi najbolj primeren teren za odmetavanje vsakršnega materiala, ki so ga nam z avioni pošiljali naši zahodni zavezniki.

Bilo je prav nekaj dni pred eno večjih borb s sovražnimi enotami v Bistri, ko so zavezniki poslali šest avionov vojnega materiala: mitraljezov, brzostrelk, pušk, minometalcev, nekaj municije za vse vrste pešadijskega orožja, eksplozijskega

garjeva je pojasnila zdravniku zakaj tega ni mogla storiti. Tedaj se je zdravnik razjezil in dejal: »Smo Nemci svinje, ampak take svinje pa spet ne smemo biti, da bi pustili otroke crkavati!« Materi je pa povedal, da za otroka ni več pomoči in da bo otrok živel najdalj še tri mesece. Tako se je tudi zgodilo. Nekega dne je srečala žena Ortsgruppenleiterja Legnerja Logarjevo in ji je rekla: »Čas je že, da napravimo pri vas red. Vaše otroke bomo dali v otroško zavetišče, vas pa poslali na prisilno delo!«

Logarjeva še vedno ni imela miru. 27. novembra 1942 je pozno zvečer prišel neki gestapovec v njeno stanovanje. Ko je izvršil temeljito preiskavo, je vdovo začel nagovarjati, da bi sedaj, ko nima več moža, on lahko pri njej stanoval. Logarjeva na to seveda ni pristala. Ko je spoznal, da zlepa nič ne opravi, je postal nasilen. Žena je morala uporabiti vso svojo

moč, da se je rešila nadležneža. Nenadoma se je spomnil, da je pustil vežna vrata odprta, pa jih je šel zaklenit. Ta trenutek je žena porabila in skočila iz podstrešne sobe skozi okno na cesto. K sreči se ji ni nič pripetilo. Logarjeva je do svita zmrzovala v spodnji obleki v sosedovi drvarnici. Gestapovec pa je ukradel živ. karte.

S tem sem omenil le nekaj gorja, ki ga je morala pretrpeti Logarjeva družina. Jakob Logar je bil do zadnjega zvest svoji domovini in delovnemu ljudstvu, za katerega je vse žrtvoval. Kljub najgroznejšemu mučenju okupator ni mogel izsiliti od njega izdaje. Molčal je — zaradi njegove molčečnosti še živimo in uživamo sadove njegovega trpljenja in trpljenja tisočerih njemu enakih mučnikov vsi, ki smo preživeli to grozno fašistično morijo.

Novi rodovi rastejo in ti naj vedo, s kako velikimi žrtvami je bila priborjena svoboda.

materiala, obutve, obleke s perilom ter ves ta material odvrgli na severnih položajih Olšave. Na terenu, kjer so zavezniki spuščali robo, je bila skoncentrirana vsa vojska Vzhodno-koroškega odreda s štabom in zaščito. Teren je bil daleč naokrog močno zastražen. Na vseh prehodnih mestih v solčavsko kotlino so bile postavljene močne mitraljeske zasede. Skratka: vse zavarovano tako, da nas sovražnik z nobene strani ne bi mogel kako iznenaditi. Avioni so prileteli okrog 11. ure ponoči ter na dogovorjeni znak odvrgli »katenderje« ter se takoj po odmetu vrnili. Za nas pa se je tedaj šele začelo trudapolno delo, namreč iskanje in pobiranje odvrženih »katenderjev« ter odnašanje na zbirno mesto. Največ opravka so nam dali katenderji, ki so obviseli na padalih visoko na smrekah, ali pa med drevjem, kjer je bil gozd zelo zaraščen. Z zavestjo, da se bomo na novo oborožili od nog do zob in da se bomo z novim orožjem uspešneje borili ter s tem doprinesli nov delež k čim prejšnji osvoboditvi naše domovine, smo lahko prestali tudi ta napor.

Drugo jutro je bil zbran in spravljen na zbirnem mestu ves odvrženi material. To zbirno mesto je bilo gospodarsko poslopje nekega kmeta na južnem pobočju Olšave, kjer sta bila postrojena oba bataljona s stalno zaščito odreda, a štab odreda ž vodilnimi vojaškimi in političnimi funkcionarji obeh bataljonov okrog, za naše razmere, ogromne grmade zavezniške pošiljke. Razdelitev voj. materiala je bila hitro izvršena. Za priboljšek je dobil še vsak po sto angleških cigaret in čokolade.

To delo je bilo končano, čakala pa nas je naša prava naloga: izkoristiti to orožje prav in koristno v borbi proti sovražniku, ki v tem času tudi ni počival. Sledil je pokret obeh bataljonov. I. bataljon s štabom odreda in zaščito je šel proti vzhodu v smeri Bistra—Jazbina—Sele, drugi bataljon pa proti Železni Kapli.

S ponosom in z radostnimi srci smo šli proti Bistri. Novo orožje in ostala oprema sta nam dala novega poguma in zavest, da bomo uspešno pregnali okupatorja naše zemlje. Kot da smo postali imunski proti vsaki sovražnikovi krogli, smo korakali v dolgi koloni drug za drugim po planinskih travnikih, gozdovih, grapah, pašnikih, navzgor in navzdol na določeno mesto. Še z bolj veselimi in nasmejanimi obrazi so nas sprejemali kmetje in bajtarji ter ogledovali našo opremo, ki je bila garant uspešne borbe proti zatiralcu našega naroda. Kakor so nas ob zavesti novega orožja in opreme obdajale nove moči, tako smo opazili isto tudi pri ljudstvu, ki smo ga na pohodu srečali.

Po več ur trajajočem pohodu smo se slednjič ustavili pri nekem kmetu na Zgornjih Selah nad Slovenjim Gradcem (partizansko ime kmeta »pri Katri«). Razposlali smo izvidnice in patrole z nalogo, da izvidijo stanje sovražnika. Patrole so šle v Mislinjsko dolino, kjer so dobile od zanesljivih ljudi vse podatke. Z ozirom na poročila o mirovanju sovražnika po vsej dolini je štab bataljona takoj izdelal načrt akcij za prihodnjo noč. Že je krenila patrola 30 partizanov v dolino, da podere vrsto drogov glavnega električnega voda. Akcija se je posrečila, vendar ne bez lastnih izgub. Pri podiranju drogov je po neprevidnosti ubilo dva naša borca, katerih junaštva in požrtvovalnosti ne bom nikdar pozabil. Ker se je v neposredni bližini nahajala močna sovražna postojanka, se je morala naša patrola takoj umakniti. Žrtvi akcije sta ostali na kraju akcije. Takoj zjutraj so zopet šle patrole in obveščevalne skupine, da proizvedo o gibanju sovražnika. Kmalu so prišla poročila, da se giblje okrog kraja sinočnje naše akcije sovražna skupina v jakosti sto mož. Sledil je kratek delovni sestanek, padle so komande in takoj smo se pripravili. Zbor pri kmetu »Katri« je bil ob vsej resnosti navdušujoč — obrazi so bili nasmejani: »sedaj jih pa bomo...« Dolga vrsta borcev Vzhodno-koroškega odreda je šla skozi planinsko krajino očarljive koroške dežele. Spuščali smo se niže in niže, izogibali se odprtini in jas. Sovražnik ni mogel biti v nobenem primeru daleč od nas. Morda pa nas je kljub temu opazil ter nam namenoma dovolil nemoteno gibanje v nižje lege z namenom, da nas v najugodnejšem trenutku od zadaj napade. Tako se je čez eno uro tudi zgodilo. Ko smo prišli v dolino na kraj akcije prejšnjega večera, smo takoj poiskali naši dve žrtvi, ki ju je prejšnji večer ubil električni tok. Oba sta ležala nedotaknjena na istem mestu. Razdelili smo si naloge: dva borca sta šla po lopate k bližnjemu kmetu, nekaj jih je šlo, da najdejo primerno mesto za grob junakov, tretji, da prenesejo mrtva tovariša iz doline na mesto, kjer ju bomo pokopali, ostali pa so bili v izvidnicah, da nas so-

vražnik ne bi presnetil. Jamo smo skopali kakih tisoč metrov od mesta, kjer ju je ubil električni tok — v gozdu, tik pod robom spodnjih njiv kmeta, kjer smo si sposodili lopate.

Sovražnik takrat ni miroval, pripravljali se je oprezno. Tovariša, ki sta šla h kmetu po lopate, nista opazila nič sumljivega in tudi kmet ni vedel povedati kaj več. Sovražnik pa ni bil samo bolj oprezen kot mi, temveč tokrat tudi hitrejši. Ko smo naši žrtvi, med katerima je bil tudi sin kmeta Plaznika v Bistri nad Črno, ki je prišel pred dobrim mesecem na dopust iz nemške vojske in se je pridružil partizanom, pokopali in grob primerno zakrili, je v trenutku, ko je stopil politikomisar odreda, da se poslovi in spregovori v imenu ob grobu zbranih borcev, močno zaropotalo iz sovražnega avtomatskega orožja. Sovražnik nas je napadel od zgoraj in z bokov. Ob tem nenadnem napadu je res skoro nastala zmeda, toda sposobni komandant odreda tov. Mirko-

Ulčar Jože, politikomisar odreda tovariš Franta-Sever Franc in komandant bataljona tov. Dož-Šteharnik Ivan z Raven, so se takoj znašli in začela se je borba. Po nekaj minutah borbe smo šli »na juriš«, katerega uspeh je bil, da smo prišli sovražniku v bok, ga dvignili in ga začeli goniti proti postojanki. V borbi, ki je trajala približno eno uro, je bil od naših ranjen le en tovariš, izgubili smo tudi nekaj opreme. Grob je bil tako izdan.

Po preteku ene ure sta se edinici ponovno zbrali. Poslali smo ponoči po ranjenega tovariša, ki ga v borbi nismo mogli vzeti s seboj in smo ga skrili pred sovražnikom v gozdu. Čez noč smo prespali pri nekem kmetu, zgodaj zjutraj pa odšli v smeri Jazbina—Javorje—Ludranski vrh nad Črno—Bistra, kjer smo se ustavili in v nekem raztrganem hlevu nad kmetom Osojnikom več dni taborili.

(Dalje prihodnjič)

SPOMENIK NA BREZNICI

»Kam pa greš?«

»K Večku.«

»Po kaj — gotovo spet po tisti mošt?!«

»Ne, zato, ker bi rad napisal nekaj o Rakitnikovih. Mošta ne pijem.«

»Rakitnikovo je vendar čisto drugje.«

»Da, Rakitnikovo je čisto na drugem kraju, vendar moram k Večku, če hočem o njih pisati — tam je Rakitnikova hči — mlada Večkinja, katero edino poznam iz tega rodu.«

K Večku sem hodil vso mladost in tega tudi pozneje nisem opustil. Vedno je bila ta pot lepa in vesela, čeprav pozneje ob redkih svidenjih nazaj grede morda ne vselej podobna ravni poti. Botrova specialiteta je namreč bila, da je svoje fante, ko so bili že zreli, pred odhodom zasukal s »čajem« in ko si tarnal, da se ti vrti, je stvar opravičil s »planinskim zrakom«. Sedaj pa se človek vara. Ne, pri Večkovih je lepo, kakor je bilo: planina, rajski razgled in srčni ljudje; le človek misli, da so poti iz mladosti iste, pa so dvakrat, trikrat daljše in težavnejše.

Rakitnikova hči Marija je tam gospodinja, prijazna in vedra v prijazni in vedri tradiciji Večkovega doma. Njo že poznam, drugih Rakitnikovih pa nobenega in tudi pri Rakitniku še nisem bil. Težko je torej kaj več reči o kraju in ljudeh, ki jih ne poznaš; vendar se danes nekateri lotijo tudi tega. Težko je stvar sploh načeti. Pogovor o hudih stvareh ni niti dostojen. Prizadeti ne more dosti govoriti, količkaj obzirni iskalec pa ne sme preveč vpraševati. Zato bo spomenik na Breznici, ki je bil postavljen 28. novembra 1944, le bolj površno opisan. Opisan bo pa le!

Rakitnikovo je visoko na Breznici, na vzpetini med Brinjevo goro in Strojno. Mislim, da mora biti od tam prekrasen razgled po Strojni, Šelepengu, Tolstem vrhu, Zelovcu in doli po Pohorju. To namreč tudi v računu postavljalcev spomenika ni bilo nevažno. Pod domačijo je položna

soteska Reke in njeni logi, iz katerih tudi ko sonce najvišje stoji, vedno nekoliko hladi.

Zemlja na tem obronku Breznice je najbrž bolj srednje vrste. Nazivi kmetij še sami nekoliko izdajajo to, že »strojnsko« rodovitnost. Eden sosedov je kar »Lačen«. Tu takoj veš, koliko je bila ura. Drugi je »Godec«, kar bi dobro stoječi kmet nikoli ne bil. Tretji je Čegovnik itd. Nikjer nobenega bogastva, zato pa več sončne in srčne svetlobe, poštenosti, pridnosti in ljubezni do domače grude.

V pogledu pisave (priimkov) pa je pri Rakitnikovih in v okolici neka posebnost. Rakitnikovi se pišejo Merkač, pri skoro sosednjem na pobočju Brinjeve gore ležečem kmetu, kjer se pravi pri Merkaču, pa se toliko da ne pišejo Rakitnik. Tudi pri Čegovniku se pišejo Merkač, samo pri Merkaču ne. Naciste ta imenska zmešnjava ni motila. Uničevali so i ene i druge Merkače.

Tam je torej Rakitnikovo. Na tem domu je bil sedanjih šele drugi rod. Zemlja, kot smo rekli, je bolj resasta, otrok pa je bilo 9. Delali so pridno, kakor pač dela skromen in pošten kmetski živelj po teh rodih odorih in čelih ter pustili ljudi v miru. Pa fejest ljudje so bili.

28. novembra 1944. leta se je proti temu domu pomikal spreved nacistov. Nekaj se jim je moralo zmešati, da so šli tako pozno na pot in prišli k Rakitniku popoldne. Na policiji na Prevaljah je bilo opaziti tekanje in nervoznost. Nekaj ni bilo v redu. Menda ni bilo dosti specialistov za hladno ubijanje, zato so morali naročiti ojačenje poklicnih SS-zločincev, ki so bili nastanjeni na Kisli vodi. Ljudje so vedeli povedati, da so bili vmes tudi širokoličniki in pa Edi Šrobov, ki je bil opažen menda pri vseh akcijah pobijanja in uničevanja kmečkih ljudi in domov v svojem domačem kraju. Ko so se zbrali, se je vsulo iz policije in se je potegnila

Temelj spomenika na Breznici. Del Rakitnikove družine. Pet od teh je bilo pobitih in še dva, ki ju na sliki ni

riža proti Breznici preko Črnca. Cilj je bila domačija Rakitnikovih. Kako so prišli tja itd. nihče ne ve, četudi je bilo tokrat doma devet ljudi. Nobeden od teh ne more ničesar povedati. Med uničevalno eskorto so opazili grupo, ki je precej hitela. Najbrž udarna ekipa na shrambe, katere so nacisti dosledno povsod prve obiskali. Neka strahotna oblagovnost, ki žre tudi takrat, ko ubija.

Bilo je okrog šestnajste, pol sedemnajste ure, sosedje so slišali sumljive vzklike in strele. Kaj se je zgodilo pri Rakitniku? Nihče si ni upal blizu. Ulcijka je šla prva in našla Rakitnikove takole: sin Andrej je ležal ubit pri plotu, oče v hiši na levi, mati pri mizi na desni, hči Tončka in Fužinarjevo dekle v štibeltu — držali sta se trdno za roke, sin Pepi v veži, sin Vestri s staršema, hči Francka v drugem kotu ter Košakova s Prevalj, ki se je nahajala slučajno pri Rakitniku po volno. Devet mrtvih: oče, mati 2 hčerki, 3 sinovi, pastirica in žena s Prevalj.

To je Ulcinja videla in z njo vse naše ljudstvo za sto in stoletja.

Da so živi še štirje otroci, je bila rešitev samo v tem, ker niso bili doma.

Postavljalci spomenikov po okupiranih deželah. SS skupine zločincev-specialistov so se vozile navadno z avtomobili, na katerih so imeli vedno tudi razvito svojo idejno zastavo. Seveda pa je bilo treba — kadar je šlo za pobijanje kmetov in požiganje kmečkih domov v hribih — tudi peš. V takem primeru so bile prve na vrsti shrambe, kajti lačen menda teže ubijaš

S tem pa SS-ekipa še ni končala. Vlekli so se nekam v bližino — gotovo z otečenimi glavami — ali pa je bil nesporazum v komandi in delitvi plena — kajti tam je bilo sedaj devet mrličev. Ali naj pustijo, da tam leže in povzročijo tako še pogreb z devetimi krstami na uro oddaljeno pokopališče. Nastop nacistične kulture bi bil morda le preveč očividem. Tudi pobrati niso mogli vsega, ponoči se slabo vidi, zato se treba posvetovati. Kakor so pred 500 leti delali Turki, tako tudi nacisti v 20. stoletju! Drugi dan so se vrnili, izpraznili shrambe in kleti, pobrali vse in odpeljali živino, potem pa zažgali hišo — Andreja je bilo treba še vreči v gorečo hišo, druge pa so zbrali bolj v središču kurišča.

S tem je bil spomenik nacističnega osvajanja Mežiške doline postavljen in odkrit. Ni sicer iz granita, ni ne zlatih črk. V zgodovini, v ljudskem izročilu in v ljudskih dušah pa bo ostal dalj kot granitni. Dokument je to duha, nacistične kulture in postopek njihovega osvajanja drugih dežel in narodov.

Po storjenem prvem zločinu so nastopili še z drugim: z lažjo. Pobijanje kmetov, žena in otrok ter ropanje shramb, kleti in hlevov so »opravičevali« s tem, da so morali uporabiti orožje, ker so bili napadeni s streli iz hiše. Pa, če bi bili, se bi iz hiše že dalo tudi podreti kakega nacistična in bi stvar drugače izgledala. Povsod so potem vrgli v javnost kak tak iz-

govor, čeprav so vedno pobijali tam, kamor so direktno in s tem namenom v tropi šli ter jemali s seboj celo vozove, da bodo kmečki dom izropali — potem, ko bodo »napadeni«.

Zakaj so pobijali? Zato, ker je bil to njihov princip. Slo je za programski nastop nacistov do drugih narodov in za ustvarjanje strahu po deželi. Sin Andrej je prišel na dopust in se ni hotel več vrniti, šel je k partizanom. Zamerili so slovenskemu fantu, ki je bil pameten. Seveda so prišli na slovenske domove sem in tje tudi partizani in tako tudi k Rakitniku — to so lahko vedeli, pa je kdo izdajal ali ne. V jezi, da slovenski narod ne uboga več, da se zbira k samoobrambi in v cilju, da bi z grozo preprečili to gibanje, so pobijali tudi goloroke kmete, žene in otroke. Pa so se domislili: Pri Rakitniku je veliko ljudi, znani so in ljudje jih imajo radi. Predvsem pa leži kmetija na takem kraju, da jo vidi najmanj sto kmetij in bajt. Zato so predvidevali zaželeni učinek: tam naj bo groza, ki jo bo videlo pol dežele!

Groza pa se je obrnila že davno, in ob zločinu pri Rakitniku gotovo tudi pri ostanku ljudi, ki so morda prej še mislili, da nacistična zloba ni zloba.

Kar je delal Džingiskan pred 700 leti, kar so počeli Turki pred 500 leti, so napravili nacisti pri Rakitniku in še mnogo, mnogo kje v 20. stoletju. Zato ima njihov spomenik tem večjo trajnost!

Prof. Janko Messner:

Očenaš

Storiš otroku krivico, si bo ustvaril določeno podobo o tebi in jo nosil še na stara leta nespremenjeno v svojem srcu. Otroku neizprosno sodi po svojem zakonu, ki pa je jasen in logičen ter ne dopušča nobenih olajševalnih okoliščin, nobenih če-jev in če-ne-jev.

Zgodilo se je v prvih dneh šolskega leta 1934-35 na klasični gimnaziji v Celovcu:

Deževen, mračen oktobrski dopoldan. Druga ura verouka.

Med dijaki prvega razreda je završalo: »Že gre! Vstanimo! Daj mir! Bodite tiho!« In potihoma Francej Radu: »Ga znaš?« Ta pa: »Prejle je še šlo, zdaj pa se mi je vse zmešalo, ne gre, pa ne gre.« »Jaz ga znam do ,auch auf Erden!«¹⁾

V tistem trenutku se vrata odpro in velik kakor gora se zaziblje skozi nje prelat prof. dr. N. N. Podij zaječi in se zamaje pod njegovim korakom. Po razredu zaveje prijeten duh po kolonski vodi — in že se je vzravnal pri katedru kakor sveča. Od skrbno zlikane črne obleke se odbija vijoličasto-rdeča barva kolarja in polnih lic. Dvoje malih oči komaj vidiš, redki lasje so namazani kdo ve s kakšno brilantino in zravnani počez čez teme. Na zaliti roki se leskeče močan zlat prstan s precejšnjim safirom.

62 dijakov zadržuje sapo, da čuješ samo škripanje tramvaja tam nekje z ulice. In v to mrtvaško napeto tišino pade rezki, strupeni glas profesorja: »Raus, du win-

discher Bengel!«²⁾ in bliskovito zamahne z belo roko proti Radu. Šestnajst obrazov pobledi in šestnajst glav se skloni v sramovanju pred nečim usodnim, neizbežnim, a krutim. Kajti med 62 pobi je 16 takih »vindišarskih paglavcev« izpod Dobrača, Košute, Obirja in Pece.

Kakor zločinec pred sodnikom, stopa s težkim korakom Rado proti tabli, kolena mu klecajo in podoba je, kakor da bo sredi pota omagal. »Bete das Vaterunser!«³⁾ bevske profesor vanj. Radu šine vsa kri v lica in že nastavlja ustnice, da bi dal glas od sebe — tedaj se zahihita sošolec nekje zadaj in dva, trije pritegnejo: »Kannst es net, was?«⁴⁾ in že je počilo po Radovem licu. Pobu se je zmeglilo pred očmi, pa je le poskusil s plašnim in prosečim glasom: »Vater unser... Vater unser im Himmel...«⁵⁾ in pol razreda bušne v smeh in šestnajst dijakov vztrepete za tovariša, za brata po srcu in duhu, s katerim igra zla usoda svojo skurno burko.

»I bring da das Vaterunser schon bei, du Lackel, wart einmal!«⁶⁾ Se stegne briljantna pest po Radovih laseh in pof! Z glavo v tablo in pof! In še enkrat pof! »Kannst es jetzt, Herrgott, noch einmal!«⁷⁾ Šibko telesce dijakovo se opoteče in skrči, v naslednjem trenutku pa mu zalijejo oči vroče solze. Na pol obrnjen proti Križanemu, ki je visel nad tablo, izbruhne kakor potapljajoči se mornar v eni sapi: »Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno...«

NEZGODA

Creutzwald — la croix je znan rudarski kraj, znan tudi mnogim Slovincem-izseljencem. Seveda ne zveni tako izseljeniško kot Merlebach ali Freiming, kjer si sploh nisi mogel pomagati, če nisi znal vsaj slovensko ali poljsko — toliko je bilo tam teh romarjev, vendar je ena naših izseljeniških postojank v čudoviti deželi Alzacije in Lатарingije.

Sicer so tam Francozi, odnesno Nemci. Točne pripadnosti tega bogatega ozemlja sploh ne moreš določiti. Bolj prav bi morda povedal, če bi rekel, da živijo tam Francozi, ki čutijo in govorijo nemško, odnesno Nemci, ki čutijo in govorijo francosko. Kot smo rekli, je dežela zelo bogata, zato človeški čut in jezik nista toliko upoštevana kot pa premog in rudnine. Čutom in takim stvarim je dana možnost, da se nekako prilagodijo vsakokratni pameti ali neumnosti okupatorjev. Za tisti kraj bi namreč skoraj lahko rekli, da je vedno zaseden po okupatorjih — ali po Francozih, ali po Nemcih. Zasedbena ob-

»Očenaš, očenaš, i gib da dei očenaš — so kann dei Grossmutter beten — bei uns gibts kan očenaš, merkts' enk des!«¹⁾ Pri tem se je obrnil proti razredu in na grozice roki je pobil safir.

Dijaki — sedaj tudi nemški sošolci — so onemeli, zrlj plašno in nerazumljivo na čuden prizor in pridrževali sapo v strahu pred nadaljnjimi presenečenji. »Vindišarske paglavce« pa je čedalje bolj stiskalo v prsni in v grlu. Katerega bo zdaj poklical? To vprašanje je viselo mučno kakor Damoklejev meč nad razredom. Rado je svojo skušnjo že prestal. Ko se je prelatov gnev ujedel in se mu je zdelo primerno, da odneha, ga povleče, vsega obupanega in otečenega, za lase v klop in ga preda mračnemu premišljevanju o nebeškem očetu Nemcev. Nato si obriše peno z ust in stopi s premišljenim korakom na podij.

Prestrašeni dijaki se ne ganejo in ne trenejo z nobenim očesom. Grobna tišina mučno stiska mlada srca. Tam nekje z ulice, mogoče z lintvernskega trga pa se je komaj čulo škripanje tramvaja, ki se je s težavo pomikal v ostrem ovinku. Prelatove male oči pa poblisnejo po dijakih, kakor da bi hotele v svojo ostrino nabosti vse slovenske očenaše, ki so jih slovenske koroške matere položile na ustnice svojim malčkom, ko so odhlačali s kovčkom vsak na svojo postajo in v Celovec.

Ko si oddahne, nabere usta v posmeh in zaključi s prezirnim glasom, ki pretrese človeka v mozeg: »Schauts euch den očenaš an!«²⁾

¹⁾ »tako na zemlji«

²⁾ Pridi sem, ti vindišarski paglavci!

³⁾ Moli očenaš!

⁴⁾ Ga ne znaš, kaj?

⁵⁾ Oče naš... oče naš v nebesih

⁶⁾ Ti bom že vlil očenaš v glavo, ti lolesti, čakaj me!

⁷⁾ Ga zdaj znaš, za božjo voljo!

⁸⁾ ...ti bom že dal očenaš — tako naj žebra tvoja babica — pri nas pa ni očenaša, zapomnite si to!

⁹⁾ Oglejte si zdaj očenaš!

dobja segajo že kar redosledno od vojne do vojne.

Toda to ni nezgoda, o kateri smo hoteli pisati.

V Creutzwaldu — la croix je namreč tudi velika električna centrala, ki dela na omrežje Vzhodne Francije ali pa na omrežje Zapadne Nemčije — nekam vedno. Ta elektrarna je še bolj znamenita kot rudnik, ki jih je v deželi, kakor krtin. Čeprav sta premogovnik in elektrarna čisto na kupu, kakor to pač mora biti tam, kjer je ob premogovniku tudi elektrarna, je vendar točno določeno, kaj je rudnik in kaj elektrarna. Kdor dela pri premogovniku ni pri elektrarni in narobe.

Bil sem pri elektrarni in se zato za rudnik nisem dosti zanimal. Premoga sem imel dovolj že od analiz. Elektrarna je hotela namreč vedeti, kaj kupuje in smo študentje-praktikanti delali največ v instrumentarnici ter na analizi goriva. Ko pa se je na rudniku tistega leta pripetila obratna nesreča, o kateri so menda pisali vsi evropski listi, sem le hotel поблиže pogledati tudi v njihov svet. Prvi stik z rudnikom je bil tak-le:

V kotlarni sem našel luknjo, po kateri je tekel gotovo 1 km dolg transportni trak, ki je prenašal premog na kurišča. Ob tej zanimivi kači sem šel kar naprej in prišel na rudniške pedeste — čisto k šahtom. »Novi šaht« se pravili tej vrtini in je bila stvar res impozantna. Znašel sem se nekje precej visoko. Same konstrukcije, trakovi, dvigala, lijaki, podesti, stopnice, lestve, kolesa. Za rove v Creutzwaldu je znano, da so med najglobljimi v Evropi in zakaj ne bi pogledal doli, čeprav 600 metrov globoko s podesta ne vidiš drugega kot temo. Odprtine med vezmi dvigalnega stolpa so bile sicer že na pogled ozke, vendar je treba poizkusiti — vse je odvisno od velje in v tem primeru še od debeline glave. Čisto s podesta ni šlo, nekoliko više pa je bil prostor med vezmi stolpne konstrukcije že ugoden tudi za prehod glave večjih dimenzij.

Kdo bi v takem radovednem trenutku in še kot incenzski študent, ki ga vse rado ima zato, ker vedo, da bo kmalu šel, mislil na kaj drugega, ali morda celo na nevarnost. Klobuk dol in glavo skozi odprtino. Pred nosom so se tresle debele vrvi, v globini tema, sicer pa je ropotalo, kakor pač v takem šahtu ropotati mora.

V to čisto redno brnenje in ropotanje pa je prodrlo silovito kričanje. Nekde se je drl kot živina. Ker je bile to sedaj bolj zanimive kot menotonost brnenja rudniških naprav, sem izvlekel glavo, da pogledam, kaj je v zvezi s tem kričanjem novega. Tisti hip, ko sem vlekel glavo iz konstrukcij dvigalnega stolpa, je v notranjosti švignil mimo voz. Zaradi povzročenegetra je postalo še prijetno hladno. Rudniški inženir W., ki je bil znan kot človek lepih manir in nepozabne prijaznosti, je planil pred mene ves bled in z izrazom, da bi si ne mogel misliti, kar naprej kričal. V tem presenečenju sem si zapomnil samo besedi »fu« in »dum«, ki sta v tem kraju obe

razumljivi in pomenita ne ravno zavidanja vredno oceno človeka.

Seveda sem ugotovil situacijo: glavo bi mi odrezalo tisti trenutek. Jaz ne več, inženir in rudnik pa bi imela še sitnosti, sitnosti zaradi čisto moje krivde — lastne neprevidnosti.

Kaj boš v takem položaju stal in poslušal človeka, ki te ne hvali. Šel sem in sram me je bilo. Kaj strah in preplah zaradi nevarnosti, ki je šla mimo le za las, sram me je bilo, da je moral ta odlični človek, ki smo ga vsi cenili in spoštovali, kričati nad menoj v taki zadevi — pa celo tehniko sem študiral.

Ni ostalo tiho. Marsikdo od inženirjev in tehnikov me je naslednje dni posvaril, ali pa vsaj bolj določeno pogledal. Zvečer so rudarji pred samskim domom vprašali mojo stanodajalko, če sem res jaz tisti, ki je plezal po transportnih napravah in hotel peš v rove.

Ne morete si misliti, kako more biti človeka pred dobrimi ljudmi zaradi neumnega dejanja sram. Dolgo sem gledal kar v tla.

Čez dva, tri dni sem bil na tem, da srečam ing. W. Šel je ob rudniških tirih na desni strani. Imel sem še čas, da sem zavil na levo stran tirov. Razdalja je bila precejšnija, če se malo muvaš, niti pozdraviti ni treba na ono stran. Tedaj pa je ing. W. prekršil predpise in že stopal preko industrijskih tirov na mojo stran. Seveda je vedel kaj dela. Prijazen kot vedno, mi je dal roko in prijazen odšel. »Kreg« je bil poravnani, moj sram pa je vseeno ostal. Tudi to je bila kazen; tako kaznujejo ljudje lepega značaja, toda taka kazen je za mnoge najboljša vzgoja.

Človek pa za lastne napake vseeno rad išče nekega opravičila. Bili so celo primeri, ko je uzmovič obdolžil šefa, da je on kriv njegovih tatvin, ker mu ni rekel, da ne sme krasti. Tudi jaz sem se skušal opravičevati vsaj bližnjim. Tako sem se opravičeval tudi svojemu predstojniku pri elektrarni, da bi merala biti na takih dostopnih mestih vsaj mreža. In mrežo so tam potem namestili tako goste, da ni šla skozi niti kurja glava. Nekateri so sicer rekli, da je tista mreža tam samo zame odn. za lahkomišelnost, vendar postavili so jo tja.

To je bila moja prva preventiva proti obratnim nezgodam in od takrat me ta usoda redno spremlja.

SPET MALA PRIDOBITEV

Končno smo tudi na Ravnah prišli do raznašanja časopisov po mestu. »Slovenski poročevalec« in »Večer« sta to vsak zase oskrbela. Namesto, da gre stotine posameznikov popoldne na pošto, gre ena oseba po selišču in je že lepo ustrezno. List dobiš na dom in takoj po vlaku, kar je pri naši razdalji še bolj važno.

KOLUMBOVO JAJCE

Učitelj: Jutri bomo reševali uganko Kolumbovega jajca. Da bo stvar vsakemu toliko bolj razumljiva, prinesite od doma vsak po nekaj jajc.

Učenec: Pri nas pa kure še ne nesejo in mi mati ne bodo dali. Ali lahko prinesem kaj drugega — morda klobaso?

Učitelj: No, bo tudi šlo.

Ivan Kokal:

Moja srečanja z Vorancem v tujini

Ob tretji obletnici njegove smrti

Zaradi revolucionarne dejavnosti je moral Prežihov Voranc leta 1930 zapustiti družino, svoje zveste jeklarje in brezpravno domovino ter se umakniti v inozemstvo. Težka je bila njegova pot, a obupal ni nikoli, ampak povsod, koder je hodil, je nosil v srcu svoj narod in tudi

Prežihov Voranc z ženo v Parizu leta 1937

v tujini delal z vsemi svojimi silami za njegovo lepšo bodočnost.

Čez dve leti je tudi mene zadela ista usoda. Moral sem zbežati pred hlapci kapitalističnega režima in se podati v tuji svet.

Dolga pot po neznanih deželah me je dovedla v Berlin. Po štirinajstdnevem bivanju v mrzli tujini sem zvedel, da se nahaja v Berlinu Prežihov Voranc. Pa tudi on, ki je prebiral tudi domače časopise, je iz njih zvedel, kaj se je z menoj zgodilo. Ker se je zanimal za rojake, ki so se zatekali pod okrilje Rdeče pomoči, je našel nekoč med njimi tudi moje ime. Tako mi je kurir nekega dne prinesel prav majhen listič, ki ga je napisal Voranc, in me povabil, naj pridem prihodnjo nedeljo na letališče Tempelhof, kjer so se vršile mednarodne letalske tekme in se jih je s svojimi stroji udeležilo več držav. Ob napovedani uri sem prišel k vhodu letališča, kjer sem Voranca kmalu zagledal. Odšla sva v Tempelhofski park, ki ima lepe nasade in dovolj skritih kotičkov, da sva se lahko usedla na samotno klopi in nemoteno pogovarjala. Voranc mi je povedal o svojem delu. Sprejel me je kot dober oče. Ker sem bil brez vseh sredstev in obleke, me je oblekel od glave do pet in me oskrbel z najrazličnejšimi potrebščinami. Dokler sem bil v Berlinu, sva bila vsak dan skupaj. Čeprav je moral živeti v tujini, je bil s srcem doma. Zanimal se je za vse svoje nekdanje sodelavce in znance, rad bi bil vedel, kako živijo delavci in kmetje, skratka, moral sem mu točno opisovati vse podrobnosti iz domačega kraja in okolice, pa tudi o sebi, kako je prišlo do aretacije in kako se mi je posrečilo pobegniti.

Ves teden mi je navdušeno pripovedoval, da bova prihodnjo nedeljo šla k neki družini, kjer si bova prav po domače privoščila solate. Težko pričakovano ne-

deljo sva se odpeljala z avtobusom v Schöenberg, kjer sva šla k njegovim znancom. Stara gostoljubna gospa je po Vorančevem naročilu nakupila, očistila in oprala veliko skledo glavnote solate in pripravila kisa, olja in nekaj glav česna in nama vse to predala po prijaznem sprejemu. Voranc je hotel, da moram solato jaz pripraviti in mi še posebej naročil, da moram napraviti vse tako, kakor sem videl doma pri materi. Lotil sem se posla in nalil na solato olja, potrosil soli in narezal na gostiteljevo zahtevo veliko česna, posebno olja sem moral naliti precej več, kakor sem se naučil doma. Prilil sem še kisa in poprosil prijazno gospodinjico za dve veliki kuhalnici, da bi solato lahko zmešal. Voranc, ki je do tega trenutka moje priprave zadovoljno opazoval, se je sedaj naenkrat uprl, rekoč: »Ne, Anza! Tvoja mati solate ni mešala s kuhlami in je tudi ti ne boš! Umij si roke, pa mešaj z rokami, kakor si videl doma. Solato lahko samo z rokami dobro premešaš! Mora pa biti dobro zmešana, da bo res dobra.« Hočeš nočeš sem moral zavihati rokave in se pripraviti k mešanju z rokami, čeprav mi je bilo pred gospodinjico zelo nerodno, ki je vedno bolj začudeno opazovala najine priprave. Medtem, ko sem se ukvarjal s solato, je Voranca nekako zaskrbljeno vprašala, koliko gostov pričakuje, kje naj pogrne mizo in koliko pribora naj pripravi. Pripomnila je, da je kuhinja precej majhna in se bo večje število gostov v njej težko kretalo. Sedaj pa je bil Voranc na vrsti, da se je čudil, ker ni mogel takoj zapopasti, zakaj govori o nekih gostih. Pa ob pogledu na velikansko količino njegove priljubljene poslastice je brž pogodil, od kod te nepotrebne skrbi in je skrbno gospo hitro potolažil. Široko se je zasmeljal, pa rekel: »Gospa, bodite brez skrbi! Kuhinja je dovolj velika! Nikdo ne pride za nama. To solato bova pospravila kar midva sama. Tudi delo s pomivanjem krožnikov vam bova prihranila. Rabiva samo dvoje vilic.« Ne da bi ji še kaj pojasnjevala, sva se spravila na delo. Pripomnila je še, da je to solate za manjšo restavracijo, seveda po berlinskem načinu, kjer postrežejo gostom le s tremi lističi, in se spodobno umaknila v sosedno sobo. Ko sva pospravljala solato, mi je Voranc tolmačil, da tu ljudje niso vajeni jesti solate tako kot pri nas in jo tudi pripravljajo na svoj način, ker jo potresejo s sladkorjem; zato se nama ženska tako čudi. Čeprav je bila skleda tolikšna, kot jo pri nas uporabljajo gospodinje za stepanje testa, je bila kaj kmalu prazna. Ko je gospodinja čez nekaj časa stopila v kuhinjo, je njen znanec Kuhar držal skledo v obeh rokah in pil iz nje preostali kis, kakor smo pri nas navajeni. Prestrašila se je, ker je Vorančeva glava povsem izginila za velikansko skledo in vzkliknila: »Kaj pa počenjata!« Najbrž jo je zaskrbelo njena skleda! Mogoče je mislila, da bo s solato

vred šla še skleda, ker jo je Voranc že držal pred ustni v svojih medvedjih rokah. Toda Voranc se je odtrgal od skleda. Postavil jo je nazaj na mizo, se zadovoljno oddahnil, se naslonil na naslonjalo stola in v trenutnem udobju zabundal: »To sva si pa sedaj privoščila res čisto po domače!« Gospodinja pa je prizanesljivo se smehljajoč pripomnila, da pri njih celo leto ne pojedjo toliko solate, kot sva je midva pospravila na en mah.

Voranc mi je povedal, da se nahaja v Berlinu tudi najin rojak, njegov sošolec — Hotuljc Vastl z družino, ki si je uredil javno pralnico, s katero že več let prevziva svojo družino.

Za prihodnjo nedeljo se je dogovoril Voranc z Vastlom, da smo šli na pokopališče Friedrichsfelde, kjer počivata Roza Luxemburg in Karl Liebknecht, voditelja Spartakovcev v Nemčiji in najožja Lenina sodelavca. Karl Liebknecht je leta 1919 organiziral v Nemčiji ljudsko vstajo z namenom, da izvrši proletarsko revolucijo, katera pa ni uspela. Beli teror je vstajo zadušil in pod vodstvom Noskijevih Hunov pobil 20.000 revolucionarjev. Kot žrtvi terorja sta padla tudi Roza Luxemburg in Karl Liebknecht. Medtem, ko smo se razgledovali po grobovih berlinskih revolucionarjev, nam je Voranc pripovedoval o grozodejstvih, ki jih je nad izkoriščanim proletariatom uganjal beli teror, ki mu je bila na čelu takratna izdajalska socialdemokracija. Voranc mi je hotel prikazati, da je neuspela revolucija KP Nemčije leta 1919 resen opomin borbenemu proletariatu na svetu, kako temeljito je treba pripraviti udar na vladajočo kliko in brezobzirno obračunati s socialdemokracijo, ki je bila vedno desna roka izkoriščevalskega razreda. »V najini domovini bo treba še veliko dela, preden bomo pripravili proletariata in ostalo ljudstvo do tega, da bomo kos velikim nalogam,« je strmeč v daljavo zamišljeno pristavil. »Saj moramo pri nas prvenstveno rešiti pestro nacionalno vprašanje, kar bo ključ k nadaljnjemu delu.«

Voranca sem vedno pogosteje spraševal, kako bo z menoj, ker sem se bil brezdelja že močno naveličal. Omenil sem mu, da sem mnenja, da sem sposoben še tudi kakega drugega dela, razen da nosim odgovornost, da dobe politični emigranti, ki niso obvladali nemščine, hrano in druge potrebščine. Povedal mi je, da me bodo poslali v Sovjetsko zvezo, kjer se bom kaj naučil, čakati pa moram le še na potrebne dokumente za potovanje čez Poljsko.

V drugi polovici avgusta 1932 sva se z Vorancem poslovila. Odpotoval sem iz Berlina preko Varšave do Negorelova na poljsko-ruski meji, od tam pa čez Kijev v Moskvo.

Leta 1933, ko sem kot slušatelj politične univerze narodnih manjšin zahoda živel v Moskvi in bival v Baumanskem rajonu v zavodovem internatu, sem se zopet srečal z Vorancem.

Nekega dne sva s prijateljem Albinom šla v glavnem odmoru v bližnjo knjigarno iskat neko učno knjigo. Hodila sva po ulici Marosejka, ki vodi na Ljubljanko. Prav tam se ta ulica precej spušča navzdol in sem med valujočo množico kakih 200 metrov pred sabo ugledal človeka,

katerega kretnje so mi bile izredno znane. Opozoril sem tovariša na znano postavo in omenil, da ima mož pred nama isto hojo in kretnje kot tovariš Kuhar. Stopila sva hitreje in ga dohitela na vogalu ulice. Nisem se motil. Voranc je bil! Pozdravljanja ni bilo ne konca in ne kraja. Povabil naju je v svojo sobo, katero je imel v nekem hotelu v ulici Maksima Gorkega. Povedal nama je, da je prišel iz Berlina v Moskvo na Kongres Kominterne. Pravkar pa je bil na poti k meni, no, pa preden je našel on mene, sem našel jaz njega. Že v Berlinu je mislil name in ostale svoje rojake. Obsipaval nas je s svojo znano darežljivostjo, saj je vsakega razveselil s kakšnim koristnim darilom — z raznimi potrebščinami, ki si jih v Moskvi nismo mogli nabaviti. Po dolgem času sva zopet prebila skupaj nekaj prijetnih dni in obujala prijetne in grenke spomine na najin daljni rodni kraj.

Pa še enkrat sem doživel v Moskvi prijetno presenečenje veselega snidenja z našim očetom Vorancem. Naslednje leto sva se skupno udeleževala Kongresa Komunistične internacionale mladine, kateremu sem kot gost tudi jaz prisostvoval.

Na Kongres KIM je prišla tudi osemčlanska jugoslovanska delegacija iz domovine, ki jo je vodil moj rojak in sošolec Ravenčan Drago Luter, takratni sekretar SKOJ-a.

Krvavi predaprilski Aleksandrov režim je pregnal tov. Kuharja v tujino, razen tega pa še deset delavcev, ki so bili revolucionarno nastrojeni in se jim je posrečilo, da so se umaknili v inozemstvo ter se tako izognili trpljenju in mučenju v zloglasnih kaznilnicah, nekateri tudi gotovi smrti. Vseh teh deset rojakov, nekateri od njih so imeli s seboj tudi družine, nas je tedaj živelo v SZ. Ko so zvedeli, da je prišel Voranc v Moskvo, so prišli od vseh strani, da so se z njim pozdravili in po domače pogovorili. Voranc nam je vlival poguma in nam tolmačil razvoj tedanjega revolucionarnega stanja v svetu in domovini ter nam zagotavljal, da bo prišel čas, ko se bomo vrnili domov. Vendar pa stoje pred nami še veliki politični problemi, ki jih bomo rešili, ko bo dozorel čas. — — —

Minili sta dve leti. Bil sem na poti v Španijo v internacionalne brigade. Dalje

časa sem se zadrževal v Parizu, kjer je bilo zbirališče prostovoljcev. V komiteju za kompletiranje internacionalnih brigad je takrat sodeloval tudi Prežihov Voranc, ki je živel ilegalno v Parizu. Tako sva se takrat zopet sešla, kar je bilo najino zadnje srečanje v tujini.

V Parizu je bil Voranc zelo zaposlen in nisva bila dosti v družbi. Ob slovesu mi je nekako priznal, da se podajam na nevarno pot, a zagotavljal mi je, da je prepričan, da se bom dobro držal in častno rešil vse naloge. — — —

Voranca — človeka resnice in pravice — ne bom nikoli pozabil. Prepričan sem, da ga nosijo v svojih srcih vsi dobri ljudje, s katerimi je imel stike, zlasti njegovi domačini izpod Uršlje gore in njene prostrane okolice. Njegovo veliko prizadevanje za dobrobit delovnega ljudstva je obrodilo stoteren sad! Svobodni so njegovi Samorastniki, svobodna je njegova domovina! Žal, da ga ni več med nami in ne more uživati s svojim ljudstvom zlate svobode v demokratični Titovi Jugoslaviji, za katero je delal in trpel vse svoje življenje.

Dr. Fr. Sušnik:

Od šestih zjutra do sedmih zvečer

Ko to pišem, je pred menoj velik list krepkega papirja, na njem so natisnjene »postave«, kakor jih je razglasila in nabila po svojih obratih »Fužinska oblastina na Prevali« dne 15. sept. 1852. leta.*

Sestavljene so v okorni slovenščini, ki se ji pozna kopito sporednega nemškega besedila: nasmejal se bo kdo, ko bo v § 7. bral, da je »vojstro sapovedano« »sravno dela tabak kaditi«; »postava« hoče to seveda »vojstro« prepovedati; za kadilce je bila to huda reč, ker je veljala prepoved »med zelom delovnom zhasu« od »šestih zjutra do sedmih zvečer«. Zato so pa fužinarji čakali in rekli, da imajo od tod zdrave zobe. Tudi ženske, ki takrat še niso kadile, so jih posnemale in čakale; zobje so bili sicer rjavi, pa zdravi.

Natisnjene so »postave« v stari pisavi »bohoričici« in je treba brati s = s ali z, z = c, sh = š ali ž in zh = č.

Gledam in prebiram te »postave«: Smonkar z Brdinj, mlad je bil, mlado ženo je imel in dva lepa otročiča, ob pol petih je moral od doma in ob pol devetih se je vračal. Dvajset rajniš je bil že kar lep denar, ob mladosti in ljubezni dovolj za srečo; toda časa, časa za srečo ni bilo.

Spomin mi gre k tujim gospodom, ki so pred sto leti prišli za baronom Rosthornom in Schleglom v naš kraj. Moritz Raffelsberger je bil direktor, Hohenegger iz avstrijske Šlezije inženir, Dagner iz pruske Šlezije in Hupffeld iz Hessena sta bila obratovodja, Ehleitner iz Spodnje Avstrije je bil livarski mojster. Njegova hči je vzela Janeza Gornika iz Ribnice na Dolenškem; ta je bil uradnik in je na Prevaljah postal Herr — njun sin Friderik Johann, pomemben avstrijski likovni

* List je našel v občinski kleti med starimi papirji Vute Rajko, tajnik prevaljske občine, Studijski knjižnici pa ga je prinesel dr. Sašel.

POSTAVE

sa tajiste delavze pri fushini, ktere na dan, ali po shihte delajo

§ 1.

Zhas sa delo se sazgne ob shesteh sjutra, ino terpi do sedmeh s'vezher.

§ 2.

Savolj zhasa sa pozhivati, se ukashe, da je od osmeh sjutra do pol deveteh sa kosilzhanje, od dvanajsteh do jedne ob poldne sa jushino, ino od stireh do virtelz na pet sa malo jushno, zhasa dovoljeno.

§ 3.

Zhas sa pozhivanje se bode s'svonjam nasnanilo.

§ 4.

Kteri pet minut po nasnananje s'svonjam se pri svojom delom ne najde, bode pervikrat sa ¼ shiht, drugikrat sa zeli shiht pokasnan ali postrafan, ino tretjih bode usaki tak is gospodovega dela ispushen.

§ 5.

Nobeni delavez sme med delavnom zhasu kaj drugoga delati, kar mu ni od svojega predpostavljenega narozheno. Bode delavez pri drugemu opravilo najden, taku more sa pol shiht postrafan biti.

§ 6.

Nobeni delavez sme tajisto delo, ktera mu je od svojega mojstra narozheno, samovoljno sapustit, preden da se ne pri tistemu uglasi. Kdo se proti to postavo pregreshi, bode sa pol shiht postrafan.

§ 7.

Vojstro sapovedano je u fushino sravno dela tabak kaditi, kakor tudi u usih poslopjah, u katerih mashinisti, kluzharji misarji ino tesarji delajo, med zelom delavnom zhasu. Usak nepotrebni polom ali ropot se bode s'pol shihte postrafalo.

§ 8.

Med delom s'komo kaj govoriti, kar k'gospodovom opravilom ne shlishe, ni pripusheno. Kteri se proti to postavo pregreshi, temu se bode pol shiht dol potegnulo.

umetnik, je po rojstvu Prevaljčan (rojen 1877, umrl med zadnjo vojsko na Dunaju). Eden teh gospodov je bil Čeh, bil je zdravnik dr. Dwořak z majhno, urno ženico, ki je bila grbasta, ker je same kure jedla.

Na farskem pokopališču so v kotih kje za bršljanom še sledovi takih tujih imen, čas jih vsak dan bolj prerašča.

Pred 100 leti pa je kazalo, da ga bodo oni prerasli s svojo gosposko nemščino. Desetega junija 1856 so slovesno odprli novo, trdo nemško šolo v poslopju, ki je še danes tako, kakršno je bilo: veljalo je tedaj za najlepše ljudskošolsko poslopje na Koroškem.

Niti ene slovenske besede nismo čuli v tej šoli iz učiteljevih ust. Šli pa smo vendar laže tja ko v kmečko polslovensko na Fari, ker smo dobili na Prevaljah knjige, zvezke in pisala zastonj. Ko sem jaz hodil v to šolo, je leški premogovnik še šel, fužine so pa že obstale; zato so bili knapovski otroci »bezugsberechtig« (upravičeni), da dobijo vsa učila zastonj; mi, otroci odpuščenih fužinarjev, pa smo bili skupina »Arme« (ubegi) in smo morali pri delitvah v razredu zadaj počakati na to, kar je prvim ostalo.

Tako smo se še otroci ponižanih fužinarjev vadili ponižnosti.

Oba moja dedeja sta bila pod temi postavami pri fužini.

Eden je bil, ker ga je grof rešil njegove frete na Suškem v Uršlji gori. Toda ta je ostal komaj tri tedne med barabovci na Prevaljah. Potem se je vrnil v goro in bil za pastirja. Pasel je Macigojevo in Obretanovo živino po Pogorelcu, živel je na Borovčnikovi pušči in se ni več vdal babici, ki je silila na boljše v dolino. Ostal je sam v samotni gore; krave in ovce, gamsi in srnjad so mu bili tovarišija. In potem je živina štiri dni stala zaprta v staji, bik je bolil, krave so tulile, tedaj je prišel grefov lovec mimo in je pogledal v bajto in je našel pastirja trdega in mrtvega. Na vegvastih mizi ob vzglavju je bila zraven sklede mleka Kempenzerjeva Hoja za Kristusom in Delavske bukvice in v teh na tretji strani je bilo pod žigom Fužinske oblastnine z rdečim kamnom veliko in nerodno zarisano.

Namorm.

Ne morem. Ali je mislil, da ne more »na boljše« pod postave, ki so prežale s poštrafanem za pol šihta že, če si med delom »s'kemo kaj goveril, kar k'gospodovem opravilem ne sblishe«? In se je rajši vrnil v svobodni molk gore...

Drugi je bil Joza, dvanajsti Ivartnikov izpod Gore, po hetuljsko mogočen in prešeren, tisti, ki sta se z Rožankovim na Janeči steljeraji dajala, kateremu se bo Burga lepo nasmejala in še kaj lepšega dedala. »Za en pušč« sta rekla in sta mislila kaj več. Beseda je sekala besedo in so odločili:

Fizolo naj si nasujeta v čevlje in tisti, ki bo tako prišel na Goro in prvi nazaj, tisti jo je odnesel.

Vsak svoj polič sta dobila in sta z ženskami šla ponjo in jo je vsak od svojega konca prinesel in vpričo vseh vsul v čevlje in se zopet cbul. Tacala in racala sta mimo Rožanka in v hrib, v Črni vrh, pobi za njima s smehom in žganjem gor k sveti Uršuli, varuhinji hotuljskih devic. Pri Janetnu na pragu pa so pele mehe za njimi.

§ 9.

Ima delavez svojo od mojstra nalosjeno delo storjeno, taku se more naglo pri tistemu sa drugo delo priskerbeti, ino ne zhakati, da ga bres dela najde. Tajistemo, kteri se bres opravka najde, bode pol shiht dol potegnam.

§ 10.

Tudi ni pripusheno, da ob delovnom zhasu delavza druge ljudi, naj bo dejo tuje ali snane obiskajo; delavzu je nalosjeno, take obiskovanje ne prijemam. Zhe tuje gospode fushino pregledujejo, se ne sme sh'njim pogovarjat. Usaki, kter bode pri takom govoru ali obiskovanju najden, bode sa pol shiht postrafan.

§ 11.

S'boli delavez doma, taku more nekdo od svojeh ljudi njegovom predpostavljenom to napovedat. Verjet se more, da je svojo delo samovoljno sapustil, zhe to ne stori.

§ 12.

Isostane delavez od svojega dela, da bi sa to dost verjetne usroke ne napovedat mogel, ali isostane bres dovoljenja svojega predpostavljen'ga, taki delavez nima vezh dela pri fushino.

§ 13.

Delavez, kteri gosposko rezh ali orodje, ktere mu je sa svoj opravil u roke dano, tako slabo oberne ino porabi, da slomi, ali skodo napravija, je sadershan, skodo povernit.

§ 14.

Delavez, kteri je savolj pregreshka delo sgubil, ne pride vezh u gospodovo delo.

§ 15.

Vojstro je sapovedano, snotraj ali blis fushine, med hisham, bres dovoljenje gospodov ali mojstra ogenj napraviti. Sa zeli shiht bode tist postrafan, kter bode takoga pregreha kriv.

§ 16.

Usak delavez more svojega tovarsha spodobno ino ljubesnivo sa svojega prijatelja imet. Kreg ino Sovrashtvo je terdo sapovedano. Kter se ne taku obnasha, ne bode u slushbo ohranjen.

§ 17.

Misli delavez, da mu je skos strafa kriviza sgodila, taku ima pravizo, se zhes to u kancelio sa pritoshit. Usakemo se hozhe tamkaj svojo pravizo dajati, samo, zhe je res dolshen, more sa to she entolikovezho strafa terpet.

§ 18.

Ki gospode le te bolshje usakoga delavza shelijo, kar mu le k'svojomu koristu ino pridu slushi, tako tudi upajo, da bojo delavzi se tanjko te postave derskali.

Sato je tudi vishem predpostavljenem terdu nakladano, svesto na to gledati, da se ta sakon popolnoma dopolni.

§ 19.

Dnarje, ktere se od strafe sberejo, tezhejo u bratovsko kaso, ino se bojo sa boljenishtvo delavzov porabili.

Fushinska oblastnina na Fievali

15. den Septembra 1852.

Fushinski nazhelnik:

Belj ko je šlo v hrib, bolj je Rožankov racal, zgoraj pri križu je bil že ves moker. »Ti krvava bridka martra!« se je pridušal in bi bil Burgo kar prepustil Jozanu, ko bi bil ta vsaj enkrat zastokal in ne bil hodil tako brumno pred njim.

Pri Mežnarju pod vrhcm pa je le omagal, nagnil čutaro in lokal, lokal žganje, da se je zvrnil na klop na lopi in stegnil noge in zamomljaj: »Zazujte me!« Potem je zaspal. Joza pa je stopil s pobi ven na vrh in je zajuckal, da se zvezde zamižale.

»Posekal si ga, Joza!«

Joza se je zasmeljal. Pogoltnil je požirek žganja, počasi se je zazul, vtaknil je nos v čevlje in jih pomolil pobom.

»Krščenduš, Joza!« so se zakrohotali.

»Ali je bilo rečeno, da mora biti surova? Meni je Burga kuhano dala!«

Trideset let je s to hotuljsko modrostjo

delal gospodom na Prevaljah, »ki le te bolshje usakoga delavza shelijo«, in ko je bil 60 let in več star, so pobrali svoje malhe in ga z drugimi vred pustili na cesti...

Gledam in berem te »postave« in njih »pravizo«, »sa pol shiht« ali »sa zeli shiht postrafan biti«. In če »misli delavez, da mu je skos strafa kriviza sgodila, taku ima pravizo, se zhes to u kancelio sa pritoshit«. In kanlija: »usakemo se hozhe tamkaj svojo pravizo dajati!« Merijo jo po svoje tisti, ki jo dajejo. Zato nihče drug ni mogel biti »dolshen« kakor delavec. Gorje mu tedaj, če se je prišel »u kancelio pritoshit«:

»Sa to more she entolikovezho strafa terpet«!...

In jih prebiram in grem na grob očetu povedati, da teh postav ni več...

DA BOMO TUDI VZORNO PODJETJE VARNEGA DELA

Delavski svet Železarne Ravne je temeljito obravnaval vprašanje delovne varnosti in higiene delovnih mest. Če bomo storili svojo dolžnost vsi, do gornjega cilja ne bo daleč.

Delavski svet Železarne Ravne je borbi proti obratnim nezgodam in higieni delovnih mest posvetil vso pažnjo.

Na XXIII. redno zasedanje so bili povabljeni zdravniki, ki obravnavajo poškodbene in bolezenske primere naših sodelavcev. Zdravniki: šef slovenjegraške bolnice, primarij dr. L. Simoniti, primarij in predsednik Sveta za zdravstvo dr. St. Strnad, ter naša zdravnika dr. B. Erat in dr. Št. Varga, ki poznajo predmet več ali manj že iz obravnav po ambulantah in bolnicah, so si z načelnikom oddelka za zdravstvo, tovarišico M. Klobučarjevo, ogledali vse obrate ter dali na zasedanju koristna opozorila in navodila. Delavski svet je na tem zasedanju sprejel konkretne sklepe za odpravo pomanjkljivosti vsaj tam, kjer je to najbolj nujno. Sicer se stvar popravlja s kapitalno izgradnjo, vendar je še in bo ostalo toliko starega, da stvari ne smemo zanemarjati in izboljšav zavlačevati, ker bi šlo to na škodo zdravja in delazmožnosti delovnih ljudi, kolektiva in skupnosti. Za odpravo pomanjkljivosti je bilo sprejetih 27 sklepov, od katerih so samo trije splošnega značaja, medtem ko obravnavajo vsi ostali konkretne stvari po obratih. Med splošnimi sklepi so bili naslednji:

1. V naši tovarni je upostaviti povsod osnovni materialni red. Orodje, material in izdelki morajo biti v toku proizvodnje in na skladiščih urejeni tako, kakor to zahteva varnost delovnih mest, pravo gospodarjenje in kot to odgovarja proizvajalnici kvalitetnih jekel.
Ta red upostavijo in organizirajo vzdrževanje posameznega obratovodstva odnosno obratni kolektivi na svojih obratnih področjih z internimi navodili in zadolžitvami.
2. Iz našega podjetja mora dosledno izginiti izgled zanemarjenosti in brezbržnosti pri vzdrževanju čistoče po delovnih, higienskih in drugih prostorih.
Obratovodstva so zadolžena, da upostavijo in nadzirajo ustrezno redno in obdobjno čiščenje prostorov, kamor spada tudi čiščenje zasteklitve itd. V kolikor bi tu posamezniki (posebno pri vzdrževanju čistoče v higienskih napravah) iz nepopravljive nemarnosti ali še zlonamerno kvarili čistočo, je treba pristopiti, žal, tudi h kaznim in jih izločiti iz obratnega kolektiva.

3. K osnovnemu redu in čistoči po obratih in delavnicah spada vzdrževanje naprav varnostne tehnike in higieni ter drobnih uporabnikov po posameznih prostorih, kakor: zaščitne naprave, instalacije higien. naprav, ventilacije, razsvetljava, vrata, prehodi, stopnišča, lestve itd.
Prenehati je z mišljenjem, da so te stvari manj nujne, ker jih potrebuje človek, in opustiti danes že frazerske izgovore o »važnejši« proizvodnji, v kateri se velikokrat ilustrira izogibanje skrbstva za najosnovnejši red.

Sklepi so bili razglašeni celotnemu kolektivu, zato vseh ne navajamo.

XXVII. ZASEDANJU SO PRISOSTVOVALI ZASTOPNIKI NAJVIŠJIH FORUMOV SKRBTVA ZA DELOVNO VARNOST IN HIGIENO DELOVNIH MEST

Na XXVII. zasedanje, na katerem je tovarniška komisija HTZ poročala o izvedbi sklepov, je delavski svet povabil predstavnike prvih oblastnih in znanstvenih forumov higiensko-tehniške zaščite dela z namenom, da se do temeljev obravnava to važno skrbstvo in da pridobi kolektiv potrebne instrukcije s prvih mest oblastne kontrole in preventive. Zasedanju so prisostvovali: republiški inšpektor tov. Milan Skitek, republiški sanitarni inšpektor tov. dr. St. Lajevc, okrajni delavski inšpektor tov. Rud. Štalekar ter domači zdravnik tov. dr. St. Varga.

Najprej je tovarniška komisija HTZ poročala, kako so bili izvedeni posamezni sklepi XXIII. zasedanja. Iz poročila je bilo razvidno, da je večina zadolžencev storila svojo dolžnost, saj je bilo od 27 sklepov docela izvedenih 15 sklepov, 5 je bilo izvedenih delno in le 7 sklepov je ostalo neizvedenih. Akcija zadnjega zasedanja delavskega sveta se je poznala tudi sicer, saj smo v naslednjih mesecih znatno znižali število obratnih nezgod. V mesecu pred zasedanjem je bilo 63 obratnih nezgod, naslednji mesec je ob pozornosti vseh sodelavcev padlo to število na 43, tudi drugi mesec je bilo število še znosno — 49 in je potem spet naraslo na 61 v decembru in 63 v januarju. Tako je vidno sodelovanje vseh, ki pa je s časom zopet popustilo.

Izvajanje sklepov delavskega sveta se je videlo povsod. Večina obratovodstev je posvetila predmetnemu vzdrževanju in upostavljanju vso pažnjo ter so mnogi obrati dobili čisto drugo lice. V tem skrbstvu so bila in ostanejo prva vedno obratovodstva. Kolikor je razumevanja in direktnega skrbstva tam, toliko more borba proti obratnim nezgodam beležiti prave uspehe. Tisti, ki vodi delo, vodi tudi varno delo in vzdržuje red, ki je osnova borbe proti nezgodam. Seveda pa tudi obratovodstva ne pridejo iz ozke ulice, če ne sodelujejo vsi člani obratnega kolektiva.

Po prvi pozornosti pa se je — kot smo rekli — stvar zopet »polegla«, kar nazorno prikazuje zopetni porast obratnih nesreč.

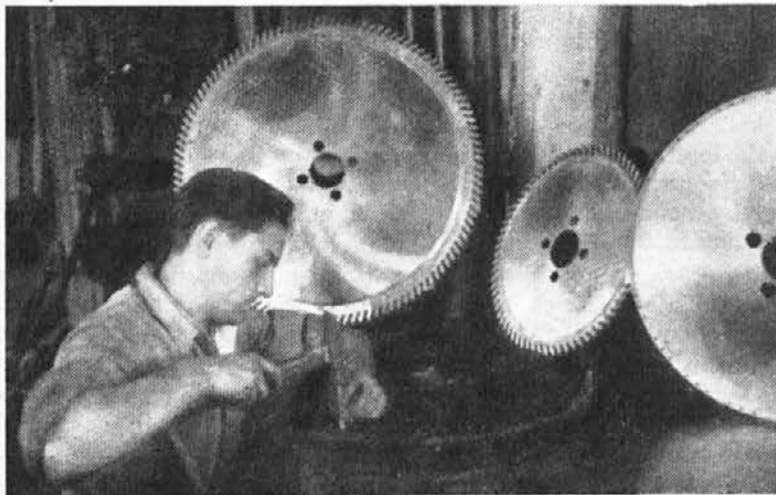
Tovarniška komisija za HTZ je poročala tudi, da je bil za direktno obravnavo delovne varnosti in higieni delovnih mest ustanovljen pri proizvodnem sektorju referat varnostnega tehnika podjetja. Tak oddelek imajo vse industrije na svetu in tudi že vsa večja industrijska podjetja v naši državi.

Delavski svet je ponovno pozval vse zadolžence, ki še niso pristopili k izvedbi sklepov, da storijo to čim prej. Izgovori se namreč vedno najdejo, če ni prave volje, vendar izgovori za to skrbstvo v socialistični državi tem manj držijo, kajti

*kjer so delavci gospodarji —
ne sme biti obratnih nesreč!*

Sprejet je bil tudi sklep, da se vse obratne nezgode dosledno analizirajo v svrhu ugotovitve in odprave vzrokov nezgod ter sklep varnostne discipline.

Zgoraj imenovani delegati so na zasedanju predložili posebne važne dokumentacije borbe proti obratnim nesrečam, ki bodo po članih delavskega sveta prešle na vse člane kolektiva. Tovariša Milan Skitek in dr. St. Lajevc sta se vrnila s šestmesečnega študijskega potovanja po Švici, Belgiji, Nizozemski in Angliji ter sta poročala o prijemih v industrijskih državah, ki so v pravem skrbstvu uspele znižati in omiliti element obratnih nezgod na minimum. Omenila sta dobre stvari, ki jih bomo prenesli v naše akcije. Vse industrije imajo v svojem sklopu direktorje, inženirje in tehnike za delovno varnost z zadostnim štabom za temeljito zasledovanje nezgodnega elementa, povsod so državne ustanove, ki se bavijo s študijem in preventivo te borbe. Tudi v diskusiji so bile iznešene zanimive stvari. Pri nas gradimo industrijo v tempu, ki je edinstven na svetu. Paralelno moramo poživiti skrbstvo za varnostno izobrazbo kadrov in za dopolnitev varnostne tehnike. Vsak narod ima svojo delovno kulturo. Pri nas je skrbstvo za delovnega človeka bistvo naše družbene ureditve in smemo pričakovati, da bomo to stvar dobro rešili. Zunanja delavnost

Segmenti za hladno rezanje kovin — čistisan izdelek jeklarne na Ravnah

Tehnični vodje Jeklarne na Ravnah

od leta 1870 dalje

Napisal bi tu nekaj podatkov o prejšnjih direktorjih, njih odnosu do delavcev, političnem delovanju in seveda predvsem tudi o njihovi sposobnosti kot tehnični vodje železarne. Razen prvega direktorja, sem bil v službi pri vseh naslednjih in bom napisal, kar sem doživel in kar sem zvedel od verodostojnih starejših delavcev. Prvi je bil Andreasch; ne vem, kdaj je nastopil, upokojen je bil leta 1877. Drugi Marischler, od 1877 do konca 1908; tretji Schmiedhammer do konca 1913; četrty Pospischil do 1916; peti Göhriy do prevrata 1918; šesti Lorberau, ki je maja 1919 zbežal v Avstrijo. Medtem ga je zastopal Beguš kot sedmi. Lorberau se je vrnil nazaj in bil v službi do prihoda okupatorja 1941.

Direktor Andreasch je bil bolj veseljak kot strokovnjak; družaben človek. Petje je ljubil nad vse. Če je imel denar pri sebi, je dobil delavec predujem kar v gostilni, pri rednem izplačilu pa je metal denar kar v klobuke; kuvert za to ni potreboval. Njegov naslednik Marischler se je navdušeno lotil dela za podvig železarne, predvsem v izdelovanju plemenitih jekel. Tovarna mu je bila vse. Večkrat je zaspal kar v laboratoriju, ali pa je prišel ob vsaki uri ponoči v tovarno. Naučil se je vsakega dela, da je točno vedel, koliko delavec fizično ali duševno trpi in določil ustrezno plačo. Plešnikov oče, topilec pri globinskih pečeh, mi je pravil, da so pri preizkušnji neke vrste plemenitega jekla dodali v vsak lonec tudi konjske odpadke! Tovarna se je začela večati, delavce so mojstri kar na cesti ali v gostilni nagovarjali, naj pridejo delati. Ker ni bilo stanovanj, so bili ti seveda večinoma iz okolice. Vzgojil je sam najboljši kader, kvaliteta jekla se je vidno izboljšala.

Postopoma si je tovarna osvojila svetovni trg. Ne samo industrijsko zaostale države, ampak tudi industrijsko razvite so naročale jeklo v tovarni na Ravnah. Tovarna je začela izdelovati tudi granate

skrbi za odpravo obratnih nezgod predvsem iz ekonomskih vidikov, kajti obratne nesreče in obolenja prinašajo narodom neprecenljivo škodo zaradi okrnjene delazmožnosti, z moralnim minusom ter z izdatki za zdravljenje in rente. Pri nas smo socialistična država in moramo po družbenih principih dodatno stremeti za varnim delom.

Nobena komisija, noben referat in referent sami še ne pomenijo nič, če ne bomo v borbi proti obratnim nezgodam sodelovali vsi. Interesa za to imamo dovolj, pogledjmo število nesreč in škode.

Sodelavci sami odločamo, glejmo, da postanemo vzorno podjetje varnega dela, da postanemo pravi socialistični kolektiv, kjer bodo obratne nezgode reducirane na minimum!

Samo z osnovnim redom in povečano lastno previdnostjo bomo zmanjšali obratne nesreče za 50 odstotkov. To bo prvi — veliki uspeh!

30,5 cm in več vrst šrapnelov. Leta 1908 je bila v Pulju tekma med Škodovo tovarno v Pilznu, Kapfenbergom in Ravnami, katera izdeluje najboljše granate — in so bile Ravnane na prvem mestu! Marischler je bil že prej povišan v rudarskega nadsvetnika in postal tudi član »Herrenhaus« na Dunaju. V izdelovanju plemenitih jekel je bil eden prvih strokovnjakov v Evropi. Kar se pa tiče občine Guštanj, je seveda imel prvo besedo.

Njegov naslednik Schmiedhammer bi bil rad marsikaj zboljšal v tovarni, predvsem je hotel napraviti železno konstrukcijo čez kovačnico in valjarno, a mu Marischler, ki je še vedno imel vso oblast, ni dovolil. Bil je človek sam zase in ni napravil nič novega. Do delavcev je bil korekten in pravičen.

Prihodnji Pospischil je bil nadut in lelavcec pri njem sploh ni bil človek. Delo je potekalo po starem, torej je imel samo naslov direktorja, strokovnjak pa ni bil.

Za njim je prišel Göhriy, ki je bil prej obratovodja v tovarni. Ta se je v tehničnem oziru dosti naučil od Marischlerja, sicer je bil pa navdušen nemški nacist. moral si nemško govoriti z njim. Veselilo ga je predvsem to, če si ga prosil za delovno mesto zato, da se kaj naučiš in da

hočeš napredovati; v tem oziru je šel na roko. Prej sem pozabil povedati, da je, kakor Marischler, tudi on dobro poznal vsakega delavca in njegovo sposobnost. Delavci so se ga bali. Če je zalotil mladoletnega fanta pri kajenju, mu je dal klofuto.

Prihodnji direktor Lorberau je bil prej inženir v tovarni. Strokovnjak ni bil, bil je bolj jurist kot tehnik. Kot tak je izdeloval martinovo jeklo tudi iz same pločevine (tudi iz konzervnih škatlic s cinkovo primesjo) in nezadostnega dodatka legur. Posledica tega je bila proizvodnja za nadaljnjo obdelavo neodgovarjajočega materiala. Po nepravilnem tehnološkem procesu je proizvajal tudi pudlano jeklo v martinarni. Tako so se vrstili slučaj za slučajem, ko so vračali odjemalci več vagonovskih pošiljk osov, pudlanega jekla itd. za pretopitev. Končno je prišlo podjetje v finančno stisko, nakar je bil lastnik grof Thurn l. 1927 primoran preiti v delniško družbo s koncernom Gebrüder Böhler A. G. Od kraja je bil jako prijazen z delavci, ko se je pa čutil močnega, je pa postal hladen. Leta 1919 je pobegnil v Avstrijo, a delavci so se podpisali, da bi se vrnil. Ko se je tovarna združila v Böhlerjev koncern, je menda po nalogu svojih predstojnikov postal nepristopen za delavce; govoril je samo z zaupniki.

O direktorju Begušu ne vem nič posebnega. Bil sem takrat brez posla.

Apohal

Pomlad... Razpoloženje jo naznani, rože in delo.

Marija Hriberšek:

„Pa dr', vušno je na steleraji“

Steljeraja in gnojvoža sta menda čisto naša običaja medsebojne pomoči. Ne vemo, kje bi še kaj takega bilo. Naprava stelje za zimo je dokajšnji popravek in kmetje si med seboj pomagajo. Steljerajevski dan spremlja toliko šeg in navad, da je kar veselje. Tovarišica Hriberškova nam bo o tem nekaj povedala. Enkrat bomo prikazali tudi drugo kolektivno delo — gnojvožo, ki pa je že bolj s Polj doma. Tolsti vrh, Selemperg in Strojna jo pri nas bolj poznajo.

Lužnikovi imajo letos srečo. Novembra se vreme že salamensko rado kisa, če že to ne, pa mrči; tega dne so pa rjavožolte loke tako blago s soncem obsijane, da se »stelerajevcem« dobra volja kar sama ponuja.

Ko so se navsezgodaj sosedje od doma odpravljali, se ni še nič videlo, kaj bo »dan povedav«. V pečinah Šmohorice so se »krés nuoč skuhále m'gve«, in ko je »mihno sunce popukavo s Poh'rce«, so bili »stelerajevci« šele prav pri sebi. Počasi, počasi so lizali njegovi medli žarki cotave sive kosme raz to nebeškolepo krajino pod Uršljo.

Sekire so krepko udarjale pod »Malo ravno«, tam so »triebili« v hudi strmini Rokej, sosed Paušar in Šiman. Močna rast bo zdaj lahko dihala. Više na »Velki ravnici« pa so Petričeva Mojca, tista »jezičlava« Lenčka, rdečelična Mimika in še petero brhkkih »dečev« žele praprot. Med šest rumene praproti so padale krepke in vesele — teh imajo hotuljske dečve na piskriče. Srebrn smeh, pa spet šumot stelje.

Rokej se je zagledal čez rob dol na pašovnek. Pomalem korači v strmino sosedov Franc. Že zdaleč ga oberavsne: »No, stopi le, stopi, n's si pa zguodn.« On pa začudeno: »A lej, lej, ste že vsi štuo? S'm pa ja tak hilav!« Pa ga Paušer: »Sunce je že v gruški, ti pa z lampo, hahaha!« Francu je sitno: »A maj, vieda, z lučjo s'm prešu, s'm pa ja dojsti zguodn.« Tam z roba se oglasi Anza: »A Večko je za svetneka. Hohohoha.« Lesovi in tokave odgovarjajo: »Svietneka, hohohoha.« Franc pa hud: »Ka bote le; bulo s'm voziv za štrukeljne.« Židana volja se razleže na vse te rebri. Po njih se lovi jasen smeh žanjic — lepega kodrolasega zaspanca Franceja kličejo na Vejko ravno. »Če si upaš,« ga izzivajo. On pa: »A maj, vieda. Čum pa kar?«

In jo že maha ves rdeč in »skravžlan« proti dečvam. Previdno, saj ve, da so od hudika, če se koga lotijo. »Človeka nabulajo, ko si še zrajta ne.« Pomoli glavno čez rob — samo Lenka in Micka mu tečeta nasproti. »Štake pa jaz kar za mavo ižino« in si zaviha rokave. Takrat pa planejo izza drevja, skrite dečve in kot bi mignil, je Francej na tleh. Praprot mu bulajo za hlače in v rokave, Francej se obupno otepa. Nič ne pomaga. Nekaj minut in je tak ko strašilo v prosu. Postavijo ga pokoncu in povsod ga »rieže« praprot. »Čum pa si št'k upa, zaj pa ma,« se hrabrijo. Smeh, vriski in krohoh se

lovijo gor do Rožanka in dol do samih Kotelj.

Sonce čudovito slika v gorskem jezercu goro in zlatorumene breze, rebraste senožeti in dečve, ki brijejo njegovo pobočje s svetlimi srpi, pa so občestne ko živo srebro.

*

Poldne odzvanja zvon sem od Mohorja in nekam slovesno pojejo hotuljski. Vse »m'gve« so izginile v jasno ozračje in se menda prilepile na nebo, ki je polno drobno nakodranih »ovčic«.

Lužnikovi prinesejo »ižino« kar v gošo. Na snežnobeli adrci vabi skleda »edavih žgankov« pa »kiselega zela«. Iz puča-ploščatega sodčka — kar naprej točijo, zelenka »kačje slin« je pa že prazna. Novembra je kratek dan, zato južino kar zmečejo »dovta po krofu«, pa hajd dršč na dévo. Nad gojami že čakajo vlaki stelje in pretegnjeni Tonč je že pripeljal voz pod Malo Ravno. Oče Lužnik pomaga nalagat, pa še trije drugi sosed. Vsak »pacl« in vejico poberejo in ko je voz pošteno poln, z žavro porajkljajo obavtno vstran štrleče vejevje in že ropota voz — eden, drugi, tretji — na Lužnikovino. Nekaj stelerajevcev je pa »pr domu ostavo«. Steljo ravna in zlagajo — pod večer je je čisto gori pod tramovje gumna.

Bolj ko se den h večieru ravna, bolj se ženejo tisti, ki sekajo, vlačijo »vlake«, klestijo in tudi žanjice nimajo več toliko v mislih šale. Kaka vnema! Tu pa tam pa le koga premaga, saj kipijo v njem mlade sile. Zajucka, da mu vrača sama gora in vse rebri doli do Raven. Sledi mu drugi, tretji — in bolj ko se v zlate oblake potaplja tam zadaj medleča krogla sonca, bolj razkošni so vriski in bolj občestna so dekleta.

Neopazno je ovil planino gost mrak — naglo se je zvečerilo. Zadnji voz je odrdral skozi gone; stelerajevci so pod gozdom stopili v krog in ubrali pesem: »An pavr pa grahouco seje...« Dečve so pa posedle na lesi in tu in tam si navihano katero povejo. Pa se po malem dvigne tudi iz njihovih ust sopran in mehak alt.

V poznem mraku se spuščamo k Lužniku. Cel škaf tople vode že čaka in eden za drugim se »duša« nad smolnatimi rokami, s katerih kar noče umazanija. Kuhinja je topla in prijetna. Oče Lužnik sam ponuja grčo in mošt se tako prileže. Šimen se je spravil ves ávbetn nad Tono: »Mihno naj te pobjožam, no!« Ona zavriška in se zbere: »Kr skósi, te t'k ženem vunta okuvu svinakov.«

V »te vejki hiši« že vablivo žvenketajo krožniki. Mati priganja pridne sosedo: »Pojte, pojte zaj v hišo! Drgači bojo nudlči trdi gratali!« Kdo bi si dal dvakrat reči, če tako vablivo diši! Za »vejko« mizo posedejo in šale kar dežujejo med mladimi in starimi. Ene so tudi »masne«, kaj ne bi bile. Saj se Korošci tudi greha ne branijo »cvejko«. »Narbolj rievež je druoč Francej, š' ti nesriečni svietnek«. Oh, kako si ga privoščijo: »Nak, v njegovi

koži n's ne bi bva, ko bi biv zvat od gvave do pět!«

»Al', ti je ta stara na svajci ležava?«

Francej se brani: »Saj sem reku, da —.«

Anza ga prehit: »Da si tele vlačiv, al?«

Franca pa: »A maj, ko bi kna biv bule prpelav, bi še štrukeljnov ne bvo.«

Paušer se spomni na štruklje in se oblizne: »Čuješ Mica, a pridejo riesn štruklni na mizo?« Francej je pa hiter pri jeziku: »A maj, veda pridejo. Pa le k'na jih še nóste. Saj viete Paušarjevo šego: »Anega jie, anega v žlici nese, anega pa v skledi zamerkúje.«

Paušer pa nikomur ne ostane dolžan: »Š'ti terc ma pa spoda pr Toniju svoj podn.«

Mati pa kar nosijo na mizo. Pomagata mladi dve snahi. Čedne brhke ženke. Mežerl, mesa pet vrst: pohano, pečeno, kuhano in bulano pa povojeno, »Flosarji v kisli župi«, »trijet«, pečeni in kuhani štruklji. »O jej, cieva ovset. K'k mi je žav, da nism tiste hvače gr dav, ko majo nrbolj gvôbek dievžek.« Anika je tako jedla, da se je nabródila po čedni zeleni jopici. Anza jo kar: »Ti, šeto si pa za mavo ižino hranva, al?« Anika pa ga pokvači. Z žlico pobaše tiste ostanke in mu jih vrže na jopič: Če si glih št'k nidnčen, ti še pa jaz zraven dam.«

Medtem pa že Francej zategne svoj meh: Vsi pojejo:

Pa s'm jo pelav, okuvo oltarja,
pa s'm jo barav, al maš kaj gnarja.
Čie, čie, čie bom jemav,
čie bom jemav, da bom t'bi dajav?«

Ura na zidu stoji. Nobeden ne pogreša njenega večnega tiktakanja. Pa bo skoro polnoč. Kaže deset. Kar naprej deset...

Na tretjo vižo so se že pari zasukali v hotuljski polki in stelerajevci pojejo:

pr vaši bajti koze ni, tra lalala,
pr naši bajti so pa tri, tra la la lalala...

Močno udarjajo cokle na pod in oče Lužnik kar gori od rdečice, ko suče brhko Hotuljko.

Pa prileti med vroče plesavce od nekod debela rumena buča. »O, abšajdenik, abšajdenik«, vzklikajo vsevprek. »Čigav le? Držite ga! Primite ga! Lovite! Ne sme nam uiti! Naceski je!«

Ko obsedeni tečejo Anza, Paušer, Tončej, Miha in Francej za tistim, ki jim je tako sramoto naredil in abšajdenik vrgel, ko se nobenemu »še sajavo ni«.

»O, je že čries mejo,« so slabe volje pri tekli lovci brez uspeha nazaj. Hitro so pa potlačili slabo voljo, ko so odprli bučo.

»O, za božji deli, ka vse so posvali — lejte — Naceski. Nak, nak.« »Ka je le?« so barali vsevprek. Oče Hrvat se ga je lotil — tega zlomkovega abšajdenika:

»Ano cokvo za Tono, de bo meva muštr za štrukeljne!« Vsi v smeh. Tončka se naglo znajde: »Nak, če ti pa štak štrukl na nogo pade, je pa hin!«

»Za Šimana je pa š'ta torba; da bo lovške p'se n'tr djav, ko se bo z motorjem na jago voziv!«

Naša folklorna skupina ima že dober glas. Kjerkoli nastopi z drugimi družinami, navadno zmaga. Tudi lani je na tekmovanju v Kranju med 11 skupinami zasedla prvo mesto. Na sliki v noši za hrvaški ples

»Linčki š'to adrcu, da si bo vahko sovze brisava, ko jo je jejn šocl pustiv.«

»Mojci pa tovtst korien, de bo meva muštr!«

»Francuhu pa štriček, da bo vahko dečve najnga voviv, ko jih drgači ne more venč dobit...«

Salve smeha. Vsak tišči glavo čim bliže k rumeni buči.

»An hojev storž za Mimiko, de bo drugobart majn mislva na kvobase!«

Čudnih daril ni več dosti v buči. Le še lepo v papir zavita bela repa, na srček izrezana: »za t'sto dečvo, ko s'm ji jaz srček vkradu«; lična škatljica: previdno jo odprejo, pa skoči iz nje drobna miška.

»Tristo zvodjev, al so nas,« pihajo. Kar naj počakajo, uh, k'k vrnjeno dobijo,« si hladijo žolč. Lepo priznajo pa tudi: »Kar je ries, je ries, pogruntali so jo pa hudikavo!«

Da bi laže »preboleli« sramoto, spet prijetno zaigra Francej in dvakrat, trikrat se še zasučejo. Paušer se je začel že domov rahljat.

»Nak, zaj še pa le kar ne hodi! Pride še rajcl na rižo. Rajcl! Le naprej z niem!« In že si Anza, Rok, Šiman, Franc, Tonč, pa še vsi drugi vihajo rokave.

Oče Lužnik prinese dobro prekuhano smrečinko. »Vsi s'm, kar s'm.« Zgrnejo se okrog njega — moški, seveda. Za babe tak »špas« ni. »Se bomo pa zánaga stépli,« pravi slovesno oče Lužnik. Tisti, ki si pribori »tovsti« del, zmaga. »Pa mora pošteno zajuckat.« In že je rajcl sredi sobe. Krčevito ga grabijo, preprijemljejo, nohti tržejo mlado meso smrečinke, včasih pa tudi sosedovo. »Kremplje si bomo osnuknili.« Oče Lužnik bodri: »Le dajte ga, puobi, da vidimo, kdo je zákaj!« O, vsak bi hotel veljati za najboljšega. In vedo, da potem čaka na zmagovalca še pušelj in puš. Samo vdih, krčevito pihanje... Naenkrat ga jim iztrga Anza — debeli konec mu je ostal v dlani. Zajucka — zmagal je! Eni ga gledajo zavistno, drugi z žarečim obrazom. O ti presneti Anza, ti!

Nato prinese mlada Lužnikova gospodinja »pušelj«. Luč ugasnejo, le svečke na mali smrečici, ki jo imenujejo »pušelj«, osvetlujejo sobo. Eh, to ti je lepo! Na »pušeljcu« so pozlačene cigare, cigarete in »cukerčki«. Ta »pušelj« je zatak-njen v rumeno in vablivo — orehovo potico. »Pridi, duor ima rajclj.« Anza pride v poltemi h gospodnji. Nekdo prižge luč. Francej nategne méhe in Anzej z »rajcljnom«, mlada Lužnikova pa s »pušeljcem« zarajata sproščeno in veselo.

Ob drugi »viži« že spet vsi plešejo. Tla so že tretjič poškopili, a se spet vse kadi.

Moralo je biti že proti jutru, ko se spomni oče Hrovat na naše zbadljive popevke. Francej zaigra ceremonialen »uvod«, potem pa kar dežuje vsevprek:

Pr Vužn'ku majo gare,
pr Hrvat pa vuoz,
Anza pa raja
v's cotav no buos.

Anza se hitro znajde:

T'k dovgo bom rajav
t'k dovgo bom pev,
da cieva bo hiša
ko an tévačji hlev.

Na, pa že »žokne« Tone Micko:

Na vašem tem pvotu
pa ne hvače visijo,
gvišno so od Mojce,
ko t'k čudno dišijo.

Še in še si jih sipljejo. Kakih desetkrat jih je Francej že hudo čul. Toda, kar se na »steleraji dobi, se mora v devžej hranit«.

Ko se že po malem svita, se razhajajo Lužnikovi »stelerajevci« s prešernimi vriski na svoje domove. Eni gredo sami, mladi pa včasih tudi v dvoje. »Obenemu ni pretemna nuoč«...

»NOVA VAS«

je lepa ilustrirana revija, ki prinaša strokovne sestavke za dvig kmetijske proizvodnje. — Izhaja 14-dnevno in stane številka 15 din. Naročite jo pri upravi v Ljubljani, Miklošičeva cesta 6.

Naši zavodi izobrazbe in kulture

Če morda nismo vsi takoj od kraja, pa vedno bolj uvidevamo, kako veliko je dala domovina koroški deželi, ko nam je dala gimnazijo in študijsko knjižnico. Ali je še kje trud delovnega ljudstva tako srečno in potrebno vrnjen in naložen. Vedno smo bili daleč od kulturnih središč, sedaj so pomembni zavodi izobrazbe in kulture tu pri nas. Gimnazija, študijska knjižnica in bodoči tehniški muzej, ki se pripravlja, bodo pravi kulturni kombinat v središču svobodne Koroške. Tu se dviga in se bo dvigala znanstvena raven vsega kraja, tu je in bo jamstvo varovanja kulturne tradicije slovenske Koroške. Ali ne bi zavriskal v pozdrav tej veliki revoluciji!

Ko človek obiše tako popoldne to našo kulturno četrt — kar po 50 jih je v čitalnici! Kje bi sicer dobili pripomočke za obogatitev znanja — eni in drugi. Ali ne bi bilo prav, da bi tam zbrali sploh vse knjižnice našega mesta. Sprehod na gimnazijo je že in naj bo res pot v kulturne domove naše dežele.

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA

sporoča, da so med drugim na razpolago v njeni čitalnici tudi naslednje inozemske strokovne revije:

1. **Stahl und Eisen**, leto 1950, od štev. 8—26; leto 1952, od štev. 1—25.
2. **Bulletin of the Institution of Mining and Metallurgy**, leto 1950, od štev. 521—529; leto 1951, od štev. 530—532; leto 1952, od štev. 545—553.
3. **Mine & Quarry Engineering**, leto 1950, od maja do decembra; leto 1951, od januarja do decembra; leto 1952, od januarja do decembra.
4. **The Mining Magazine**, leto 1950, popolno; leto 1952, popolno.
5. **Kosmos**, leto 1950, od štev. 4—12; leto 1952, od štev. 1—11 (manjka štev. 4).

Inženirji in tehniki imajo v navedenih revijah gotovo važen pripomoček za napredek dela.

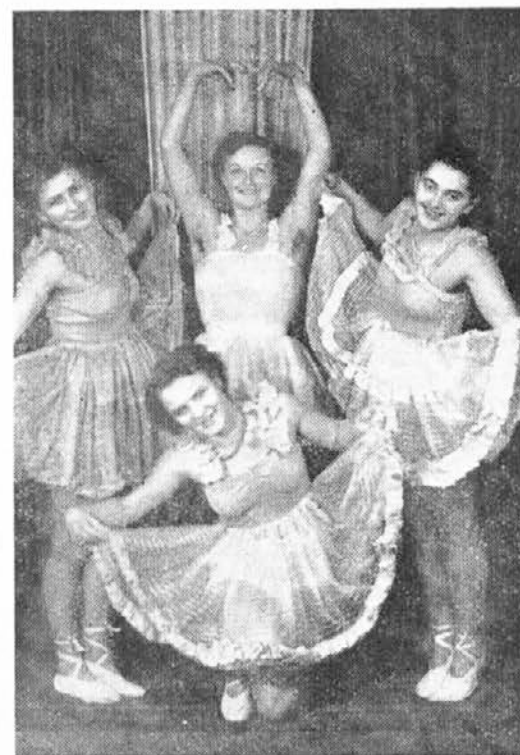
Knjižnica posluje vsak dan od 7. do 20. ure.

MESTNA SINDIKALNA KNJIŽNICA

ima že lepo zbirko knjig, predvsem naj-novejše.

Knjige izposojuje vsak ponedeljek in vsak četrtek od 16. do 18. ure proti malenkostni izposojnini.

Vabimo sodelavce, družine in še posebej mladino, da postanejo redni obiskovalci knjižnice.

Balet »Karneval«

Prof. Josip Mravljak:

MUČKI DRAVSKI MOST

Kako rešiš most, da ga ne odnese narasla voda

Letos teče enainšestdeseto leto, kar je bil zgrajen prvi most med Vuzenico in Muto. Prej tako važna velika cesta med Mariborom in Dravogradom je izgubila tri četrtine svojega pomena, ko so napravili železnico na desnem dravskem bregu. Tudi Muta je bila nujno vezana na železnico. Prav bo, da se pri tej priložnosti spomnimo okoliščin, ob katerih so zgradili most in otmemo zadevo pozabljenju.

Leta 1892 je bil zgrajen od občine Mute in izročen prometu dravski most. Do tja je bila zvezana Muta z Vuzenico le po brodu, ki je bil last Feliksa Pahernika, p. d. Brodnika v Vuzenici. Ze od najstarejših časov je bil tam brod in se omenja že v grajskem urbarju iz leta 1584. Tudi druga dva broda, to je Kosov brod v St. Vidu, ki veže St. Vid z Višingo, in trbonjski, ki veže Trbonje z glavno cesto in Gortino, sta bila nekdanj last vuzeniške graščine.

Ko se je začel promet bolj razvijati in zlasti, ker mučkemu fužinarju Erberju prevažanje z brodom ni bilo dovolj zanesljivo in tudi preveč zamudno, se je s strani mučke občine začelo l. 1891 intenzivno delati na tem, da skupaj z vuzeniško občino napravijo most. Vuzeniški tržani, ki so takrat imeli občino v rokah, so bili načrtu naklonjeni, in to zlasti še zaradi tega, ker so nameravali prvotno napraviti most tako, da bi se speljal od p. d. Daurherja k Tišlerju (h. št. 10), bi torej pasirala vsa vozila ves spodnji trg. Občina Muta je stavila zahtevo, da mora tudi občina Vuzenica prispevati polovico k stroškom gradnje, zato pa bi imela tudi polovico vseh dohodkov in bi pri mostnih zadevah imela seveda tudi svoje zastopstvo.

Da se izkaže ljudska volja, so odredili v obeh občinah ljudsko glasovanje o tem, ali naj se most napravi ali ne. Na Muti so vsi glasovali za, v Vuzenici pa so bili tržani skoraj vsi za most, vendar je kmečka okolica, ki je bila seveda v veliki večini, glasovala unisono proti; saj res ni bila na mostu prav nič zainteresirani. Temu pa je bil vzrok takratni brodnik Feliks Pahernik.

Njemu most nikakor ni mogel biti všeč, kajti s tem bi postal njegov brod brezpredmeten, nepotreben. Zato se je trudil na vse načine in dokazoval okoliškim kmetom, da je most nerentabilen in nepotreben, da se bo občina zakopala v dolgove, ki jih utegnejo ugonobiti itd. Ker kmetje na mostu res niso bili zainteresirani in je bilo tako dokazovanje voda na njihov mlin, se ljudsko glasovanje ni posrečilo. Zato je občinski odbor tozadevni predlog mučke občine s pičlo večino odklonil.

Ostala je še ena možnost skupne gradnje in tudi te se je občina Muta oprijela. Obrnila se je na vuzeniške tržane in njihovo komuno (agrarno skupnost), češ, v vašem interesu je, da gre nova prometna cesta skozi vaš trg, zato prispevajte svoj del k zgraditvi — ali pa bomo delali sami po svoji mili volji. Pa vuzeniki tržani niso imeli moža, ki bi vedel ugodnost projekta in umestnost zahteve primerno podpreti, nasprotno pa je seveda Feliks Pahernik delal na vse kriplje proti mostu, misleč, da postavitev mostu lahko onemogoči. Tako je prišlo, da je na odločilnem sestanku tudi ta možnost zgraditve mostu iz skupnih sredstev propadlo, deloma zaradi kratkovidnosti spodnjih tržanov, deloma zaradi prevelike štedljivosti, deloma pa tudi zaradi demagoške propagande brodnika Pahernika.

Sedaj so videli Mučani, da so navezani popolnoma na sebe, jasno jim je pa bilo tudi, da se jim ni treba ozirati na prav nikogar. Zato so prvotni načrt izpremenili in sklenili, da napravijo most tik pod Straserjem. S tem bi bila Gornja Muta direktno zvezana z desnim bregom Drave, obenem pa bi bili udarjeni vuzeniški spodnji tržani, ker bi bili

izločeni iz prometa. In še tretji trumf so Mučani s tem imenitno zadeli: ker se je brodnik tako silno postavil proti njihovemu načrtu, so mu postavili most tik pred nosom, češ, ker si se ga tako branil, eva ti ga zdaj v neizbrisen spomin.

Čeprav je bil projekt pod Straserjem precej dražji, kajti treba je bilo od odcepa od državne ceste do mostišča izkopati precej globok jarek za dovozno cesto, na drugi strani Drave pa nasipati na njive precej visok nasip, je vendar z ozirom na Gornjo Muto in Gortino tukaj bolje kazalo.

Za dovoz vsega lesa in gradiva so uporabljali seveda staro pot k brodu — in pa Dravo samo. Ko je bilo že vse pripravljeno, so končno 4. maja 1892 slovesno ob godbi in v navzočnosti mnogo občinstva zabili prvi pilot. Brž je sledil pilotu pilot in joku joh, in jeseni so že začeli po začasnem mostu prevažati z levega brega Drave, kjer so odkopavali breg, kamenje, gramoz in zemljo na desni breg, kjer so napravili dosti visok nasip in cesto k vozni cesti, ki pelje iz spodnjega trga na železniško postajo.

Delo je kljub stalni veliki vodi dosti hitro napredovalo in je bilo kratko pred božičem brez vsakršne nezgode končano. Leseno mostno konstrukcijo je prevzel v akordu stavbenik Jurij Straser iz Velikovca za 3600 fl. in ga je po načrtu in brez nezgode dovršil, izkopanje ceste na levem in napravo nasipa na desnem bregu je izvršila občina Muta v lastni režiji, mostnarsko hišo in obe mostišči pa je sezidal Anton Kafel iz Vuzenice za 1500 fl., ta je nazadnje izdelal tudi še cestišče v jarku. Celotni stroški za most so znašali 24.000 forintov.

Dne 12. decembra 1892 je bil most izročen javnemu prometu, da se še pred blagoslovitvijo in slovesno otvoritvijo preizkusi. Vsakdo je lahko brezplačno prevažal, kar je hotel. Slovesno pa je bil most, ki je imel na srednjem joku velik križ (joh s križem je odnesla velika voda l. 1917), blagoslovljen in otvorjen dne 1. januarja 1893 ob zvokih godbe, streljanju s topiči in velikem veselju ljudstva. Dne 2. januarja so začeli tudi pobirati mostnino (in so jo pobirali do l. 1933).

Glavne zasluge za zgraditev mostu je imel tovarnar in mučki župan Oton Erber; zelo ga je podpiral pri delu tudi E. Unger. V razmeroma kratkem času je izposloval pri deželni vladi v Gradcu dovoljenje za gradnjo mostu, nadalje 10.000 fl. subvencije in še dobil za nizke obresti denar pri Stajerski hranilnici v Gradcu. Tudi les za most je sam oskrbel s tem, da je kupil pri St. Pavlu na Koroškem nek macesnov gozd po ugodni ceni.

Občina Muta se je za ves trud tudi izkazala hvaležno in okevovečila storjeno delo na lepi mramorni plošči, ki je bila vzdana v malo izdolbino poleg mostnarske hiše. Zal so to ploščo vojaki l. 1919 razbili.

Za občino Vuzenico pa je imela zgraditev mostu posebno važno posledico: občina je prešla pri občinskih volitvah l. 1892 iz tržanško-nemškutarskih v kmečke, slovenske roke in ostala slovenska kljub vsem naporom in intrigam tržanov.

Velika poplava, ki je bila septembra 1903 in ki je odnesla dravski most pri Vuhredu in mariborsko brv in most v Ptuj, ni prizadela našemu mostu nikake škode; pač pa je tovarnar Erber za obtežitev fundamentov postavil na most dva voza z desetstič kilogrami železa. Odnesla pa je velika voda leta 1917 srednji joh s križem in se je promet precej časa vršil zopet z brodom. Novembra 1935 se je zaletel splav tako nesrečno v most, da je na petem joku prerezal pet pilotov — vendar se nikomur ni nič zgodilo. Sicer pa je bil ves most jeseni 1935 že v zelo slabem stanju. 7. apr. 1941 so ga vojaki polili z bencinom in zažgali — stari most je docela pogorel.

Poveu v spomin

Ferdinand Polanc

Pozno v jeseni je umrl — tako kot radi umirajo ljudje na deželi. Poslovijo se, ko je polje pospravljeno in delo zunaj končano — jeseni in tja do marca. Prej so vedno kake skrbi in je treba to reč pač odložiti. Čim pa se poraja nova pomlad, je že teže umreti. Delo bo spet, skrbi in težave, lepota in veselje, pa navadno zopet počakajo do jeseni. Če mora kdo napraviti tu izjemo, je slovo dvakrat hudo.

Polanc je bil nazadnje upokojenec in bi lahko z ozirom na letni čas, umrl kadar koli, vendar je bil skoro vse življenje na deželi, na zemlji in to ostane. Bil je pastir, hlapec, majer-poljedelec in to poljedelec prvega reda, ki čuti z naravo, kakor pravi kovinar s tehniko. Rž, pšenica in ajda so mu zrasle, kamor jih je vrgel. Tudi po rebrih in bregovih, kjer je sicer rasla samo stiska, je Polancu zavalovilo klasje do klobuka (bil je gotovo dva metra visok). Svojo življenjsko pot je prehodil res skoro samo po polju: od Čužvake bajte na Tolstem vrhu, kjer se je rodil leta 1776, do Bromana na Brinjevi gori, Stovnika na Selempergu, Zmolaka, Prežiha in Pernata na nekdanji koroško-stajerski meji. Povsod poljedelec, fužinar je bil le kratko. Deset let je delal pri pudlovkah in stari ljudje pravijo, da je delal za dva. Srce mu je odpovedalo pri težkih kodunjah in moral je pustiti.

Ko smo ga spremili na grob, je bil čudovit dan. Samo pozna jesen ga da takega. Čudne svetlobe so bile tam na vrhovih in čist, lahek zrak. Krasno se da peti ob takih dnevih. Za godba je v tem ozračju spremenjeno zaigralo, ko pa so zapeli pevci, smo se še bolj zavedli, da pokopujemo s Polancem pevca redkega daru. Da, Polanc je bil pevec, ki ga poznajo vsi in ga bo dežela pomnila. Znal je nad sto pesmi, nad sto viž in kako je pel! Pevski dar in glas so mu oblikovale lepote naše koroške dežele v ubranost, ki je vse prijala. Kar tako so najrajši zapeli kje na deželi, on z basom, Jurij naprej (II. tenor) in Rudi iz Šmarjete čez (I. tenor). Kdor jih je čul, jih ne bo pozabil. Odmev njihove pesmi je tolikokrat razveselil in barval naš kraj z razpoloženjem, dobro voljo in lepoto. Naše steljeraje, gnojvoža, ljudski običaji, lepe nedelje — pa so zapeli odkod: »To je pa Polanc...«

Dobro, da ga je pred smrtjo obiskal prof. Luka Kramolc in ohranil tako šopek lepih domačih pesmi in napevov.

Na grobu se je poslovil od njega kmet Ajnžik, ki je omenil predvsem tudi njegovo pesem in mu za slovo citiral njegov najljubši napev:

»Z nobenim purgarjem pa jaz ne tavšam«
kar more reči in zapeti le človek, ki je živel
in doživel lepote koroške dežele sam, kjer
cvete in zori, kakor jih je doživel on.

Pri izpitu PLZ

Dr. Strnad: »Povejte mi siguren znak smrti!«
Tečajnik: »Zvonjenje.«

Skupina naših smučarjev ob priliki društvenega prvenstva smučarskega kluba »Fužinar«. Smučarji pridno in napredno delajo ter uspešno uvajajo beli šport v naše lepe kraje. Tudi tereni za razvoj smučarstva so pri nas gotovo nekajkrat boljši in lepši, kot kjer koli drugod v Sloveniji. Samo motijo se fantje, če mislijo, da bo o njihovem delu in uspehu pisal človek s »platfusom«. Nič ne povedo, nič ne napišejo in morda na tem največ trpi pridobivanje smučarskega športa v našem kraju

VSEBINA „FUŽINARJA“

Nismo zadovoljni. Če bo šlo tako naprej, je bolje nehati. Zunanjih domačih stvari, ki so tudi naše in ki rastejo in naj se popularizirajo z našo koroško delavnostjo, je še kar nekaj. Tu gre. »Fužinar« izvršuje dolžnost glasila domačega kraja. Kdor koli bo kdaj gledal po naši deželi, naš dom in naš obraz, bo rad odprl strani našega fužinarskega glasila.

Toda »Fužinar« mora služiti predvsem podvigu dela v tovarni. Kako mislimo biti tovarna plemenitih jekel in kvalitetnih izdelkov, če ne bomo spoznavali in dopolnjevali tehnike in dela. Samo od sebe to ne pride. Tu je premalo. Ali naj vabimo tiste, ki so dolžni in ki lahko o tem pišejo, vedno samo z dekreti in roki? Ali res ni poleg dekretov lastne uvidevnosti za veliko potrebo? Toliko je obreganj in kritik, kako tu in tam slabo delamo, kako se delajo napake, kako ne znajo itd. itd. Da pa bi tisti, ki to vidi in očita — upravičeno očita, povedal odnosno napisal in dal navodila, kako naj prav, kvalitetno in strokovno delamo — pa ne, za to že ni več sape. Če bomo zanemarjali stremenje h kvalitetnemu delu, bomo zanemarjali osnovo, na kateri stojimo.

Pa ne samo predavateljsko: jaz bom govoril, ti pa boš poslušal. Da, vodilni tehniški kader je prvi sposoben in dolžan, da vodi v strokovno delo, vendar »Fužinar« je glasilo delovne skupnosti, je glasilo delavstva in naši uvežbani sodelavci veliko vedo in veliko vidijo. Napišite o zapaženjih, napišite o izkušnjah, ali pa povejte, da napišemo na uredništvu. Vaše izkušnje bodo zlati nauk — za napredek dela, za odpravo napak in za tovariško sodelovanje vseh srčnih fužinarjev.

NADALJNI DOKTORJI IZ POD URŠLJE GORE

Doktor pravnih ved je postal sodnik **tov. Miloš Lečnik** iz znane narodne družine Lečnikov na Ravnah. Doktorski naslov si je pridobil s ponevnim študijem v 58. letu starosti.

Za doktorja vsega zdravilstva je promoviral **tov. Janko Sušnik**, sin graditelja našega kulturnega kombinata in ravnatelja gimnazije **tov. dr. Franca Sušnika** na Ravnah.

Čestitamo!

POROKA

Poročila sta se sotrudnica našega fužinarskega lista, naša »Miklova Zala«, uslužbenka Študijske knjižnice na Ravnah itd., tovarišica **Marija Osojnik** in **Polde Suhadolčan**, abs. viš. pedagog. šole in mladinski pisatelj. Študentje ravske gimnazije so jima zapeli na Šteklovi veži in s tem voščili za nas vse.

Pri tem nas veseli, da si je originalna Korošica in zbirateljica narodnega gradiva vkljub in s poroko ohranila originalno suhadolsko ime.

VREMENSKA NAPOVED

Če se stvar še ne pokvari v teh preostalih tednih, bomo lahko ponosno rekli, da razen igre, ki so jo naštudirali pri gasilki družini, ni bilo na Ravnah vso zimo nobene gledališke predstave. Odra in dvorane torej prav nič ne kvarimo za take svrhe.

Razveseljivo dejstvo pa je, da smo imeli dosledno vsako soboto veselico. Vsa društva — do invalidov — so se v tem smislu resno potrudila. Za mesto Ravne, kulturno središče svobodne Koroške, je to kar dobro.

OBRATNE NEZGODE IN IZPAD DNIN VSLED NEZGOD V MESECU JANUARJU

Odslej bomo v našem listu priobčevali tudi statistične pregledne števila obratnih nezgod in izpada dnin zaradi nezgod.

V januarju je bilo skupno 63 obratnih nesreč in smo zaradi tega izgubili 1039 delovnih dni (nekaj izpadlih dni gre na račun nezgod v prejšnjih mesecih).

Po posameznih obratih je slika takale:

Obrat	Nezgode:			Izpad dnin vsled nezgod
	težke	lahke	skupno	
SM-peč I	—	3	3	59
SM-peč II	—	1	1	55
El-peč I	—	—	—	17
El-peč II	1	4	5	68
priprava vložka	—	7	7	106
livarna	—	4	4	97
čistilnica	1	8	9	116
težka kovačnica	—	11	11	159
kov. osi	—	1	1	57
valjarna	—	2	2	6
meh. delavnica	—	10	10	136
kolesni stavki	—	1	1	4
vzmeti	—	1	1	19
strojni remont	—	—	—	27
montaža	—	1	1	7
gradbeni odd.	—	1	1	9
elektro-obrat	—	3	3	25
kotlarna	1	2	3	27
generatorji	—	—	—	27
špedicija	—	—	—	11
komunalni	—	—	—	7
Skupno	3	60	63	1039

Ostali navedeni obrati niso imeli nezgod, niti škode po prejšnjih nezgodah.

STRAŠI

V naših krajih menda precej rado straši. Tako pogosto govorijo, in tudi tistega, ki to piše, je kljub išiasu še vedno rade strah.

Pravijo, da je to odvisno od vzgoje. Kar tako stvari ni mogoče zanikati, kajti pri nas so mostovi, kjer žlice deli, so klanci, kjer ti pride nasproti sam par škornjev, so razpotja, kjer vidiš kaj belega in slišiš stokanje. Tudi steljo seka in krmo reže, če si se kaj pregrešil. Potem pa seveda prikazni rajnih — največkrat v svarilnem smislu in za v življenju storjene napake. Seveda žlic ne dobiš, tudi škornjev ne, čeprav bi jih potreboval. Tudi stelje ne naseka, pa če bi ob pomanjkanju poslov še tako prav prišla. Nič kaj dobrega, samo da nagaja in straši.

Nekaj pa le mora biti s to vzgojo iz otroških let, ko je skoro v vsakem kotu »bavči«, kajti nekaterih pa le ni strah nikoli. Kratkotomalo ga ni strah, pa je čisto in morda še bolj normalen in pošten človek. Tudi kakega falota, tatu, roparja ni strah, ko dela zločin. Takih ne straši. To ljudje strahu zelo zamerijo. Kakor da bi bil na svetu samo za bojazljive ljudi, ki nikomur nič hudega ne storijo.

Povsod tudi ne straši. To je še bolj čudno. Na glavnem trgu, če je luč, sploh ne, pri martinovki tudi ne, v Ljubljani pred pošto in menda v vsem središču ne. V New Yorku, kjer so strašni nebotičniki, tudi ne. Tudi na kakem veselilnem prostoru ne, kaj šele v kakih barjih itd. Čim pa ležeš v kako beraško, nerazsvetljeno periferijo ali na deželo, pa je za nekatere že strašljivi teren. Ta pristranost s strani strahu ni čedna. Predvsem v vojski je to grdo. Tistih, ki vojsko povzročijo, ni strah, pa tudi od pobijanja na frontah jo menda strah takoj pobere. Zato pa rad zalezuje tiste, ki dobijo sporočilo, da je kdo od svojcev padel. To strahovo stališče in zalezovanje nedolžnih je vseeno nekvalificirano.

Vidite vso pristranost strašenja. Dokler bo strah takih manir, mu tudi v naših krajih ni treba verjeti. Dosti ima posla tam, kjer bi bilo strašiti morda bolj potrebno kot po naših skromnih bajtah, zato mu raje ne verjamimo. Poglejte, tistih, ki so pri Rakinikovih pobijali, ni strašilo, mnogim poštenim ljudem, ki gredo tam mimo, pa je tesno. Zakaj tako?

Da, od vzgoje je odvisno, toda v tisto smer, da bo strah strašil falote, poštene ljudi pa pri miru pustil. Dokler tako ne dela, ni napreden in ga ni treba priznavati. Naša dežela ne sme biti nazadnjaška.

FREŽIHOV VORANC:

BORBA

Moj oče je bil poljedelec. Lastne zemlje ni imel, zato je najemal pri drugih. Tako smo mnogo menjali in te selitve so se vtisnile v mojo mladost z neprijetnimi spomini. Najnežnejša mladost me spominja na lep, prijazen kmečki dom. Tisti pravljčni spomini rajsko sladkih časov mi ga slikajo nepopisno lepega, odetega v večno sončno luč. Vendar to ni bil moj rojstni dom. Ko sem bil že večji, sem zvedel, da me je mati rodila drugje in me potem kot dojenčka na rokah prinesla na ta dom. Kasneje nekoč sem šel z očetom po opravkih mimo svojega rojstnega doma; bilo mi je takrat morda osem let.

»Poglej, tu si se rodil!« mi je rekel oče z glasom, kot bi mi narekoval oporoko.

Ozrl sem se in zazeblu me je pri srcu, mladega in šibkega. Moj rojstni dom je bil pravo nasprotje onega v mojih prvih spominih. Ležal je v globeli med gozdom in gorami; koča je bila črna in nizka, hlev ob njej ubog, viseč v breg. Vse je bilo močno razpalo in zapuščeno, brez polja naokrog; skoraj tik do hišnih sten je segal gozd. Na dnu globeli, tesno ob koči, je tekkel potok, ki je napolnjeval sotesko z enakomernim šumenjem vode. Čez vodo je šla brv, trhla in brez ograje, tik nje ob stezi, ki je prišla iz gošče in odšla v goščo, je stalo veliko leseno razpelo, postavljeno na mahovito skalo. Na njem je visel velik, gol Kristus, z glavo nagnjeno na stran in z veliko trnovo krono na njej; okoli njegovih suhih nog se je ovijala siromašna živa trta. V soteski je bilo mrzlo in mračno, in zdelo se je, da sonce nikdar ne posije vanjo. Isto sem občutil tudi vsakokrat pozneje, ko me je življenje dovedlo sem; vsakokrat sem z nekim čudnim odporom bežal od svojega rojstnega doma in vsakokrat me je spremljala misel: Mati! Zakaj nisi zbežala pred porodom od tod? Usoda mojega življenja je neločljivo zvezana s podobo mojega rojstnega doma; večno hladen in mračen je, hladno in mračno je tudi moje življenje.

Kmalu smo zapustili prijazen dom na griču in se preselili drugam. Kako je prišlo, ne vem; zdi se mi, da se je oče z gospodarjem sprl. Takrat še nismo jasno dojemali teh stvari; spominjam se le, da je oče stal na dvorišču tostran lese in nenavadno glosno govoril z človekom, ki je stal onstran na cesti in ki je bil mnogo večji in debelejši od očeta. Oče se je tresel po vsem životu in bil ves rdeč v obraz, človek na cesti pa je mahal z rokami in krčil prste v pesti. Mati je stala na pragu in s plakajočim glasom klicala očeta stran; on pa se je delal, kakor da je ne sliši. Jaz sem jokal od jeze; smilil se mi je oče in zaželel sem si moči, da bi šel in strl kosti onemu debelemu človeku. Tega prizora se spominjam čisto določno, dasi sem bil takrat še jako mlad; spominjam se celo, da je bil tisti dan oblačen, hladen in pust; veter, ki je tožno vel mimo hiš, je stresal ovenelo listje z dreves. To je prvi dan v mojem življenju, ki mi ga spomini kažejo brez sonca, in takih

spominov je moje življenje tako bogato. Potem se spominjam selitve. Takrat je zopet sijalo sonce. Nekdo je vozil pred nami visoko naložen voz, zadaj je oče gnal na verigi kravo, čisto zadaj sva šla midva z materjo, ki je nosila na rokah dete v plenici; bil je moj brat. Mati je imela objokane oči; večkrat se je ozrla nazaj proti domu, ki je zavil v sončno luč mogočno stal na vrhu med drevjem in polji. Kadar je pogledal nazaj oče, je mati povsila oči in skušala zatajiti žalostno lice; na robu gozda, kjer je izginil dom za zelenjem, pa se ni mogla več zdržati in je zaihtela na glas. Takrat je dejal oče s hripavim glasom:

»Kaj bi se zmerom cmerila; vse ima svoj konec! Živi se pa povsod.«

Takrat se mi je zdel očetov glas surov, očitajoč, toda danes vem, da je hotel tolažiti svojo obupano ženo in prikriti lastno malodušnost. Na novem domu ni bilo nič posebnega, vem le, da se mi ni priljubil, polje je bilo obrnjeno od sonca proč, dom pa je ležal za temnim gozdom. Spominjam se le, da je mati vedno tarnala zaradi prevelikega trpljenja in naganjala očeta k selitvi. Tam se je rodila tudi moja sestra. Končno smo se zopet selili, to pot na posestvo grofa T. Novi dom je bil prijaznejši od prejšnjega; stal je na okroglem gruču in krasna dolina je bila pod njim. Ko smo se selili, je bil oče vesel. Z materjo sta govorila, da je najbolje biti na grofovskih kmetijah, ker grofje ne postavljajo pretiranih pogojev.

Še kot otrok sem se najrajši držal očeta. Kadar sem le mogel, sem ga spremljal pri delu. Imel je navado, da je mnogo govoril sam s seboj. Jaz teh pogovorov sprva seveda še nisem razumel. Večkrat

je med delom vstal, stisnil pesti in ko da bi pozabil name, vzdihnil:

»Ko bi človek imel lastno zemljo, bi delal z veseljem. Ali tako... Ko bi mogel kaj kupiti!«

Mnogokrat je govoril sam s seboj, ko pa se je zavedal mene, mu je postalo neprijetno. Tako sem že zgodaj opazil, kako močno trpi, čul sem pokanje njegovih kosti in videl, kako mu pod sončnimi žarki ali od prevelikega napora teče vroč, umazan znoj, ki je lepil njegove košate brke okrog ust in močil obleko do gnilobe. Včasih je sredi dela snel klobuk in začel naglas moliti; takrat sem moral moliti tudi jaz. Posebno sem si zapomnil najino pot v mlin, ki je ležal daleč proč v globeli ob bistri, zeleni vodi, polni rib, kamor sem ga silno rad spremljal. Proti domu sva se vračala po strmem bregu skozi gozd. On je nosil vrečo moke na svojih orjaških plečih, jaz pa sem korakal za njim. Bil je čisto kriv in njegovo dihanje je bilo podobno hropenju. Počasi se je pomikal v klanec, čul sem, kako mu škripljejo kosti in videl, kako mu drgetajo noge. Bal sem se, da mu bodo skočile v bokih iz sklepov in da se bo razsul pod živin-skim tovorom.

»Počijva, oče!« sem ga nagovarjal.

»Še ne! Še nekaj korakov, tja gor do onega borovca. Tam bova počivala!«

Do bora je bilo gotovo še petdeset korakov. Oče je navel zadnje moči in vztrajno lezel dalje; njegovi koraki so postajali kratki, negotovi, in telo se mu je majalo kot pijancu. Debele žile na močnih rokah so mu nabrekle in skoznje je bilo razločno videti valujočo kri. Vreča na hrbtu pa mu je lezla in polzela vedno niže dol po križu.

»Oče! Vreča bo smuknila na tla!« sem ga opominjal.

»Ne bo!« je zasopel oče. »Še nekaj korakov...«

Borba za novo postajno poslopje na Ravnah je utemeljena tudi s to sliko. Spremaj kolodvorska baraka, zadaj Ravne z novim naseljem na Čečovju — v ozadju Prežihov vrh.

Partizani, svojci, podporniki NOB!

Ob priliki praznika »Partizanskega srečanja v Mežici« bo celotna ilustrirana revija TOVARIŠ posvečena Mežiški dolini. Izšla bo tudi posebna številka GLAS MEŽIŠKE DOLINE. Za to priliko moramo zbrati in objaviti čim več gradiva junaških podvigov in žrtev iz časa NOB. Ne pozabite na vaše svojce, zapišite spomine, pošljite slike in javite podatke Muzeju NOB Slovenj Gradec, ki skrbno zbira vse te spomine.

Hrbet se mu je zgrbil še bolj in roki sta obupno oklenili vrečo; pospešil je korak in nekaj trenutkov nato se je sedel z vrečo v breg.

»Aaa!« mu je dahnilo iz ust, potem se je brez moči naslonil na breg. Odložil je pokvečeni klobuk in si z golo roko brisal znoj, ki mu je polival čelo.

»Ravno polovico pota sva prehodila!« mi je rekel.

»Zakaj ne počivate pogosteje?« sem ga vprašal. Razumel sem že takrat, da trpi pod težko vrečo.

»Ne smem! Kdaj bi prišel domov, če bi počival pri vsaki smreki?« mi je odgovoril.

Med odmorom si je včasih nabasal kratko pipico in kadil, zamišljeno zroč v temne smrekove vrhove. Njegove oči so takrat vselej zagorele v posebno živem ognju poželenja.

»Ko bi bile moje...« je mnogokrat zamrmral, nato pa mu je obraz potemnel, molče je zopet natovoril breme na pleča in nastopil težavno pot proti domu.

Polagoma sem začel razmišljati o očetovih samogovorih, ki sem jih tolikokrat slišal. Vpraševal sem se, zakaj nimamo lastnega doma, kakor pravi oče. Ker mi je bilo vprašanje preveč zapleteno, sem sklenil vprašati starše.

»Zakaj nimamo lastne zemlje?« sem vprašal najprej očeta. On mi navadno ni odgovoril tako, da bi mi zadostovalo, zato sem vprašal mater.

»Koliko ljudi je, ki je nimajo kot mi!« mi je odvrnila.

»Zakaj?« sem željno nadaljeval.

»Ker je od vekomaj tako!«

»Zakaj je od vekomaj tako?«

»Zato, ker je! Na svetu morajo biti revni in bogati ljudje. Bog je naredil tako!«

Bil sem v zadregi. Bog! Oba, oče in mati, sta me vendar učila o njegovi neskončni dobrotljivosti, usmiljenosti in pravicoljubnosti. A to, kar slišim zdaj, je vendar krivica. Po božji zapovedi torej so moji starši zakleti v večno siromaštvo; a zakaj? Saj so vendar tako dobri in toliko trpijo iz dneva v dan. Zakaj bi ne smeli imeti lastne zemlje, po kateri je posebno oče tako hrepenel? Zakaj mu Bog ne ušliši te želje? Moja mlada razvijajoča se pamet ni mogla razumeti tega. Nekoč sem materi izrazil mnenje, da Bog potemtakem ne more biti pravičen. Ostro me je posvarila. Govorila mi je v obliki nauka, da on že ve, kaj dela, da moramo trpeti na zemlji, če hočemo priti v raj, in končno me je hotela prepričati, da nam pravzaprav tudi v tem položaju nič ne manjka. Poslušal sem molče, toda puntarske misli so mi ustvarile že takrat neko pridržano predstavo

o Bogu, ki je postala vedno bolj jasna. Pozneje, ko sem bil še otrok, a sem moral že delati, sem odobral Boga le zato, ker je vsak sedmi dan v tednu zapovedal počitek.

V družbi je oče imenoval grofa vedno: gospod grof, v svojih samogovorih ali kadar je bil slabe volje, pa ga je psoval: prekleti grof. Sprva sem si mislil čudne reči o tem grofu. O njem sem slišal govoriti mnogo, mnogo, a videl ga nisem nikoli; rekli so mi, da živi nekje daleč v velikem mestu in da je prvi za cesarjem. V dolini se je videl med drevjem velik bel grad in z nekim skrivnim, radovednim strahom sem zrl v njegove zidove. Primerjal sem ga z gradovi iz raznih pripovedk. Nekoč sem spraševal očeta o grofu.

»Ali je tak človek kakor mi, ta grof?«

»Jé in s.... kot mi!« je odvrnil oče surovo.

»Zakaj se imenuje potem: grof?«

»Ker je bogat. Pravijo, da ima plavo kri, a ima vraga!« Potem mi je razlagal njegovo bogastvo. »Kar vidiš zemlje od tod proti jugu, je skoraj vsa njegova. A to je le troha njegovega bogastva. Koliko sveta ima še po drugih krajih! Po mestih ima velike fabrike, kjer dela zanj noč in dan na tisoče delavcev, in velike krasne palače.«

Jaz sem se čudil temu bogastvu in ko sem ga vprašal, kako more človek tako obogateti, je postal oče nejevoljen in mi je odgovoril srdito:

»Pridelali so mu siromaki, tudi mi mu zdaj pridelujemo. Toda hudič ga bo vzel tako kot mene!« S hudičem je najbrž mislil smrt, in to mu je bilo zadoščenje.

Nekoč pa sem videl grofa. Dasi sem bil še majhen, se čisto razločno spominjam tega dogodka. Poleti je bilo, popoldne, oče in mati sta delala na polju, jaz sem bil doma in sem z veliko motiko kopal drago v mlaki, poleg mene pa se je igral v prahu mlajši brat; oba sva bila blatna in umazana. Takrat je stopilo na dvorišče nekaj ljudi; med njimi sem takoj spoznal grofovega oskrbnika z gradu, ki je prišel večkrat k nam; z njim je bil neki tuj, visok gospod, čisto preprosto oblečen, s palico v roki, in oskrbnik mu je razlagal nekaj važnega; šla sta spredaj. Za njima je šla visoka, lepa ženska, ki je nosila sončnik, poleg nje je mlad, lep gospod z gladko počesano glavo vodil za roko lepo gospodično z golim vratom, nosil je njen sončnik in pahljačo; za njim je tekla deček desetih let, ki se je igral z navadno leskovo palico; ko je zagledal naju, je prišel čisto k nama, se naslonil na palico in naju drzno ogledoval, drugi pa so ostali sredi dvorišča in gledali naokrog, smejali so se in govorili v čudnem, nerazumljivem jeziku. Mene je postalo sram; zavedal sem se, da sem beden, umazan, in rad bi se skrila, toda bilo je prepozno; bratec je mirno obsedel v pesku in tiščal po svoji navadi prst v usta. Večkrat sem že videl »gospodo«, toda današnji obrazi so se mi zdeli izredni, čudni, tujih, mrzlih potez.

»He, vidva!« je spregovoril takrat oskrbnik oblastno, toda nenavadno prijazno. »Kje je oče?«

Komaj sem izblebetal, da dela na polju.

»Poklič ga brž sem. Reci, da ga čaka gospod grof,« mi je velel oskrbnik.

Stekel sem, kar so me nesle noge, in ga poklical. Ko je oče slišal, kdo ga kliče, se je prestrašil; spremenil je barvo in plašno pogledal mater.

»Ali bi ti šla?« je rekel. »Kaj mi hoče?«

Z izleta »Svobode« na Uršljo goro leta 1925.

»Le ti pojdi, ker te kliče! Kaj ti more! V hiši je vse čisto in osnaženo, lahko jih pelješ v sobo!« je govorila mati pomirjevalno.

Oče je šel, jaz sem capljajal za njim. Bal se je sestanka z grofom, ker kot preprost človek ni znal občevati z gospodo; mogoče pa tudi ni imel mirne vesti. Vzel je klobuk z glave, kakor bi že stal pred grofom, nato se je zopet pokrnil. Gledal je svojo obleko in velike, zdelane roke, polne žuljev in brazgotin, blatne od zemlje in znoja; brisal jih je v hlače in me vprašal, ali je črn po obrazu. Ko sem mu odgovoril, da ne, se je pomiril in dejal:

»Naj sem, kakršen sem, saj grof ve, da sem delaven človek!«

Končno sva prišla domov. Grofova družina je medtem posedla za mizo pod lipo. Oče je že pri lesi snel klobuk z glave, in držeč ga v rokah, se je bližal lipi, obstal pred mizo in pozdravil z vdanim pozdravom.

»Grof bi vas rad poznal in želi vedeti, kako se vam godi,« je rekel oskrbnik.

»Dobro, dobro! Jaz sem zadovoljen! Čisto dobro!« je hitel odgovarjati oče in se začel smejati, vrteč klobuk v rokah. Oče je imel navado, da se je v podobnih zadregah smejal na ves glas in neprestano, brez smisla. Med smehom se je domislil, da bi mu mogoče grof zvišal najemnino, če bi se preveč hvalil, zato je hitro pripomnil:

»Čisto dobro, samo delati je treba, delati!« in se zopet smejal.

Grof, ki je razumel jezik in očetovo zadrego, se je spodbudno nasmejajal in rekel prijazno:

»Delo in skrb imamo vsi, eni tako, drugi drugačno.«

»Da, da! Vsi, vsi, tudi oni, gospod grof, seveda! Toliko stvari imeti v glavi! Kako zmorejo toliko skrbi?« je hitel s suženjskim glasom pritrjevati oče.

Gospodi je bilo vroče, grof in grofica sta se otirala z robci, gospod, ki je sprem-

ljal gospodično, ji je neprestano mahal s pahljačo.

»Mogoče bi gospoda grofi pili nekoliko mošta?« se je spomnil oče. »Ni slab, prav dober je!«

Grof je spregovoril proti ostalim, ki so pokazali zanimanje, nato je oskrbnik velel očetu, naj prinese.

Oče je prinesel veliko velo majoliko in toliko kozarcev, kolikor je bilo ust, komaj načet hlebec rženega kruha, ter vse postavil na mizo, s katere je še prej spihal smeti.

Grofje so se poslužili, se smehljali črnemu kruhu in kimali moštu, oče je stal poleg in se smejal; postal je že smejejši, govoril je mnogo, ker je mislil, da mora govoriti, izgovarjal se je zaradi črnega kruha in hvalil grofu otroke. Po oddihu so se dvignili in grof je hotel plačati račun, toda ker je oče odklonil, je stopila grofica k mojemu bratcu, ki je čepel pri plotu, in mu stisnila zlát v roko. Nato sta grof in grofica očetu segla v roko in so odšli. Oče je bil silno vesel tako dobrega konca, mel si je roki in pripovedoval materi, da je višja gospoda vedno boljša kakor ona nižja, »ovsena«, kakor jo je imenoval, in kesal se je, da ni porabil prilike in prosil grofa za kake ugodnosti, ki mu jih oskrbnik ni hotel dovoliti.

Mene je jezilo darilo, ki ga je dobil brat, a jaz nič, toda kriv sem si bil sam, ker sem se v zavesti svoje bede sramoval pred odlično gospodo ter se skrivil na skedenj in od tam opazoval dogodek, ki se mi je tako neizbrisno vtisnil v spomin, da še danes vidim pred seboj očeta s klobukom v tresočih se rokah, sklonjenega v bojazni pred grofom, še bednejšega kot sicer, in njegov bolesten spremenjeni obraz, s katerega je odseval strah utripajočega srca — prizor, ki me ob spominu pekoče stisne v grlu.

(Dalje prihodnjič)

Kvadri iz žindre nekdanjih plavžev na Prevaljah.

Dodeljevanje delovne obleke

Povsod na svetu uporabljajo delavci in nameščenci v industriji in obrti pri delu delovne obleke ali delovne halje. Delovna obleka odnosno delovna halja sicer ni nobeno zaščitno sredstvo pred nezgodami (izjeme v kemični industriji in laboratorijih), temveč je pač obleka in služi kot obleka.

Običajno podjetja delovno obleko dodeljujejo. Določeno je, koliko in katere komade obleke kdo dobi in se ta izdaja proti vračilu starega komada, ki pride prav za industrijske cunje.

Tudi pri našem kolektivu so se svojčas delovne obleke dodeljevale, s tarifnim pravilnikom pa se je ta stvar drugače uredila:

Namesto tekanja po skladiščih, mer, kontrol in reklamacij kvalitete ter zamud v delovnem času je tarifni pravilnik uredil to dodeljevanje tako, da dobijo sodelavci delovno obleko na način denarnega dodatka in si potem nabavijo robo po želji. V tarifnem pravilniku je določeno, da dobijo sodelavci za nakup delovne obleke po 1 točko, odnosno po 1.70 din na uro več, kar znese **4243 din na leto**, za kar si lahko delovno obleko povsod nabaviš. So pa nekatera delovna mesta, kjer se obleka po naravi dela pač bolj troši. Za sodelavce na teh delovnih mestih je tarifni pravilnik predvidel po 2 točki, odnosno po 3.40 din na uro več, kar znese **8486 din na leto**. Za ta znesek lahko dobimo dve delovni obleki.

S tem dodatkom, ki ga sodelavci redno prejema s plačo, je pri nas to vprašanje morda najbolj ustrezno rešeno; ni pa še vsem jasno, zato o stvari ponovno obveščamo. Delovne obleke in halje se torej v tovarni ne dodeljujejo posebej, ker dobijo upravičenci za to že denarni dodatek s plačo, da si robo nabavijo sami.

PRIMERJAVA

V zadnji številki našega lista smo navedli dva primera, iz katerih je razvidno, kako veliko moramo še storiti, da bomo zmanjšali število obratnih nezgod na mero, ki so jo dosegla podjetja industrijskih držav. V naslednjem nadaljnji primer:

Železarna Westfalenhütte v Dortmundu je imela v januarju 1953 pri 11.800 sodelavcih 151 obratnih nezgod. Torej 151 obratnih nesreč na skoro 12.000 ljudi, kar znese pri tej meri letno okrog 14% nezgod na stalež.

Primerjajte našo januarsko statistiko. Pri naših številkah bi to pomenilo okrog 50% nezgod na stalež. Upamo pa, da pri naši visoki januarski številki ne bo ostalo in da bomo nezgodni element zmanjševali od meseca do meseca.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Popisi iz NOB, v kolikor jih je prejelo uredništvo našega lista, bodo priobčeni v posebni številki ob mežiški obletnici in dani na razpolago tudi dnevnemu časopisju, in sicer v sodelovanju z Muzejem NOB v Slovenjem Gradcu, kamor pošljite vse te spomine.

Pravijo, da je zima na Koroškem mnogo bolj mehka kot drugod po svetu

Prvi prostori v Domu fužinarjev v Čečovju bodo odprti že tekom mesca. Takrat tam ne bo veselice, temveč kulturna prireditev

Stanko Vrtič:

O življenju in delu ravenskih dijakov

Leta 1945, ko je bila uresničena dragocena misel, ki je rodila gimnazijo na Ravnah, je bil postavljen temelj za širok razmah splošne izobrazbe mladine, obenem pa tudi za vsesplošen razvoj kulturnega in prosvetnega življenja v tem kotu naše Koroške.

Sto in sto dijakov, ki jim gimnazija daje osnovno znanje in predpripravo za visoko šolo, se mora predvsem zavedati tega dejstva. V zavesti jim mora biti zlasti ves ogromni trud, ki so ga v ustanovitve gimnazije vložili ravenski fužinarji.

Ravne so tako postale kraj, kjer se je spojila okorna, toda čista in vedra bajtarska in kmečka misel s krepkim in jedratim knapovskim in delavskim duhom. V roke so si segle kmečke globače in delavski personalni.

Iz tega vedrega, s tihim zanosom prikrita življenja, je vzniknilo tudi delo, ki so ga dijaki opravili poleg učenja. To skupno delo združuje dijake z nekako prtajeno koroško ljubeznijo do svoje gimnazije, do Koroške in do svoje domovine.

Že prvo šolsko leto 1945/46 so dijaki ravenske gimnazije osnovali svojo folklorno skupino. To leto so nastopili z dvema koroškima plesoma v Ljubljani. Kasneje pa so gostovali tudi drugod po Sloveniji in izven nje. Obisk v Lijaku na Primorskem, na progi Šamac-Sarajevo, na Mladinskem festivalu v Ljubljani, na Svobodnem tržaškem ozemlju jim je prinesel dokaj priznanja in uspehov. Pogostokrat pa so dijaki nastopili tudi v svojem domačem kraju. V šolskem letu 1950/51 pa

je žal ta folklorna skupina razpadla in je pozneje kljub večkratnemu formiranju ni bilo mogoče oživiti. Poglavitni vzrok razpada je bil verjetno v tem, ker ni bilo na razpolago zadosti literature, da bi naštudirali nove plesne in pa tudi materialna sredstva so bila zelo pičila. Če pa bo prizadevanje za ustanovitev folklorne skupine še naprej močno, potem, mislim, da se bodo dale tudi te težave prebrsti. V tem prvem letu je tudi dramska skupina uprizorila Linhartovo igro »Matiček se ženi«, ki jo je režiral prof. Uratarič. Pod njegovim vodstvom so dijaki pripravili tudi lepo akademijo ob obletnici Prešernove smrti. Tako je mladina ravenske gimnazije že prvo leto dala nekaj uspešnih in dobrih prireditev. Poseben uspeh so dijaki dosegli z omenjeno dramo, s katero so poleg nekaj uprizoritev na Ravnah, gostovali tudi v Mežici in Slovenjem Gradcu.

Naslednje leto pa je dramatika skorajda zaspala. Pripravljali so sicer več iger, toda uprizorili niso nobene. Najintenzivnejše so se pripravljali za uprizoritev »Kovačevega študenta«, ki ga pa zaradi nekaterih ovir niso mogli uprizoriti. Uspelo pa jim je pripraviti nekaj lepih akademij ob različnih spominskih dnevih. Tudi sledeče leto je ostalo brez uprizoritev novih iger in je vse ostalo le pri načrtih. Toda to leto so se na gimnaziji prebudili mladi nadebudni literati, ki so pričeli izdajati svoje literarno glasilo »Nova brazda«. K organizaciji tega lista je največ pripomogla prof. Milena Topolovec, ki je bila hkrati tudi mentor mladim, pisanja željnimi dijakom. Na prvo

stran so zapisali: »S pomočjo naših (delavskih) žuljev je zrasla v nekdanjem fevdalnem gnezdu ljudskih izkoriščevalcev kovačnica naših narodov, ki bodo zrasli iz delovnega ljudstva, tesno povezani z njimi vnašali vanj luč znanja in voljo do dela in sami neomajno stali v njegovih vrstah.« Te besede, ki so jih dijaki vzeli iz ust delavcev, so postavili na čelo svojega glasila. Izšli pa sta le dve številki, potem pa je »Nova brazda« utihnila do leta 1950.

Da je to dijaško glasilo zaspalo, je menda pripisati vzrok temu, ker je bila naslednje leto z gimnazije prestavljena prof. Topolovec in tako so dijaki ostali brez mentorja. Sami pa seveda niso bili še toliko duhovno močni, da bi lahko že sami vodili svoj list.

V šolskem letu 1948/49 sta posebno uspeli dve zelo lepo pripravljene akademiji. Prva prireditev »Večer pesmi in rime«, na kateri so dijaki deklamirali pesmi v različnih jezikih, je lepo uspel. Izvedenih je bilo tudi nekaj klasičnih skladb za klavir in violino. Druga prireditev z naslovom »Koroška beseda«, pa je bila to leto najuspešnejša akademija. Na tej prireditvi so dijaki deklamirali nekaj značilnih tekstov v vseh koroških narječjih, vmes pa je pevski zbor pel koroške narodne.

Ustanovitev samostojnega Mladinskega kulturno-umetniškega društva z imenom »Samorastniki«, pa je prinesla nove perspektive za nadaljnji razvoj kulturnega in prosvetnega dela. Čeprav je zaradi pomanjkanja profesorjev, ki bi pomagali društvu pri delu, naletelo tu in tam na manjše ali večje ovire, je z načrtnim delom doseglo nekaj lepih uspehov. Namen ustanovitve društva je bil predvsem ta, da poveže vso dejavnost dijakov v načrtno delo, kjer bi vsak dijak, vključen v društvo, pripomogel k splošnemu prosvetnemu in kulturnemu dvigu svojega kraja. Gotovo je, da je mnogo lepih in dobrih namenov ostalo večkrat le na papirju ali samo v mislih in da bi se nekaj od tega kljub težavam lahko uresničilo. Manjkalo je le nekaj tiste žive, mladinske revolucionarnosti.

Če bi sedaj odprli kroniko dela društva, bi med drugim našli največ različnih akademij in spominskih proslav, od katerih so samo tri prireditve našle pot na nekatere odre v okraju. Poleg tega pa je od aprila leta 1949, ko je bilo ustanovljeno društvo, zaživela tudi dramska družina. Lansko leto je pod vodstvom prof. Jurmanove pripravila igralska skupina igre Ilke Vaštetove »Visoka pesem«. S to igro je družina gostovala v Mežici, dvakrat pa je nastopila na Ravnah. Prav to leto je Franc Paradiž režiral Finžgarjevo ljudsko igro »Razvalina življenja«. Uprizorili so jo dvakrat na Ravnah in gostovali v Vuzenici. Minulo leto pa je igralska skupina pod vodstvom prof. Kamenika pripravila Anzengruberjevo ljudsko igro »Slaba vest« in jo trikrat uprizorila. Po enkrat na Ravnah, Kotljah in na Prevaljah. Tudi pevski zbor je letos, menda prvič, gostoval po okraju s približno dvajset naštudiranimi pesmi in je kar dobro uspel. Spored so se-

Zbadljivke, zabavljice, camarske in druge pesmi . . .

(Nada:jevanje)

Vejko je nas,
pa narsvabši s'm jaz,
pa s tem guršim dekletom
rajam koj jaz.

Če glih nimam dnarja
ne drujga bvagá,
pa m' še dečva obéna
ni s póstele ušva.

Šentani puobič
se čudno štima,
pa borave kvoce
za lubice ma.

V nihovi fari
zmirom m'gva tiši,
ko Sovnikova Trezka
z vsakim leži.

S't puobič se zdi,
da mu glihe ka ni,
pa meni se tak zdi
ko an žakl smiti.

Dečva se zdi,
da ma puobiče tri,
pa prédse pogleda
se aniga ni.

Šti Podvrhovski puobi
se čudno štímájo,
pa si s kravjimi vilami
vási kravžljájo.

Šti vaški puobi
so pa koj taki,
da dečve napajajo
n'tre po mvaki.

Dečva se zdi,
da ji glihe ka ni,
pa pod vsaki klopoj,
je še cokva dotoj.

Puobič se zdi,
da mu glihe ka ni,
ma pa bukave hvače
pa povno uši.

S'ti gorski puobi
se čudno štímájo,
pa svinjske repiče
za pušelce majo.

Oj dečva štimana
saj nisi koj sama,
je velik šta sviet,
je vejk gurših deklet.

Nis'm štimana
no ni'sm ne sama,
čeprav velik je sviet,
jih hod' za mano deset.

Jaz te pa nočem,
k' se čudno štimaš,
ponoči pa same
te šlepraste maš.

Si mev strgano srajco,
pa cotav rokav,
za meno si hodiv
ko 'n petlarski vav.

Saj nisem podnevi,
k' si čudno grdá,
sem le ponoči
k' mi je vsaka dorá.

Ni trieba mi hodit
po vaši veši,
si pa dečvo prvadim
pa k men' prleti.

PRI GODCIH

Prešmentani puobič
povej mi resnico,
kdá boma ustrielva
najino lisico.

Preluba moja dečva
poviem ti resnico,
kar zaj boma ustreliva
najino lisico.

Zihar negáte
godcem če date,
godec ni kojn,
da b' vam godev zastojn.

Prešmentani godec
ma strgan ževodec,
pa jezik periv (plesniv)
je čudno važniv.

Okuol š'te hiše
pa raste grmovje,
sentre pa raja
samo trbovje.

Zihar neháte,
je škoda podpvate,
šetí bojo dov,
drujih pa kupit ném mov.

Le pijmo, le pojmo,
le bodmo veseli,
da b'jo naši sosedi
kaj marnvati meli.

Puobi le pojmo
na vsaki nedeli,
da bojo naši sosedi
kaj marnvati meli.

Dečva ko raja
pa viže g'r daja,
puobič pa čisto n'č,
ko je zan'č.

Šta dečva gre v raju,
ko riba po Dravi,
doma pa tak hodi,
ko mura po dvori.

Šta dečva gre v raju,
ko riba po Dravi,
doma pa tako,
ko 'no strto kovo.

Godci le godite
na svoje klempróvje,
mi bomo pa sukali
naše trbovje.

Zadojsti je šimpfaja,
vsi smo ga siti,
godci zagodite,
da bojo migale r . . .

VASOVANJE IN NJEGOVE POSLEDICE

Povsod so st'zice,
nargurši je šta,
k' vodi do bajtice
k' je moja dečva doma.

Grema na Siele
k' so deklete vesiele,
poa na Hotle nazaj,
v še vušnejši kraj.

Tomáz, Tomáz,
kam pa krevláš,
za Bievo pieč
k Maridli lieč.

Se sedem ka ni
že pod oknom stoji,
zaká bi ne stav,
ko bo svovo jemav.

Dousa z Libuč
pa svieti ana vuč
skozi ravenški trh
na Prežihov vrh.

S'm s Pliberka svetiv
črez ravenški vrh,
s'm srečno prsvietiv
na Prežihov vrh.

Črez Pliberk sem juckav,
črez Ravne sem pev,
v Hotuljski vesi
sem šele lubit začev.

Sam zvodej bi naj biv
štamuvca vzev
še prej da što kamrco
je velbat začev.

Pozimi gre sneži
poleti pa diži,
Lojz gre pa k lubici
kam'r ma bliži.

Saj pride, saj pride,
saj ne rečem da kar,
pa ti maš t'k svojga
ne gre ti n'č mar.

Dovga je dóbrava,
gvadka je cesta,
ke bom kaj ležav,
inde k'je moja nevesta.

V Šteharji je žaga,
v Šebovji pa mlin,
v Šteharji je nevesta,
v Šebovji pa ženin.

Na Strmóvški gorici
pa raste jemove,
k Barbi pa hodi
an čudno star vdovec.

Koroška ma sina
pa Štajerska čir,
h nej sem jaz hodiv
v sobotah večier.

Mam póstev postváno
vuon samih bvazin,
gr bo pa ležav
Bréznikov sin.

Se pa znajdejo puobi,
da majo po dvie, tri huobi,
pa trkajo na duri
po podrgi uri.

S'nter pojd, s'nter pojd,
zúna je svána,
sentre je póstela
lépo postvána.

Le pridi, le pridi,
bom sama doma,
bom štrukne kuhava,
ti bom dava ana dva.

S'm čudno zaspana,
bi rada šva spat,
na puobiča čakam,
ga dovgo ni zad.

stavljalje narodne, partizanske in umetne pesmi.

Posebno pozornost pa zasluži lutkovno gledališče, ki sicer na domačem odru ni uprizorilo več kakor dve igri, je pa na prenosljivem odru na Ravnah nastopilo v dveh reprizah z »Žogico Marogico«. Tako je lutkovno gledališče le napravilo nekaj korakov naprej in v prihodnjem letu je menda zagotovljeno upanje, da bo začelo z rednimi uprizoritvami.

Najvidnejši pa so bili iz lanskega leta v letošnje literati. V primeri z letom 1947, ko sta izšli dve številki, in letom 1950, ko je izšla ena številka »Nove brazde«, jih je lani izšlo šest, letos pa že devet. Urednik Rajko Poberžnik je literarno družino trdno postavil na noge.

Ta prerez skozi sedem let dela ravenških dijakov na raznih področjih kulturnega in prosvetnega dela, ki je tu očrtan le v grobih obrisih, nam sicer ne kaže kdo ve kako bogato sliko, je pa zelo bogat po prizadevanju. Če pa bo to prizadevanje še naprej živelo, je upanje na večje sadove.

V Lieški dolini
pa m'gva tiši,
moj puobič zajucka,
se vse razprši.

Smentano dečva
zravn mater leži,
le léži, le léži
kjier se ti zdi.

Sem videv 'no dekle
po vodo je švo,
sem cokle dov vrgev,
pa letev za njo.

Bi bivo dar grieh,
ko bi ležav na tliih,
saj je dečva za to,
da postéle mehko.

Če ne boš odprva,
pa gremo drugam,
še gurši deklete
odpirajo nam.

Zuna krog vogvov
pa dižej roslá,
Zofka pod kovtrom
šocejja ma.

Ana fajfa tobaka
glíh tejko valá,
ko 'na taka cafuta
ko vsakega ma.

Katrcia pledrcia
tiho ti dej,
k' si štrukle pojedva,
še župo ti mej.

Katrcia pledrcia
vse je pledráva,
še tiste, da snuoči
zravn méne je spava.

Dečva mojá,
pa dróbnó mancá,
k' jo je sram pred menoj,
k' me je lubva nicoj.

Pa tak me je lubva
od gvave do nuoh,
šta terba je mislva,
da sem biv buoh.

Preljubi moj buoh,
pa k'ne bodí mi kluoh,
če sem te lubva
od gvave do nuoh.

Nič ne bom tajiva
kar poviedava bom,
da sem od Lojzna dobiva,
da zibava bom.

Kaj nek puobič poreče,
ko zibka poteče,
naj reče kar hoče,
saj sam tak óče.

Nesrečna lubiezen
prekleva te bom,
še le lubit s'm jeva,
že zibava bom.

LJUBEZEN SE KRHA...

G'rta proti Ravnjaku
je praha zorana,
k' je najna lubiezen
tak riedko nasjana.

Si k meni v ves hodiv,
si v dievšku kroh nosiv,
si ga p'su dajav,
da tiho je djav.

Je pa roznata adrcia
strgava se,
je pa naj'na lubiezen
razšajdava se.

Se strunca poprají,
zapeva še bo,
te vanski moj puobič
me lubiv še bo.

Ravne na Koroškem — v ozadju Peca

Ko si hodiv k njej v vas,
si juckav na gvas,
zaj ko sinka imaš,
pa po prstih caplaš.

Rožmarinovo jutro,
líep najgelčev den,
vesivo zajuckam,
zaj jaz pa grem.

Se je strunca utrgava,
nuoče venč pet,
te vanski moj puobič
me nuoče venč met.

Je Sava no Drava
vse mojste pobrava,
oj, zdaj boš pa dečva
sama ostava. (ležava).

Na ovseti, ko »krienc dov rajajo«, se kresajo
pesmi med družičko in camarjem, ki se snudi
okoli njenega »krienčka«.

Ke si pa družička
ti doma,
da te nišar
k' ne pozna?

Jaz sem družička
na Koti doma,
v 'ni strgani bajti,
štír' okance 'ma.

Ke si pa camar
kaj ti doma,
da te tuj nišar
ne pozna?

Jaz sem pa g're
pr Libenci doma,
inde k' se medved
na garah pelá.

Prelubi moji svati
le stop'te na stran,
da jaz našo družičko
po sriedi pelám.

Pojdi posvušat
ti moja družička,
kak lépo prepíeva
te rmena sinička.

Prelubi moj camar
no mavo postój,
pokrvavka je tvoja,
piskre pa moj.

Družička mojá
je nih brznihi lidi,
mi je adrcio kupva
na štiri vogli.

Družička mojá
v Celovci bivá,
je pa kupva an kriencič
no pušelca dva.

Taune okuoli
pa vetrič pihlá,
se pa gvišno moj camar
po kriencič pelá.

Štam douse po puoli
an vozej cingla (drgla),
se pa gvišno moj camar
po kriencič pelá.

Ti luba družička
ne jezi se no,
še te kmavo za kriencič
pocúkavo bó.

K'ne bom se jeziva,
bom rajši skočiva,
moj kriencič je biev,
ne boš ga dobiv.

Družička n'č n'č
saj takih je venč,
še gurši so ble,
k' so kriencičke zgublé.

Prešmentani camar,
jaz ti kriencička ne dam,
tako navado maš,
da ga ahtat ne znaš.

Pa k' nisom verjeva,
da b' moj camar štak biv,
da bi tiste študirav,
da b' moj kriencič dobiv.

Družička mojá,
ma pa kriencička dva,
jo bom prosiv lepo,
da bom duobiv oba.

Prešmentani camar,
boš prosiv za dva,
pa bo sreča tvojá,
če boš duobiv angá.

Družička mojá,
se pa čudno štimá,
dokler ji še kriencič
na gvavci mahlá.

Ti se vahko štimaš,
ko liep kriencič imaš,
pa no mavo bom pev,
pa bom jaz ga imev.

Se vahko štímam,
ko liep kriencič še mam,
saj ti ga ne dobiš
če glih v néga režiš.

Od grabna ano pieč,
od pvotu an kav,
če mi kriencička ne daš,
te 'm pa duomu nagnav.

Zaka b'ti ga dava,
ti ga nimam zakaj,
saj nisom jaz tvoja,
moj kriencič še maj.

Družička mojá,
mi pa kriencička ne da,
kak sram me kaj bo,
če m'ga dava ne bo.

Če mi kriencička ne daš,
pa še pušlec što maš,
ne maram zaté
ne za tvoje srcé.

Camar prav prav,
da s'mi pušlec zat dav,
zaj ti bom kuos,
te bom vodva za nos.

Lubi moj camar
no mavo postoj,
se tribart prikvoni,
pa kriencič bo tvoji.

Družička mojá
za norce me 'ma,
prikvoni sem se,
smejava se je.

Prešmentani camar,
prikvoni si se,
še ni urca potekva,
da b'kronava te.

Preljubi moj camar
potrpi z menoj,
še ni urca dotekva,
da b'krenčik biv tvoji.

Če se camar prikvoniš
nizko pred menoj,
ti bom kriencič pa dava
no rekva bod' moj.

Če se camar prikvoniš
nizko pred menoj,
ti bom kriencič pa dava
s te diesni rokoj.

Pri srci je gratava
strpjená kri,
na gvavco pošvatam,
pa kriencička venč ni.

Počeiova hči iz Javorja bi imela k poroki iti. Namesto k poroki so jo nesli k pogrebu. Mežnar javorški je pa to pesem zložil.

Posvuši, posvuši ti lubi kristjan,
ka ti jaz novga povedati mam,
od 'ne mvade deklice,
ki nes umrva je.

Imeva bi jutre v svet zakon stopit
vsiem lúdim vesele storit,
prešva je pošta od boga,
mrva je iti s sveta.

Fantje so nje pogrebci bli,
muzikantarji sprémljavci,
hiša njena trugva bva,
grunt pa mrzev grob.

Ženin že tamkaj pred grobom stoji,
nevesta že v grobu leži,
morav bi méti kamnito srce,
da b' ne mogev točiti solze.

JEGERLE NO KATRCA

Jegerle mvad
pa vidi Katrcó v gartlnu stat.
On ji zakliče in reče:
»Ti mrš mi rožice dat!«

»Če očes ti rožice met,
mrš sentr k meni prit.«
Jegerle gre riesn h Katrci stat.

On ji reče:
»Saj vidiš, kak tmna nuoč jé,
boš mi laterno posódvá,
da si bom svietiv gredé.«

»Jaz laterne ti nisem kuos dat,
je še čisto nóva,
še nikol svieče ni bivo notré.«

Jegerle Katrcó stisne k sebé,
ojé, vse šajbe so strupale se.

Sem čuva prajit od starih lúdi,
da posojivo kaj prida kej ni.
Sem pa duobva za posojivo, za von,
da zibava bom.

(Mlinarica, 85 let, Stražišče)

Rentgen na Ravnah

Neki fužinar začuti, da z zdravjem nekaj ni v redu. Zdravnik pogleda možakarju najprej globoko v oči, potem pa prisloni uho na prsi — kar na jopič. »Ne bo hudega, malo si se prehladil. Naj stara zakuha liter mošta in te malo po hrbtu masira,« sta bila diagnoza in recept obnem.

Fužinarju tako površen pregled seveda ni bil všeč, zato gre v Maribor na rentgen. Tam so bolnika natančno pregledali in ugotovili, da je na pljučih zdrav, da pa je nekje iztaknil malo hujši prehlad.

»Je pa res čudno,« je pripovedoval sodelavcem, ko se je vrnil na delo, »da vidi naš doktor skozi 'lajbič' prav tako dobro kot v Mariboru na rentgen.«

Olika

Dva znanca gresta na okrepčilo v restavracijo. Postrežejo, kakor sta pač naročila in postavijo zraven še krožnik z dvema kosoma kruha, ki pa sta bila nenavadno različno velika.

Prvi gost vzame kruh — večji kos — in mirno je.

Drugi gost je hitro opazil, da je prijatelj vzel večji kos kruha in ga hoče poučiti, da to v takem primeru ni olkano, češ: »Vidiš, tako ni prav, olika zahteva drugače.«

Prvi gost: »No, kateri kos bi pa ti vzel, če bi vzel prvi.«

Drugi gost: »Manjši kos, ker tako zahteva olika.«

Prvi gost: »Potem pa je itak prav, ker manjši ti je tudi sedaj ostal.«

Kolektiv uslužbencev delavske menze, ko je imela tudi nad 500 abonentov. Kolektiv je bil znan po tovariškem sodelovanju, lepem odnosu in požrtvovalnosti, menza Zelezarne Ravne pa vkljub baraki kot ena najboljših v državi. Spreddaj šef menze, tov. Avgust Brecelj. Sedaj bo dobila tudi menza na Ravnah nove, res lepe prostore

NABIRANJE ZDRAVILNIH ZELIŠČ

Naš sodelavec tov. Feliks Hecl se je v dela prostem času čisto posvetil nabiranju rož in zdravilnih zelišč. Cim je vreme, ga vidimo z njegovo palico, ki ima za ročaj kar nastavek za vrtanje po koreninah, po poljskih in gozdnih poteh. Dvojno korist ima pri tem: sprehd po lepi naravi in zdravilna zelišča, s katerimi je rad na uslugo.

Napisal je za naš list poziv in navodila tudi drugim: vsega ne moremo priobčiti, priobčujemo pa nekaj njegovih ugotovitev. Zbiratelj vabi v naravo in k naravi, predvsem pa k izogibanju napak, ki škodujejo zdravju. V zdravilnih zeliščih imamo veliko pomoč za ohranitev zdravja. Mnogo mnogo jih lahko uporabljamo, katerih učinek je že znan odn. po zdravniškem nasvetu. Množične organizacije naj bi nabiranje zdravilnih zelišč še bolj podprle, saj naša dežela kar cvete.

Takole je naš zbiratelj opredelil to našo »divjo« rast: za čiščenje krvi: črna meta, meta, mrzličnik, lapuh, mrtva kopriva, pelin, potrošnik (cikora), regrat, rman, sretena in žličnik. Na vodo ženejo: bezeg, breza, gozdni koren, plešec, gladež, šipek, peteršilj, brinje, lučnik, jeglič in preslica. Za čiščila: krhlik, rabarbara, preslica, pelin, črna meta, sretena, prvenec ali dišeča perla, regrat in poprovec. Prebavo urejajo in pospešujejo: koperc, oman, gozdni koren, mrzličnik, smetlika, rman, kolmež, česen, čemaš, tavžentroža, materna dušica, poprovec, meta in majaron. Kašelji omilijo: janež, sliz (ajbiš), slizena, lapuh, črna meta in koperc. Šipek za čiščenje ledvic in mehurja, dobra misel, ali divji marjon je dobro sredstvo proti naduhi, lavendel ali sirka pomirja tudi živce (tudi proti moljem).

Tov. Hecl je sestavil že kar recepte obdobjnega zdravljenja s čaji. Zelo prav pa je njegovo razumevanje in priporočilo vsakemu, da je predvsem vedno vprašati zdravnika. Vsako zdravljenje po zdravniškem nasvetu.

Za svoj uspešni način zdravljenja išiasa je bil povabljen že k zdravnikom. Morda je bil to slučaj, morda pa je v njegovem receptu res kaj trajnejšega.

Izdaja: upravni odbor Zelezarne Ravne — Urejuje: uredniški odbor — Tiska: Mariborska tiskarna v Mariboru — Odgovorni urednik: Avg. Kuhar

Revindikacija Mežiške doline

OSVOBODILNA BORBA

Pri našo poglavje iz rokopisa »Gospodarska monografija Mežiške doline«, katerega avtor je tajnik Tehniškega muzeja Slovenije, tov. Ivan Mohorič. Ze davno smo obljubili izdajo te zanimive knjige o delovni zgodovini našega kraja, vendar bi se najbrže pregrešili proti zaostalosti, če bi tudi v našem kraju izdajali take publikacije. Vedno še namreč čakamo na založnika, ki pa ne bi smel biti daleč.

Ko je pričel v Nemčiji boj proti versajski mirovni pogodbi, so tudi nacionalistični krogi na Koroškem pokrenili enako borbo proti sanžermenski mirovni pogodbi. Niso mogli preboleti, da je gospodarsko najintenzivnejše razvit in industrijsko najinteresantnejši del Koroške pripadel Jugoslaviji. Pričeli so zbirati podatke, s katerimi so hoteli za vsako ceno dokazati gospodarsko povezanost Mežiške doline s koroškim gospodarstvom in njegovo kulturno enoto. Skušali pa so obenem z enostranskim prikazovanjem položaja in zavestnim zamolčevanjem vseh nasprotnih argumentov in podatkov utemeljiti zahteve, da je treba vprašanje priključitve Mežiške doline ponovno staviti na dnevni red in ga rešili v prilog združene velike Nemčije.

V jedru so jih bolele stomilijonske vrednote, ki sta jih leto za leto ustvarjala mežiški rudar in guštanjski jeklar in ki so bile za koroško nemštvo odprta rana in boleča izguba. Tako je v berlinski reviji »Volk und Reich« takoj, ko je prišel Hitler na oblast, vodilni nemški borec za nedeljivo Koroško, zgodovinar Martin Wutte, junija 1934 objavil obsežno deželopisno, zgodovinsko, narodopisno in politično sliko Mežiške doline in Dravograda s posebnim prikazom po prevratu 1918 v namenu, da bi dokazal nemškemu narodu, da ta del Koroške po zakonih narode, zgodovine in narodne volje pripada k nemški politični skupnosti in da so ga Jugoslovani nasilno ugrabili.

Ta članek je imel svoje široko ozadje. Bil je predznak novih političnih perturbacij, ki so se v Evropi pripravljale in končno po priključitvi Avstrije Nemčiji dobile aprila 1941 tudi konkretno obliko. Stvarno so na Wuttejeva izvajanja odgovorili strokovnjaki, ki so v svojih odgovorih razkrinkali neobjektivnost in namerano enostranost tendenciozne Wuttejeve razprave. Prof. Baš je ovrgel s protidokazi argumente, ki jih je Wutte skušal izkoristiti v svoj prilog. Vendar s tem zadeva ni bila opravljena. Ni šlo za polemiko z Wuttejem, kajti njegova razprava naj bi služila samo kot uvod v borbo za širjenje nemške ekspanzije, ki tedaj že ni več izbirala sredstev za uresničenje svojih zahtev. Prevaljski okraj je bil tu le bolj pretveza za pritisk, ki se je kmalu začel izvajati v polni jačini nad Jugoslavijo. Jugoslovanski narodi so se po že podpisanim trojnem paktu uprli hitlerjevskim političnim nameram. Sledil je oborožen napad na Jugoslavijo, ki je pričel 6. aprila 1941 in ki je v svojih posledicah zajel že na pragu pohoda prevaljski obmejni okraj z vso krutostjo nacistične okupacije.

Pod okupacijo.

Nacisti so bili to pot sklenili, da zadajo slovenskemu življu v tem delu Koroške dokončni udarec. Prgnali in razselili so vse politične aktivne ljudi iz vrst delav-

stva in inteligence. Imetje nasprotnikov nacizma je bilo takoj zaplenjeno v korist Reichskomisarja für die Festigung des deutschen Volkstums. Nacisti so porušili Malgajev spomenik v Tolstem vrhu in odpeljali facsimile knejžega kamna, ki so ga bili Slovenci postavili na Poljani za narodne prireditve, v Celovec, da bi odstranili tako simbol slovenskega odpora proti nemškemu nasilju in historični dokument koroške zgodovine Slovencev. Grmade slovenskih knjig so polili z bencinom in sežgali. Preiskali so najbolj oddaljene vasi in osamljene kmetije, da zaplenijo sleherno slovensko knjigo. Ze 14 dni po zasedbi so postavili rasno komisijo, ki je porazdelila prebivalstvo po narodni zavednosti, v Nemce, Volksdeutsche, Windische in Slovence. Za Windischerje so veljali nezavedni in apolitični Slovenci.

Ob umiku so slovenski inženirji v centralah mežiške industrije razstrelili kalorično centralo in Dieslovo napravo, prerezali kable, da bi zatopili rudnike svinca in onemogočili okupatorju izkoriščanje rudnega bogastva. Toda peta kolona je bila na delu, in je okupatorju uspelo, da vzpostavi kmalu daljnovidno zvezo s centralo v Žvabeku in spravi tako že po treh mesecih rudnike v obrat. Slovenski inženirji in uradništvo je bilo nato aretirano in prepeljano v celovške zapore.

Početje okupatorja in njegovih pomagačev je rodilo odporniško gibanje med ljudstvom. Po nepredvidnosti je bila prva akcija razkrita prav, ko so pričeli organizirati diverzantske podvige. Štirje člani so bili odpeljani v Begunje in so bili tam 20. avgusta 1941 ustreljeni, ostalih 14 so poslali v taborišča smrti v Nemčijo, od koder sta se vrnila samo dva.

Leta 1942 se je odporniško gibanje pod terorjem okupacije močno razširilo in prvi borci so odhajali k partizanom. Represalije okupatorjeve policije nad partizanskimi družinami so bile okrutne. Številne kmetske in delavske družine so bile izseljene, njihovi domovi pa izropani in mnogi požgani do tal.

Ob nekdanji jugoslovansko-avstrijski meji so se razvijale vedno pogostejše bojne operacije, ki so kulminirale v veliki bitki pri Črni od 19. do 24. avgusta 1944. V teh bojih so nacisti doživeli težak poraz. Imeli so okrog 400 mrtvih in 300 ranjenih. Me-

žiška dolina je dala tu svoj velik prilog za osvoboditev.

Aktivnost partizanskih diverzantskih, saboterskih in minerskih skupin je postajala vse intenzivnejša in učinkovitejša. Usmerjala se je posebno na rušenje prometnih zvez in oviranje obratovanja industrijskih naprav, ki jih je izkoriščal okupator v svoje vojne svrhe. Minirali so proge in mostove, uničevali vojaške pošiljke, rušili elektrovođe in centrale. Proga Dravograd—Celovec je bila že od srede julija do srede septembra 1944 za vsak direktni promet nesposobna, pa tudi pozneje pogosto prekinjena. Samo v septembru 1944 je bilo na progji med Celovcem in Dravogradom popolnoma uničenih dvanajst vlakov.

Med okupacijo je zamrlo vsako prosvetno narodno delo. Šole so se izpremenile v ponemčevalnice. Slovenska beseda je bila prepovedana. Učitelji iz oddaljenih krajev so odšli k partizanom. Nemški pouk se je vršil le v kraju, kjer je imel okupator močne oborožene postojanke. V Prevaljah se je okupator lotil gradbe nove šole, a je ni dovršil. Za doseljene nacistične je zgradil stanovanjski blok v Guštanju. Ustanovil je ljudsko kuhinjo v Prevaljah, ki jo je zalagal z živili iz zaplenjenih zalog slovenskih trgovin. Ko so te pošle, je tudi ljudska kuhinja prenehala obratovati.

Dolge mesece je trajala obnova železniškega predora na Holmcu. Medtem se je promet vršil z motornimi vozilji po cesti.

Tudi še po oficialni kapitulaciji nemške vojske je prišlo v obmejnem pasu do bojev. Ogromne množice nemškega vojaštva so se valile od obeh strani na Poljano, da bi čim prej dospele v Pliberk in dalje v rajh. Partizanske edinice so jih pozivale na kapitulacijo, toda nacisti se niso hoteli udati. Generallajtnant Lehr, ki je hitel 13. maja proti Poljani s svojo avtokolono, je dosledno zavračal poziv na predajo. Iz zval je borbo, v kateri je zajel plamen nagromadene desetine avtomobilov ter jih uničil. V plamenih je našlo 61 nacistov svojo smrt. Za Lehrom so se vsipali po vseh potih in stezah bežeči četniki in ustaši, katerim so partizani prestregli pot. Mnogo jih je padlo v bojih, drugi pa so bili ujeti in odpeljani v taborišče.

Po vseh težkih udarcih, ki jih je doživela Mežiška dolina med okupacijo, je bilo po osvoboditvi treba pričeti znova in prav izpočetka. Uničeni so bili vsi slovenski arhivi, nemške pa je po večini odpeljal okupator seboj ali pa jih je uničil pred umikom.

TO NI NAMEN

Ob upostavitvi dosledne borbe proti obratnim nezgodam so se dogodili primeri, da so poškodovanci odklonili zdravniški pregled in šli po obvezanju ran na rešilni postaji, takoj zopet na delo. Ne, to ni prav. Čim je poškodba resnejša, je lahko to življenjsko nevarno. Morda bi sedaj болоval samo tri dni, lahko pa po zanemarjenju rane boluje pozneje tri mesece.

Obratnih nezgod ne bomo odpravili s skrivanjem primerov. Nasprotno: dosledno moramo analizirati in odkrivati vzroke nezgod, da jih odpravimo. Tu ne smemo popustiti. Če je vzrok nezgode pomanjkljiva varnostna naprava, se mora pač izpopolniti; če je krivda v premali poučenosti, je treba pač pristopiti k intenzivnejšemu pouku o varnosti dela; če je krivda v premajhni lastni previdnosti, potem moramo ojačiti opozorila itd. itd.

Če skrivamo nezgode, skrivamo samo njihove vzroke, da bodo še ostali in še škodovali.

Ob 10. obletnici
ustanovitve I. Koroškega bataljona in napada na Mežico

bo v dneh 1., 2. in 3. maja 1953 v Mežici

PRVO KOROŠKO PARTIZANSKO SREČANJE

Takrat se bomo zbrali tam in takrat bodo prišli v našo deželo in naše kraje zopet vsi, ki so bili z nami v dneh narodnoosvobodilne borbe ter vsi, ki delajo in čutijo s Koroško.

Ta prilika in ta praznik bo ob posvetilu spomina padlim junakom in velikim dnem NOB tudi smotra vsestranskega napredka ljudstva in kraja v svobodni domovini ter dan našega koroškega bistva. Stehvali bodo Ziljani, zapeli bodo puobi iz Podjune.

Okvirni program slavnostnih dni v Mežici je zamišljen tako-le:

- 1. maja popoldne:** nastop fizikulturnikov
iz vse Mežiške doline
in telovadna akademija.
- 2. maja popoldne:** sprejem partizanskih patrol
glasbeni in pevski koncert
občni zbor Koroških borcev
baklada
predstava v Narodnem domu
- 3. maja dopoldne:** slavnostni zbor in govor
nastop združenih pevskih zborov
zborna recitacija
koroški pevci iz zamejstva
nastop združenih godb
- popoldne:** štehanje
folklor
ljudsko veselje

Od 26. aprila do 3. maja bo v Mežici tudi razstava NOB ter razstava likovne umetnosti.

Vsi krajanji in vsi, ki delajo in čutijo s Koroško, dne 3. maja
v partizansko Mežico!

Pripravljalni odbor